

Centre of Social Development and Innovations
Ternopil Volodymyr Hnatyuk
National Pedagogical University

Scientific Papers

**SOCIAL WORK
& EDUCATION**

Vol. 3, No 2, 2016

Ternopil, 2016

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief *Vira Polishchuk, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ukraine*

Deputy Editor-in-Chief *Anna Slozanska, Centre of Social Development and Innovation, Ternopil, Ukraine*

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

Dr., Prof. Bogdan Buyak, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ukraine

Dr., Prof. Liliia Morska, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ukraine

Dr., Prof. Tetyana Semigina, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, Ukraine

Dr., Prof. Nataliya Kolyada, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Dr., Prof. Iryna Kozubovska, Uzhhorod National University, Ukraine

Dr., Prof. Olexandra Yankovych, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ukraine, Ukraine

PhD, Assoc. Prof. Oksana Richter, the University of Washington, USA

PhD, Assoc. Prof. Nadiia Gorishna, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ukraine

PhD, Assoc. Prof. Linda Wermeling, Northern Kentucky University, USA

PhD, Assoc. Prof. Svitlana Kalaur, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ukraine

PhD, Assoc. Prof. Katarina Levicka, Trnava University, Slovakia

Editorial Address:	Print House:
<p>Journal of Scientific Papers “Social Work and Education” Kurbasa str., 6/206 46000, Ternopil, Ukraine</p> <p>E-mail: center_sdi@yahoo.com</p> <p>©SW&E, 2016</p>	<p>Print, copy, centre “VECTOR” Lvivska str., 12 46009, Ternopil, Ukraine</p> <p>E-mail: Vector.Volodymyr@gmail.com</p>

CONTENTS

EDITORIAL	4
------------------------	----------

Vira Polishchuk, Anna Slozanska

RECENT ISSUES IN SOCIAL WORK

Health-caring activities of social workers: from practical model to professional development.....	5
---	---

Liliia Klos

Creating optimal model of providing social services in the community under decentralization (Uman is the example)	15
---	----

Galyna Kucher

Social work with children with autism spectrum disorders: communicative aspect	26
--	----

Halyna Leshchuk

The characteristic of youths' views on professional career	34
--	----

Andrij Parfanovych

The scientific approaches to behavioral deviations prevention in social work	42
--	----

Ivanna Parfanovych

RECENT ISSUES IN SOCIAL WORK EDUCATION

The system of professional training of future specialists in social sphere to conflict resolution.....	50
--	----

Svitlana Kalaur

Forming of project competence in future representatives of social services	56
--	----

Catherine Petrovskaya

Professional reputation's diagnostics of social sphere's future specialists	63
---	----

Olga Soroka

RECENT ISSUES IN SOCIAL POLITICS

The characteristic of youths' views on professional career	73
--	----

Olha Hlavatska

The legal regulation of social entrepreneurs: European experience	81
---	----

Nadiia Horishna

Ensuring access to social services in the conditions of united local communities	92
--	----

Anna Slozanska

ABOUT THE AUTHORS.....	103
-------------------------------	------------

CALL FOR PAPERS	105
------------------------------	------------

Social Work

& Education

©SW&E, 2016

EDITORIAL

Social Work and Education is a bi-annual international scholarly journal published by Centre of Social Development and Innovation and Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, dedicated to advancing analysis of the theory and practice of social work, social care, social welfare, social work education and social politics at all levels. It presents a forum for international debate on important issues and provides an opportunity for the expression of new ideas and proposals on the structure and content of social work, social care, social welfare and social work education, training and development.

In this way, the journal makes a vital contribution to the development of social work and social work educational theory and practice in relation to social work and social care, social welfare, social politics promoting a set of standards in relation to the written presentation of ideas and experience which reflects the needs and requirements of both practice and education.

The journal aims for the highest standards in its published material. All material submitted to the journal is subject to a process of assessment and evaluation through the Editors, board members, and a group of assessors drawn from a wide range of expertise.

The composition of the Editorial Board encompasses diverse perspectives and vacancies are filled through open recruitment promoting equality of access.

In addition, the assessors and reviewers are actively sought who bring a wide range of perspectives and in particular the perspectives of oppressed groups, to their assessment of submitted material.

The journal will publish material that reflects the wide constituency of social work and social work education and training. Writings demonstrating and illustrating anti-oppressive approaches to training, education and practice are actively sought. All writings must demonstrate a permeation of these issues. Articles from writers bringing the perspectives of oppressed groups are actively encouraged. The journal will not knowingly publish material that is oppressive in content or style.

All research articles in this journal, including those in special issues, special sections, or supplements, have undergone rigorous peer review, this generally involves initial editor screening and anonymized refereeing by at least two independent reviewers.

*Dr. Prof. Vira Polishchuk,
PhD, Assoc.Prof. Anna Slozanska*

Social Work & Education

©SW&E, 2016

*Liliia Klos,
Ph.D., Associate professor of
Sociology and Social Work
Department, National University
“Lviv Politechnik”*

Лілія Кло́с,
*кандидат педагогічних наук,
доцент, провідний науковий
співробітник кафедри
соціології та соціальної
роботи,
Національний університет
«Львівська політехніка»*

*Lviv, Ukraine
м. Львів, Україна
kloslilya615@gmail.com*

*Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Accepted: December, 2016*

ORCID iD:
0000-0001-9972-7450

Klos, L. (2016). Health-caring activities of social workers: from practical model to professional development, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 5-14

ЗДОРОВ'ЄЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА: ВІД МОДЕЛІ ПРАКТИКИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена огляду питання професійної діяльності соціальних працівників у сфері охорони і збереження здоров'я населення як важливої складової професійної діяльності фахівця соціальної роботи у світі. Особливості здоров'єзбережувальної діяльності соціальних працівників означені у спеціальному документі Міжнародної федерації соціальних працівників «Здоров'я і хвороби», що був затверджений у якості рекомендації до дій (2008 р.) у зв'язку зі збереженням здоров'я. Беручи за основу цей документ, а також досвід професійної діяльності та підготовки соціальних працівників за рубежом у подоланні несправедливості й нерівностей щодо здоров'я населення, було запропонована графічна модель здоров'єзбережувальної діяльності в соціальній роботі. Представлено досвід кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» у розбудові вертикалі професійного зростання соціальних працівників, які здійснюють здоров'єзбережувальну діяльність на основі фахових і спеціальних компетентностей, здобутих у процесі підготовки в програмах «бакалавра», «магістра», а надалі й доктора філософії за спеціальністю «Соціальна робота».

Ключові слова: соціальний працівник, здоров'єзбережувальна діяльність, цілісна здорова особистість, професійне зростання соціального працівника.

Вступ

Соціальна робота як професійна діяльність і академічна дисципліна сприяє суспільним змінам і розвитку, соціальній згуртованості, зміцненню здатності людей до самостійного функціонування в суспільстві та їхньому визволенню; залучає людей і структури до вирішення життєво важливих проблем і покращення добробуту. Найчастіше добробут асоціюється із здоров'ям, що вважається станом повного фізичного, ментального і соціального добробуту, а не тільки відсутністю хвороб або фізичних дефектів. Соціальна робота підтримує це тлумачення ВООЗ і вважає, що поєднання фізичної, психічної, соціальної та духовної сфер людини в цілісний феномен ставить здоров'я у ряд найбільших особистісних і суспільних цінностей, перетворює його в інструментальну цінність – засіб досягнення інших цілей, як простих (задоволення базових потреб), так і вищих (особистісний і суспільний розвиток, зростання). На біопсихосоціодуховному оцінюванні й професійному втручанні, що виходять за межі мікро-макро-поділу, охоплює мультисистемні рівні, міжсекторальну і міжпрофесійну співпрацю, спрямовану на сталий розвиток базується сучасна оновлена концепція соціальної роботи (International Association of Schools of Social Work, 2014).

Думка фахівців Міжнародної федерації соціальних працівників (МФСП) у зв'язку з визнанням здоров'я однією з глобальних проблем та необхідністю участі соціальних працівників у її вирішенні представлена у підсумковому документі «Здоров'я і хвороба» (International Federation of Social Workers, 2008). У цій політичній заяві проблема здоров'я названа питанням основних прав людини і соціальної справедливості, що зобов'язує соціальну роботу застосувати означені принципи у політиці, освіті, наукових дослідженнях і практиці. «Справедливість щодо здоров'я» передбачає, що в ідеалі кожна людина може досягти свого найвищого потенціалу здоров'я і при цьому ніхто не повинен перебувати в несприятливих умовах через соціальний стан або інші соціально зумовлені чинники. Соціальні нерівності щодо здоров'я – це систематичні відмінності в стані здоров'я між різними соціально-економічними групами, що залежать від доходу, освіти і роду занять. Всі види систематичних соціальних нерівностей щодо здоров'я в межах країни, соціально зумовлені й можуть бути зміненими, а тому є несправедливими (Whitehead, M. & Dahlgren, G., 2006).

Дві основні цінності соціальної роботи – відстоювання прав і соціальної справедливості – сприймаються соціальними працівниками як розуміння того, що всі люди мають рівні права на: (а) користування соціальними умовами, які лежать в основі здоров'я людини (соціальні детермінанти здоров'я); (б) доступ до послуг та інших ресурсів для збереження і зміцнення здоров'я, профілактики, лікування або управління хворобою. МФСП вказує на три основні причини, щоб розглядати всю соціальну роботу як діяльність у сфері здоров'я: 1) майже всі люди, з якими взаємодіють соціальні працівники у різних умовах уже мають проблеми здоров'я або живуть із високим ризиком його порушення; 2) кожного дня соціальні працівники у всіх місцях практики починають роботу із забезпечення базових

умов для здоров'я – подолання соціальних детермінант; 3) соціальні працівники щодня докладають зусиль для доступу людям до використання переваг ефективного збереження здоров'я, при цьому виконують спеціалізовані ролі у певних налаштуваннях, працюють у складі команд здоров'я – між- і трансдисциплінарних груп професіоналів сфери охорони здоров'я (IFSW, 2008). Саме тому актуальним є питання відповідної підготовка фахівців соціальної роботи до діяльності зі збереження здоров'я населення.

Метою публікації було представити можливості професійної підготовки соціальних працівників до здоров'єзберезувальної діяльності на всіх освітніх рівнях (на досвіді Національного університету «Львівська політехніка»). Завдання дослідження включали: характеристику здоров'єзберезувальної діяльності соціального працівника як складової професійної практики; визначення особливостей програм підготовки соціальних працівників до діяльності зі здоров'єзбереження на всіх освітніх рівнях. Методологія дослідження базована на застосуванні холистичного (біопсихосоціодуховного) підходу в розумінні здоров'я; еко-системного, комплексного, міжсекторального підходів у проектуванні шляхів професійного втручання соціальних працівників у здоров'єзберезувальній діяльності; компетентнісного підходу в побудові програм підготовки і дидактичних принципів цілісності, наступності, неперервності, зв'язку теорії з практикою, фундаменталізації та міждисциплінарності змісту, рівнозначності практичної та теоретичної складових підготовки.

Основна частина.

1. Графічна модель здоров'єзберезувальної діяльності в соціальній роботі.

На стан здоров'я окремих людей, груп і громад впливає низка чинників економічного, соціального, політичного та екологічного характеру, що можуть як покращувати, так і погіршувати його.

Ці чинники (соціальні детермінанти здоров'я) вказують на різні можливості (відмінності) у досягненні здоров'я мешканцями різних країн чи навіть груп і громад всередині країни. Найважливіші детермінанти здоров'я: дохід, добробут, житло, умови праці, безпечне і стійке навколишнє середовище, наявність особистої психосоціальної підтримки. Досвід показує, що детермінанти здоров'я часто стають основою нерівності щодо здоров'я – порушують одне з основних прав, що має бути досяжним кожній людині, без різниці раси, релігії, політичних переконань, економічного чи соціального становища – володіння найвищим рівнем здоров'я. Нерівності здоров'я є шляхом до соціального виключення, а подолання їх, навпаки – інклюзією, що сприяє розвитку кожної особистості і всього суспільства (див. рис. 1).

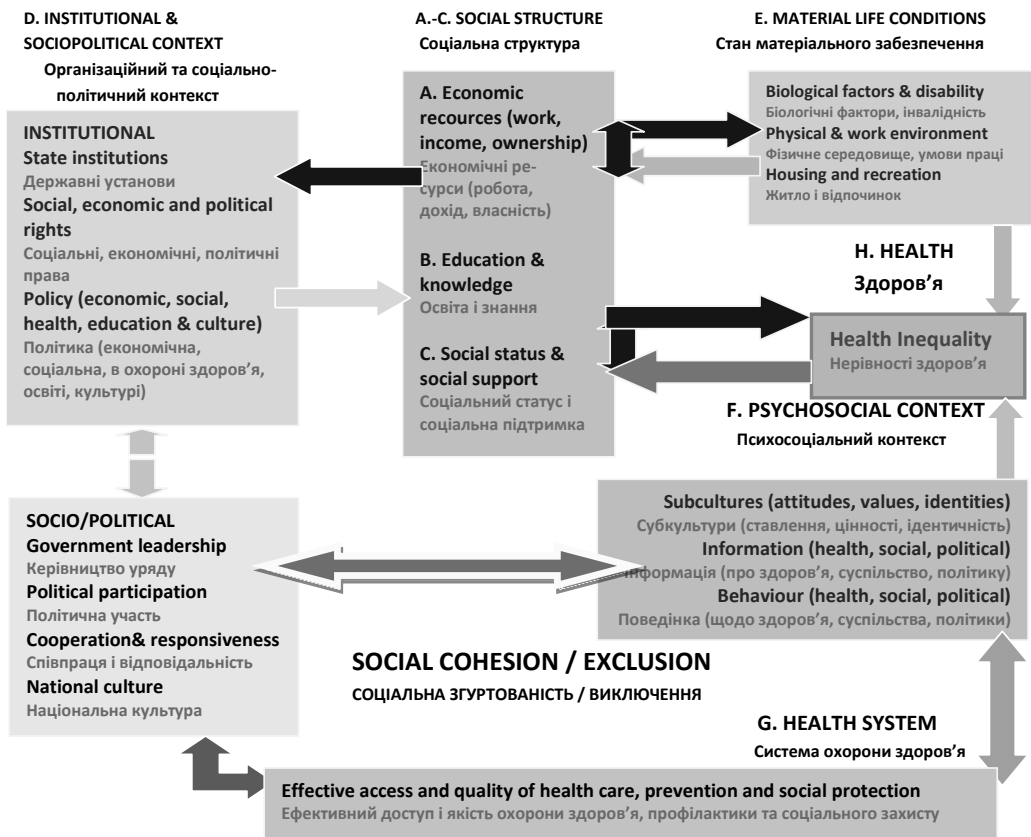

Рисунок 1. Схема взаємозв'язку між соціальними детермінантами здоров'я і соціальним виключенням (за матеріалами Комісії соціальних детермінант здоров'я ВООЗ (A. Rico, R. Petrova-Benedict, A. Basten, 2008, с. 40).

Подолати нерівності щодо здоров'я і забезпечити соціальну інклюзію соціальна робота може, застосовуючи відповідні стратегії, спрямовані на зміцнення здатності людей до самостійного функціонування в суспільстві, їхнє звільнення через надання повноважень, розширення і захист їхніх прав та свобод у контексті здоров'я. Соціальні працівники проектують досвід людей у питаннях здоров'я і хвороби на їхні соціальні, економічні, політичні та екологічні умови, а здоров'я і його порушення розглядають як соціальний досвід, пов'язаний із людською тотожністю, відносинами і можливостями. При цьому фахівці соціальної роботи поважають невід'ємну цінність і гідність усіх людей, що включає: ставлення до кожної людини як цілісної особистості; повагу права на самовизначення; сприяння реалізації права на участь; виявлення та розвиток сильних сторін. Здоров'єзберезувальна діяльність соціального працівника схематично представлена нами на рисунку 2.

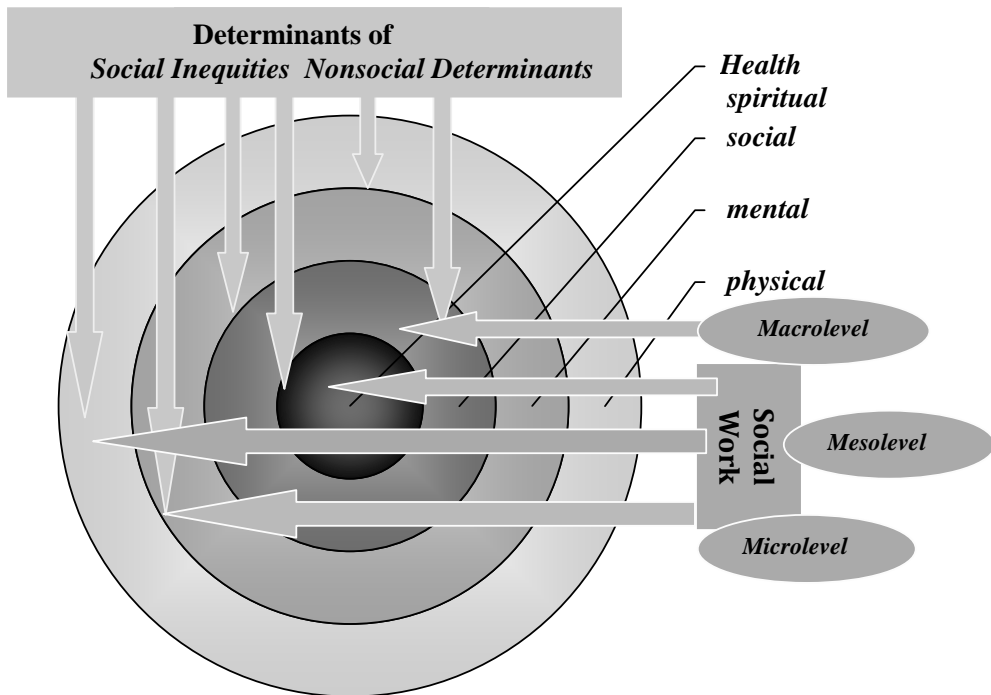

Рисунок 2. Можливості соціальної роботи у подоланні соціальної нерівності та інших несправедливостей і детермінант здоров'я клієнта на всіх рівнях практики

як невід'ємна складова професійної діяльності, спрямована на збереження здоров'я клієнтів шляхом сприяння змінам структурного і функціонального характеру, що передбачає вплив на детермінанти здоров'я (на всіх рівнях професійної практики): по-перше, створення можливостей – подолання соціальних нерівностей щодо здоров'я шляхом лобювання відповідної соціальної політики – захисту прав найменш захищених прошарків населення і вирівнювання можливостей між найбільш привілейованими і найменш захищеними щодо здоров'я групами і політики у сфері здоров'я (доступність до ресурсів здоров'я: фізична (географічна), економічна, соціальна, культурна), просування соціальних програм для підвищення добробуту і соціальної активності населення (залучення громад і груп) і використання всіх доступних ресурсів середовища (в широкому значенні); по-друге, зміна досвіду здоров'я клієнта (збагачення, поглиблення) шляхом передачі знань, формування умінь, навичок і компетентностей у сфері збереження здоров'я, тобто навчанням здоров'я, і заохочення розвитку сильних сторін клієнта; на основі цього зміна поведінки щодо здоров'я (IASSW, 2014; Rico A. et al., 2010, с. 41). Така діяльність потребує відповідної підготовки

2. Формування компетентності здоров'єзбереження майбутнього соціального працівника у процесі професійного зростання.

В Україні професійна підготовка соціальних працівників до діяльності зі збереження здоров'я населення є інновацією у сфері професійної та вищої освіти. Започаткована у Національному університеті «Львівська політехніка» кафедрою соціології та соціальної роботи відносно недавно, проте вже можна говорити про певні здобутки і досвід у цьому напрямку. За десятирічний період (2006-2016 рр.) було розбудовано вертикаль професійного зростання соціального працівника, підготовленого до здоров'єзберезувальної діяльності – від освітнього рівня бакалавра до спеціаліста, магістра і доктора філософії зі спеціальності «Соціальна робота». На основі вивчення зарубіжного досвіду підготовки соціальних працівників для роботи в системі охорони здоров'я було підготовлено спочатку окремі навчальні програми, які надалі сформували базу для розгортання спеціалізації у підготовці фахівців соціальної роботи у діяльності зі збереження здоров'я населення.

Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» готує майбутніх фахівців у системі «університет – громада», здатних успішно виконувати професійну місію – розвивати сферу соціальних послуг у відповідь на потреби українського суспільства, і готового на основі сформованих фахових компетентностей до подальшого навчання за обраною спеціалізацією на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр». Фокус програми – формування цілісної здорової (на засадах холізму) особистості фахівця загальної практики соціальної роботи, готового до професійної діяльності на всіх рівнях практики, до творчого розв'язання різного роду соціальних проблем і задоволення потреб клієнтів на основі результатів наукового пошуку та фактичних даних практики соціальної роботи, сприяння суспільному розвитку; здатного до саморозвитку, самоактуалізації, самореалізації. Ключове значення в ній належить навчальному курсу «Медико-соціальні основи здоров'я» (обов'язкова дисципліна розроблена кафедрою соціології та соціальної роботи НУ «Львівська політехніка» і використана за основу формування стандартів першого покоління для підготовки бакалаврів із «Соціальної роботи», 2013 р.). Курс має інтегруючий характер, оскільки об'єднує знання, уміння і навички, необхідні для діяльності зі збереженні здоров'я на базовому рівні, спрямований на формування розуміння важливості та цінності здоров'я для особистості й суспільства, її функціонування в соціумі, впливу здоров'я особистості на суспільний розвиток і його порушень на соціальне функціонування, а також значення здорового способу життя для збереження здоров'я. На рівні підготовки бакалавра були внесені доповнення і зміни у програми професійно орієнтованих дисциплін темами здоров'єзберезувального змісту «Вступ до спеціальності «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка», «Актуальні проблеми соціальної роботи: соціальна робота із залежностями», «Міжособистісне спілкування», «Історія соціальної роботи», «Етика соціальної роботи», «Соціальна робота з різними групами клієнтів», а також програм із

практичної підготовки «Ознайомлювальна практика», «Практика соціальної роботи I, II», «Навчально-дослідницький практикум».

Освітньо-професійна програма підготовки магістра зі спеціальності «Соціальна робота» спрямована на формування всебічно і гармонійно розвиненого здорового фахівця, озброєного теоретичними знанням і практичними уміннями та навичками, достатніми для успішного виконання професійних обов'язків за спеціальністю 231 «Соціальна робота», готового до професійної діяльності на всіх рівнях практики, упровадження інновацій і творчого розв'язання різного роду соціальних проблем для задоволення потреб клієнтів, сприяння їхньому розвитку через розбудову сфери соціальних послуг і зміни політики для покращення якості життя окремих людей і добробуту населення загалом. Орієнтація програми: спираючись на загальновідомі положення і результати сучасних наукових досліджень у соціальній роботі, соціальному забезпеченні, соціальному захисті, соціальній політиці, клінічній соціальній роботі, соціальному управлінні зосереджуватись на актуальних спеціалізаціях, в рамках яких можлива подальша професійна та наукова кар'єра: соціальний працівник, керівник соціальної служби, менеджер соціальних проєктів, науковець, викладач. Спеціалізація у сфері здоров'єзбереження («Соціальні технології») наголошує на інноваційній практиці в комплексному вирішенні нагальних проблем населення, в першу чергу, найменш захищених осіб, сімей, груп, громад у контексті здоров'я. Ключовими для цього освітнього рівня у формуванні компетентності здоров'єзбереження випускників програми є курси «Технології збереження здоров'я у соціальній сфері», «Здоров'єзберезувальна діяльність у соціальній роботі», а також зміни і доповнення до вивчення «Етики і цінностей в соціальній роботі», «Транскультурних аспектів соціальної роботи», а також дисциплін практичної підготовки – «Педагогічна практика» і «Практика за темою магістерської кваліфікаційної роботи».

На третьому освітньо-науковому рівні доктора філософії у галузі соціальної роботи за спеціальністю «Соціальна робота» (ліцензованому 2016 р.) здоров'єзберезувальну спрямованість підготовки забезпечують професійно орієнтовані дисципліни «Сучасний стан та перспективи розвитку наукових знань галузі «Соціальна робота» та «Соціальна робота і здоров'єзбереження», а також педагогічний практикум. Метою вивчення курсу «Соціальна робота і здоров'єзбереження» є формування у молодих науковців системних знань у сфері соціальної роботи на засадах здоров'єзбереження населення. Навчальна дисципліна передбачає вивчення основних положень теоретичних, методологічних, етичних, організаційно-методичних аспектів здоров'єзбереження у практиці соціальної роботи України і за рубежом, спрямованої на створення інтегрованих соціальних послуг із використанням теорії соціальної роботи, заснованої на доказах (фактах), зосереджених у громаді, орієнтованих на сім'ю і керованих споживачами, реалізованих за участі фахівців міждисциплінарної команди. Серед очікуваних результатів вивчення цієї дисципліни є формування фахових компетентностей, виражених у здатності глибоко обґрунтовувати основні процеси у соціальній роботі та соціальній сфері у світі з питань збереження здоров'я та враховувати їх вплив на безпосередню практику

здоров'єзберезувальної діяльності в соціальній роботі України; застосовувати знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної області дослідження соціальної сфери на засадах здоров'єзбереження і міждисциплінарності; планування, проведення і аналіз результатів дослідження та на основі цього робити внесок до соціальних і гуманітарних знань (у контексті проблеми збереження здоров'я населення) представляючи результати наукового пошуку до друку в наукових журналах і виданнях, збірниках матеріалів конференцій; уміння впроваджувати технології інклюзії, інші інноваційні здоров'єзберезувальні технології, методи, засоби соціальної роботи як щодо осіб з інвалідністю, так і з різними категоріями клієнтів.

Зосередження професійної підготовки соціальних працівників на питаннях здоров'єзбереження у повсякденній практиці вимагає відповідних умов, що сприяють ефективній практиці на всіх рівнях професійного втручання, зокрема застосування інноваційних педагогічних технологій і підходів (використання принципів холистичного навчання (Baranauskienė I., 2013, с.14); методик аналізу випадку (McLeod S., 2008), білінгвальної освіти (Marsh D., 2012, с. 38) і спільних досліджень (Gillies R., 2007), методу критичного мислення (Bahr N., 2010), міжпрофесійного навчання (Lawlor et al., 2015, с. 101) тощо).

Висновки

Таким чином, діяльність соціальних працівників у сфері охорони здоров'я населення є важливою складовою професійної діяльності фахівців соціальної роботи на всіх рівнях практики; Україна перебуває на шляху становлення цієї сфери діяльності. Вертикаль професійного зростання соціальних працівників, підготовлених до здоров'єзберезувальної діяльності, розбудована в НУ «Львівська політехніка» дає підстави стверджувати про формування окремого напрямку підготовки – спеціалізації соціальних працівників у сфері збереження і зміцнення здоров'я населення. Про деталі методичного забезпечення процесу підготовки соціальних працівників до цієї діяльності піде мова в наступній нашій публікації.

Література

Bahr, N. Thinking Critically about Critical Thinking in Higher Education / International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning // Nan Bahr. – Vol. 4: No. 2. – Article 9. – 2010. Available at: <https://doi.org/10.20429/ijstol.2010.040209>

Baranauskienė, I. Innovative study methods in the second cycle study programme of social work Methodical guidebook for teachers / Editor Prof. Dr. Ingrida Baranauskienė. – JSC „BMK Leidykla“ Vilnius, 2013. – 110 p.

Gillies, R. M. Cooperative learning: integrating theory and practice. – Los Angeles, 2007. – 273 p. – Available at: <http://eric.ed.gov/?id=ED497228>

International Association of Schools of Social Work. (2014). Global definition of the social work profession approved IASSW Board 21 Jan 2014, Adelaide, Australia. – Retrieved from: http://www.iassw-aiets.org/uploads/file/20140303_IASSW%20Website-SW%20DEFINITION%20approved%20IASSW%20Board%2021%20Jan%202014.pdf

International Federation of Social Workers. (2008). Consultation Paper: Health and Illness Health: An issue of human rights and social justice Health is an issue of human rights and social justice. Paper presented and poster on The Social Work and Health Inequalities Network (March 30th 2010). – Retrieved from: http://cdn.ifsw.org/assets/ifw_848s33-10.pdf

Lawlor, E. Methodological Innovations in Public Health Education: Transdisciplinary Problem Solving / Edward F. Lawlor, Matthew W. Kreuter, Anne K. Sebert-Kuhlmann, Timothy D. McBride // *Am J Public Health*. – Supplement 1. – 2015. – Vol 105. – No. 1 (March). – S99–S103. – Internet access: https://mph.wustl.edu/wp-content/uploads/2015/03/Transdisciplinary_Problem_Solving_Lawlor_AJPH_2014.pdf doi:10.2105/AJPH.2014.302462)

Marsh, D. Content and Language Integrated Learning (CLIL). A Development Trajectory / David Marsh. – Edita: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba. – 2012. – 552 p.

McLeod, S. Case Study method. – 2008. Internet access: <http://www.simplypsychology.org/case-study.html>

Rico A. Moving forward equity in health: monitoring social determinants of health and the reduction of health inequalities / A. Rico, R. Petrova-Benedict, A. Basten // An independent expert report commissioned through the Spanish Presidency of the EU: Ministry of Health and Social Policy of Spain. – 2010 – 92 p. – Retrieved from: http://www.msssi.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/promocion/desigualdadSalud/PresidenciaUE_2010/conferencia_Expertos/docs/hacia_LaEquidad_EnSalud_en.pdf

Whitehead, M. Concepts and principles for tackling social inequities in health / M. Whitehead, G. Dahlgren // WHO Collaborating Centre for Policy Research on Social Determinants of Health: Studies on social and economic determinants of population health. Levelling up Part 1.– No. 2. – Copenhagen, University of Liverpool –2006. – Retrieved from: <http://www.euro.who.int/pubrequest>

HEALTH-CARING ACTIVITIES OF SOCIAL WORKERS: FROM PRACTICAL MODEL TO PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Liliia Klos, Ph.D., Associate professor of Sociology and Social Work Department, National Yniversity “Lviv Politechnik”, Lviv, Ukraine, klosliliya615@gmail.com

***Abstract.** Social work as an area of professional activities and academic discipline promotes social change and development, social cohesion, strengthening the ability of people to function independently in society, and their liberation; involves people and structures to address vital issues and improve well-being. More often, and fairly well-being is associated with health, in the WHO Constitution (1948) in particular, it is defined as a state of complete physical, mental and social well-being, and not merely the absence of disease or infirmity. Social work supports this definition of health and believes that the combination of physical, mental, social and spiritual spheres of a human being in a holistic phenomenon places health among major personal and social values and simultaneously turns it into an instrumental value - a means to achieve other purposes ranging from simple (basic needs) to higher objectives related to personal and social development, and growth. The modern, updated concept of social work intervention is based on a holistic bio psychosocial and spiritual assessment and interventions that go beyond the micro-macro division, and embraces multisystem levels, intersectoral and interprofessional cooperation aimed at sustainable development.*

In political statement of the International Federation of Social Workers “Health and Disease” the problem of health is named as an issue of major human rights and social justice, which requires social work to apply the identified principles in politics, education, research and practice. Equity in health - this concept implies that ideally everyone could attain her/his full health potential and thus no one should be disadvantaged by social status or other socially determined factors. Social inequalities in health – these are systematic differences in health between different socio-economic groups, depending on income, education and occupation.

The created progress model of professional development of social workers for health caring and health promoting activities, starting from preparation of bachelor to master and Ph.D. in the specialty 231 "Social work" on the basis of health caring, was realized due to implementation of a number of conditions: applying a holistic (bio-psycho-socio-spiritual) approach to health understanding, eco-system, integrated, cross-sectoral approaches in designing ways to professional intervention of social workers in healthcaring activities, competence approach and didactic principles of integrity, continuity, communication of theory and practice, interdisciplinarity and fundamentalization of content, equivalence of practical and theoretical training components in professional programs' building.

***Key words:** a social worker, health-caring activities, health promoting activities, holistic health personality, professional development of social workers.*

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Galyna Kucher,
Head of the Labour and Social
Services Uman city council, Pavlo
Tychyna Uman Pedagogical
University

Галина Кучер,
начальник управління праці та
соціального захисту населення
Уманської міської ради, аспірант
Уманського педагогічного
університету ім. П.Тичини

Uman, Ukraine
м. Умань, Україна
galinakucher7@mail.ru

Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Accepted: December, 2016

ORCID iD: 0000-0002-2976-8799

Kucher, G. (2016). Creating optimal model of providing social services in the community under decentralization (Uman is the example), *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 15-25

СТВОРЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ГРОМАДІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ м.УМАНЬ)

АНОТАЦІЯ. У статті на основі теоретичного узагальнення та практичного досвіду викладено результати дослідження процесу оптимізації надання повного спектру соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді. У цьому контексті висвітлено передумови та чинники, з'ясовано переваги та перспективи, окреслено розподіл повноважень між соціальними структурами міста, їх завдання та функції, подано пропозиції щодо здійснення процесу оптимізації та детальний аналіз ролі фахівця соціальної роботи у громаді. Напрацьовано орієнтовну схему нової структури Центру соціальних послуг – якісно нової соціальної служби, що зможе охопити своєю діяльністю усі соціальні групи (сім'ї, особи) для надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді. Узагальнено практичні досягнення в ході оптимізації надання соціальних послуг, розроблено необхідну для цієї роботи нову документацію, посадові інструкції.

Розглянуто проблемні питання та ризики проведення оптимізації, а також змістовної спроможності оптимізаційного впливу на розвиток територіальної громади в умовах децентралізації. Зроблені у статті висновки можуть бути використані під час впровадження процесу оптимізації системи надання соціальних послуг в умовах децентралізації.

Ключові слова: оптимізація; соціальні послуги; фахівець соціальної роботи; об'єднана територіальна громада.

Вступ

Соціальна держава – держава, яка визнає людину найвищою соціальною цінністю, надає соціальну допомогу індивідам, що потрапили у важку життєву ситуацію, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя перерозподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної справедливості й своє призначення вбачає в забезпеченні громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Система надання соціальних послуг – це важливий елемент соціально-економічного та територіального вирівнювання регіонів і громад, а її розвиток є частиною зобов'язань України щодо виконання Європейської соціальної хартії (переглянутої).

Стратегія реформування системи надання соціальних послуг, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р, визначає цілі та пріоритетні напрями проведення реформи у сфері надання соціальних послуг, передбачає заходи щодо розширення доступу осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, до соціальних послуг, забезпечення їх якості та ефективності.

Стратегія подолання бідності, яка розроблена на виконання Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом на 2014-2017 роки та затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 р., визначає поетапне зниження в Україні масштабів бідності, соціального відчуження та запровадження нових механізмів її запобігання. До того ж розв'язання проблем подолання бідності є одним із першочергових завдань світової спільноти, що регламентуються Європейською хартією, а також Цілями сталого розвитку, схвалених на Саміті ООН на період з 2015 до 2030 року.

Зміна характеру відносин з отримувачами соціальних послуг, працівниками, партнерами та іншими зацікавленими сторонами, прийняття нових нормативних документів, що регулюють зміст і процедури цих відносин, потребують змін у підходах до управління діяльністю соціальних служб.

Здійснити таку реформу можливо лише завдяки спільним зусиллям держави, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. Це ж засвідчує і досить успішний досвід європейських країн.

Мета статті – теоретично узагальнити практичний досвід викладення результатів дослідження процесу оптимізації надання повного спектру соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді.

Основна частина

Умань – це місто обласного значення з розвиненими промисловим, науково-освітнім, соціально-культурним та туристичним потенціалом, друге в області за кількістю населення, а це близько 86,0 тис., з них 53,0 тис. працездатного віку, 30, 0 тис. сімей та 24 тис. пенсіонерів.

Міська влада веде довготривалу кропітку роботу по створенню сучасної системи соціального захисту європейського зразка.

Для підвищення рівня поінформованості населення працівниками постійно проводиться подвірний обхід, складаються соціальні паспорти сімей, виявляються сім'ї, не охоплені соціальними послугами та державними соціальними допомогам. Працює мобільний соціальний офіс, діють громадські приймальні, міська телевізійна програма «Соціальний запит», створено сайт управління, інтернет-приймальню.

Щомісячно проводяться засідання з громадськими організаціями соціального спрямування (їх налічується 21), головами квартальних комітетів та сектору позаштатних інспекторів, які виявляють потребувачих у соціальних послугах.

За дорученням міського голови з травня 2006 року діє спрощена система надання субсидій та допомог, яка з грудня 2006 року поширена по всій Україні і працює на сьогоднішній день. Пільги на житлово-комунальні послуги надаються за принципом «єдиного вікна» без звернень до комунальних підприємств.

З 2010 року працює правовий всеобуч «Уманська родина». Започатковано прийом документів на призначення різних видів соціальних допомог спеціалістами управління безпосередньо в пологовому будинку. Запроваджено призначення соціальних допомог та компенсацій за електронною заявою.

Міська система соціальних послуг є системою соціального обслуговування повного циклу і охоплює всі вікові та соціальні групи населення.

Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради є школою передового досвіду в Черкаській області з реабілітації людей з особливими потребами та надання інноваційних моделей соціальних послуг, на базі якого проходять апробацію інноваційні види соціальних послуг: «Представництва інтересів», «Підтриманого проживання», «Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці».

Центр соціальних послуг, так як і всі територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), у зв'язку з покладеними обов'язками внаслідок процесу децентралізації й вимогам державних стандартів соціальних послуг та викликів сьогодення внаслідок обслуговування нових категорій (внутрішньо переміщені особи, учасники АТО) постійно розширяє свої повноваження, комплексність та якість надання соціальних послуг. В той же час Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, який проводить соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, в умовах обмеженого кадрового й матеріально-технічного забезпечення, не в змозі виконувати покладені на них функції якісно й у повному обсязі і фактично виконує управлінську функцію.

Обидві зазначені соціальні служби повноважені надавати соціальні послуги тільки тим категоріям, які зазначені у Положеннях, що створює великі складнощі для отримувачів соціальних послуг, які вимушені для вирішення проблемних питань звертатись у декілька служб і готувати декілька пакетів документів й проходити декілька раз практичні ідентичні процедури (обстеження матеріально-побутових умов проживання, визначення потреб у соціальних послугах, укладення договору тощо). Крім того, ці служби за своєю суттю виконують однакові завдання й функції (з питань насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми, робота з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, з

прийомними сім'ями, дітьми-сиротами тощо), відмінність полягає у цільових категоріях, групах отримувачів, яким надаються соціальні послуги. Ще один аспект – це окремі приміщення служб, які треба обслуговувати і утримувати (територія, комунальні платежі, ремонтні роботи) та свій адміністративний та обслуговуючий персонал.

Аналізуючи поставлені перед нами нові завдання, в зв'язку з соціальним захистом нових категорій населення та їх сімей, з числа внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО, необхідно оптимізувати систему надання соціальних послуг в умовах обмеження фінансових ресурсів громади в умовах децентралізації, Уманська міська рада відчула потреби сьогодення і поставила перед собою завдання створити єдину соціальну структуру, яка на місцевому рівні надаватиме соціальні послуги усім категоріям отримувачів у громаді, забезпечивши їх комплексність і максимальну доступність.

Умань – одне з перших міст України, яке за підтримки проекту Програми Розвитку ООН «Підтримка реформ соціального сектору в Україні» втілило в життя підхід «єдиного вікна» з надання соціальних послуг населенню.

Уманська міська рада першими в державі приєднала до управління праці та соціального захисту населення шляхом реорганізації міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (рішенням міської ради від 26.12.2014 року № 2.5-65/6. Як результат, створено єдиний центр соціальних послуг.

В рамках приєднання у структурі управління створено відділ координації надання соціальних послуг, який здійснює координацію роботи з сім'ями внутрішньо переміщених осіб та забезпечує виконання додаткових функцій, які покладені на управління: оздоровлення та відпочинок дітей, забезпечення гендерної рівності, попередження насильства в сім'ї, протидія торгівлі людьми.

Враховуючи потреби громади, у структурі Центру соціальних послуг створено 3 відділення, введено 14 штатних одиниць фахівців із соціальної роботи, 3 соціальні працівники та 3 керівники відділення: визначення потреб у соціальних послугах; організації та надання соціальних послуг, в тому числі учасникам АТО, їх сім'ям та внутрішньо переміщеним особам; моніторингу та оцінки якості. Відділення забезпечують раннє виявлення, облік та супровід сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Місто розподілено і закріплено по мікрорайонах за фахівцями із соціальної роботи. (рис. 1)

Кожна сім'я може розраховувати на допомогу фахівців з соціальної роботи, які спільно з дільничними інспекторами та лікарями, головами квартальних комітетів, соціальними педагогами вивчають проблеми сімей, узагальнюють їх потреби та шукають шляхи їх вирішення.

Це дало можливість вивчити потреби більшої кількості сімей та попередити складні життєві обставини, здійснити контроль за належним утриманням та вихованням дітей, запобігти вилученню дітей з неблагополучних сімей. Фахівці з соціальної роботи здобули універсальні знання і можуть проводити роз'яснювальну роботу з усіх сфер соціального захисту.

- Мікрорайон №1 – Сінько Ліна
- Мікрорайон №2 – Довгань Наталія
- Мікрорайон №3 – Грінченко Тетяна
- Мікрорайон №4 – Сікорська Світлана
- Мікрорайон №5 – Шуха Наталія
- Мікрорайон №6 – Костенко Марина
- Мікрорайон №7 – Солтусенко Ольга
- Мікрорайон №8 – Петришина Інна
- Мікрорайон №9 – Тригуб Руслана
- Мікрорайон №10 – Бундига Анна
- Мікрорайон №11 – Дзига Крістіна
- Мікрорайон №12 – Бабієвська Наталія
- Мікрорайон №13 – Щерба Альона
- Мікрорайон №14 – Козачинська Вікторія

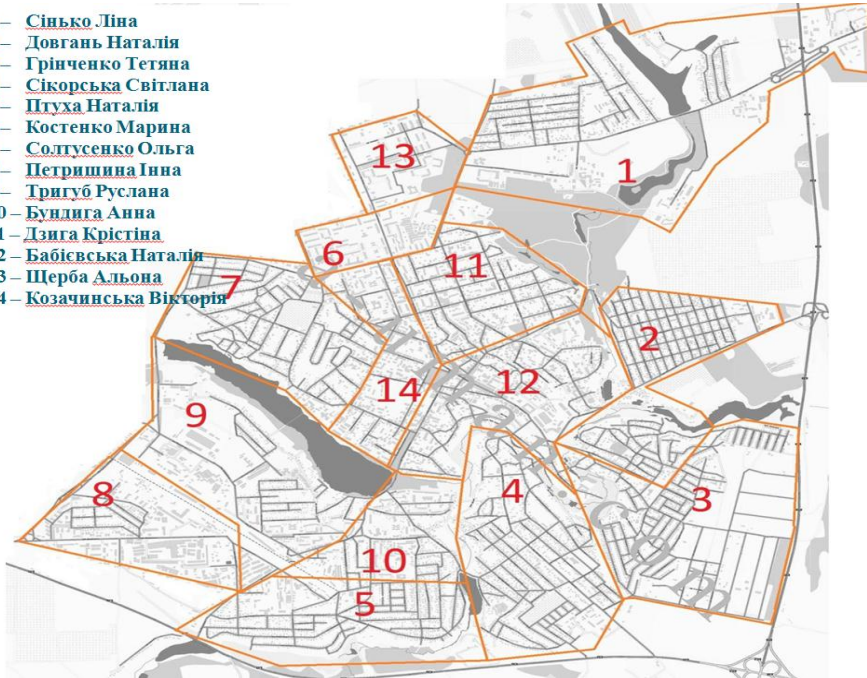

Рисунок 1. План розподілу і закріплення мікрорайонів м. Умань за фахівцями із соціальної роботи

Переваги з точки зору оптимізації діяльності: формування єдиної бази даних на підставі соціальних паспортів про сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечення комплексного отримання соціальних послуг за принципом “єдиного вікна”, суттєве покращення якості надання соціальних послуг через доступність, своєчасність, оперативне реагування на нові виклики (наприклад, потреби внутрішньо переміщених осіб та сімей учасників АТО), комплексність (розгляд проблем сім'ї у комплексі й кожного члена індивідуально; можливість отримати більшість соціальних послуг у результаті звернення до однієї служби, адресність і відповідність потребам, гнучкість, превентивність (попередження СЖО).

Як результат, кількість наданих соціальних послуг збільшилась майже вдвічі (рис. 2).

Запроваджено комплекс інноваційних соціальних моделей організації превентивної роботи в громаді: це Центр денного перебування для дітей з кризових сімей «Пелюстки довіри», Центр дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй», Служба раннього втручання, впровадження соціальної послуги тимчасового патронату над дітьми за підтримки Міжнародної благодійної організації «Партнерство «Кожній дитині».

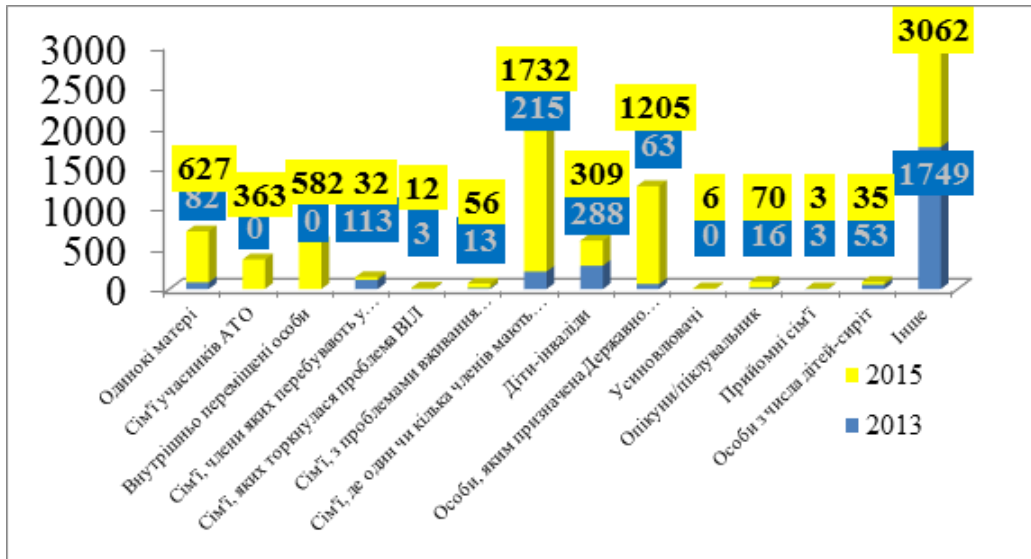

Рисунок 2. Динаміка показників наданих послуг фахівцями із соціальної роботи

Об'єднання соціальних структур в місті надало можливість уникнути дублювання функцій і фінансових ресурсів та сконцентрувати надання соціальних послуг в одній структурі, тобто надання повної соціальної підтримки за принципом «єдиного вікна», який поки що в державі реалізується лише в частині грошової підтримки. За результатами об'єднання розроблено уніфіковані бланки заяви, договору на надання соціальних послуг, акту обстеження, посадові інструкції, Положення про новостворені відділи.

Але залишилось не вирішеним питання щодо затвердження на законодавчому рівні нормативно-правових документів, що регулюють діяльність єдиних соціальних центрів, надання методичної допомоги фахівцям із соціальної роботи для роботи у громаді, підвищення їх кваліфікації та видачі відповідних сертифікатів.

Модель надання соціальних послуг на місцевому рівні в умовах децентралізації забезпечує комплексність, системність в роботі та спроможність вирішувати проблеми у громаді, виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення, надання повного спектру соціальних послуг різним категоріям населення.

В процесі децентралізації ми вже сьогодні маємо оцінку того, які саме соціальні послуги потрібні в нашому місті та в якій кількості, що забезпечить ефективність використання фінансів, кадрів та оптимального вирішення проблем з метою впровадження ефективної соціальної політики, яка дозволить максимально задовольнити соціальні потреби мешканців громади.

В місті є потужна мережа закладів соціального захисту, що надають соціальні послуги дітям, сім'ям з дітьми, молоді, інвалідам, пенсіонерам, бездомним, звільненим та іншим вразливим категоріям населення (рис. 3)

Структура управління праці та соціального захисту населення

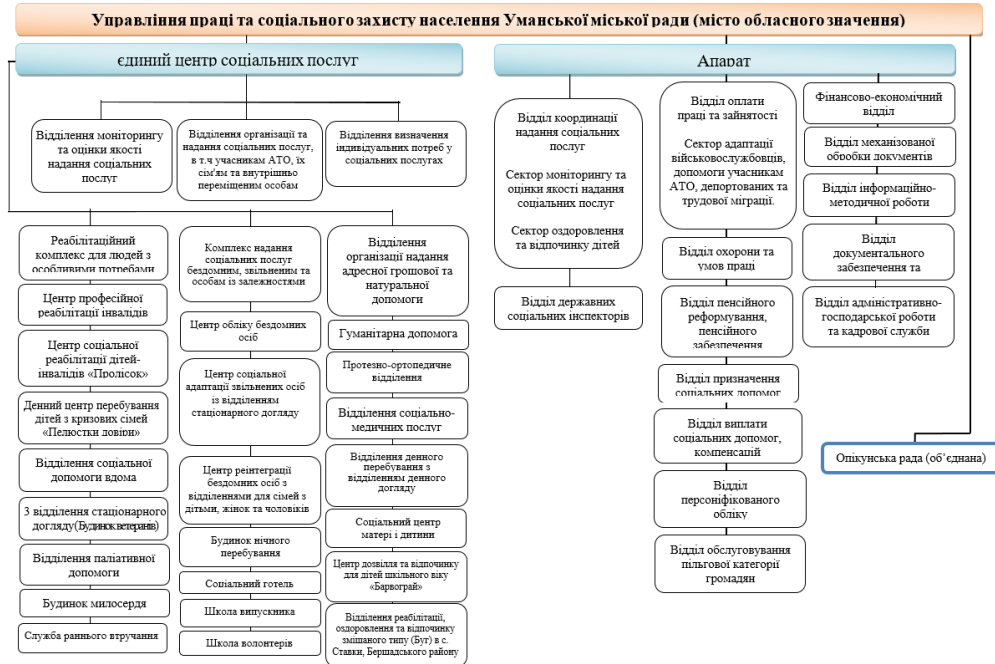

Рисунок 3. Структура управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради

Відповідно до укладених угод надаються послуги дітям-інвалідам, інвалідам та учасникам АТО Уманського та Христинівського районів.

Сьогодні Центр соціальних послуг управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради надає щорічно соціальні послуги понад 15,0 тис. особам: дітям, молоді, сім'ям, інвалідам, пенсіонерам та іншим вразливим категоріям населення, які забезпечують його структурні підрозділи: Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок» з відділеннями водних та фізіотерапевтичних процедур, Центр професійної реабілітації інвалідів, де здобувають робітничі професії інваліди за ліцензією Міносвіти, Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами, який має відзнаку Ради Європи та Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, де надаються водні та фізіотерапевтичні процедури, психологічні послуги, три відділення стаціонарного догляду – Будинок ветеранів, в тому числі відділення паліативної (хоспісної) допомоги, Будинок Милосердя з відділеннями соціально-медичних послуг та денного перебування, відділення соціальної допомоги вдома, яке обслуговує в тому числі важкохворих та психічнохворих, здійснюється паліативний догляд на дому, протезно-ортопедичне відділення, ательє «Здоров'я» (масаж на дому), Служба побуту «Айстра», відділ по обслуговуванню малозабезпечених пенсіонерів «Соціальний кошик»; «Швидка

соціальна допомога», «Соціальне таксі». Чимало зроблено для надання соціальних послуг дітям - це літній оздоровчий табір санаторного типу «Мрія», який включено в державний реєстр дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, Центр денного перебування для дітей з кризових сімей «Пелюстки довіри» на базі Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок», Центр дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй», служба «Сімейний патронат» для дітей з кризових сімей.

На базі переданих Міністерством Оборони приміщень колишньої військової частини працює єдиний в області Комплекс надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями, до складу якого входять: Центр соціальної адаптації звільнених осіб, Центр реінтеграції бездомних осіб, Будинок нічного перебування, Соціальний готель. Для навчання ветеранів створено Університет III віку «Дивосвіт», створено 5 клубів за інтересами та по різним напрямках – «Надвечір'я», «Оптиміст», «Калинонька», «Гармонія» та ансамбль «Катюша», які стали духовними осередками спілкування літніх людей.

Відповідно до потреб уманської громади в 2016 році розширено структуру Центру соціальних послуг шляхом:

- створення відділення реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг» на базі відпочинку на річці Південий Буг в с. Ставки;

- відкриття Центру соціальної активності для осіб похилого віку «Мальва», як результат реалізації спільного проекту з Міжнародним Фондом Східна Європа;

- облаштування Центру реінтеграції бездомних осіб в Комплексі надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями за кошти гранту Турецького агентства зі співробітництва та координації (ТІКА);

- створення молодіжного клубу для вразливої молоді «Я можу!»;

В рамках співпраці Уманської міської ради МБФ «Партнерство «Кожній дитині» впроваджено інноваційну форму соціальної послуги тимчасового патронату над дітьми, створено патронатну сім'ю, де виховувалась 1 дитина.

Створено школу передового досвіду «Школа соціальних знань». Запроваджено експеримент зі складанням опитувальника з визначенням оцінки соціального функціонування та навичок самообслуговування в побуті для інвалідів з розладами психіки та поведінки для призначення допомоги по догляду за інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу.

Затверджено порядок взаємодії з охороною здоров'я по паліативному догляду вдома невиліковно хворим та складанні Паспорту соціальних потреб ветерана.

За співпраці з комунальним закладом «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи Черкаської обласної ради» працюємо над впровадженням інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, як одного з активних видів реабілітації. Ці питання обговорено в жовтні 2016 року на I міжнародному науково-практичному симпозіумі «Актуальні проблеми впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні», за результатами засідання внесено ряд пропозицій: це включення такого виду реабілітації до індивідуальної програми реабілітації (ІПР), забезпечення підготовки фахівців для надання послуг з інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму,

затвердження державного стандарту соціальної послуги з інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму та проведення апробації такої послуги, надання методичної допомоги.

Всі інноваційні методи роботи з людьми, які потребують від нас підтримки та допомоги – це спільна праця влади та громади, що сприяє повному охопленню соціальними послугами найуразливіших категорій населення, ранньому виявленню проблемних сімей та вчасному наданню їм адресної та якісної підтримки всіма працівниками – як соціальної сфери, такі інших галузей.

На державному рівні потребує вирішення питання:

– передача повноважень із Служби у справах дітей питання соціального захисту дітей (крім правозахисних) до управління праці та соціального захисту населення, що надасть можливість мати єдиний орган з питань опіки та піклування;

– в умовах децентралізації необхідно створити нормативно-правову базу, яка б надавала структурним підрозділам з питань соціального захисту бути засновниками єдиних центрів соціальних послуг та визначати їх юридичний статус.

Для виконання пріоритетних завдань щодо поліпшення надання послуг населенню необхідно створити: Соціальний центр матері і дитини «Родинне тепло», кімнати для групи дітей з аутизмом та синдромом Дауна в Центрі «Пролісок», Кризовий центр проти насильства в сім'ї, гуртожиток для цілодобового проживання дітей-інвалідів, Школи випускника для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, Оздоровчо-реабілітаційний центр гармонійного розвитку людини.

Висновки

Отже, головною метою для держави нині повинно стати вдосконалення системи державного й регіонального соціального управління, в результаті чого рівень життя населення повинен зрости, Україна стане державою, котра зможе гарантувати громадянам високий рівень соціального захисту та динамічне зростання соціальних стандартів надання соціальних послуг.

Наша держава повинна йти до соціальної стабільності та високого рівня соціальної безпеки, а також до подолання проблем бідності шляхом удосконалення мережі соціальних структур.

Література

Управління діяльністю соціальних служб: метод. посібник [авт. кол.: Н. Гусак, Н. Кабаченко, В. Назарук, К. Савчук, О. Савчук, Л. Скоропада, Л. Чорній] / упорядн.-заг. ред. О. Іванова, Н. Гусак; ПРООН в Україні, Проект «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». – К.: К.І.С., 2013. – 178 с.

Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. комплекс / Автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця,

В. О. Кузьмінський та інш. / За заг. ред.: І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко – К.: Фенікс, 2007. - 528 с.

Теорія та практика соціальної роботи : навчальний посібник / О.Г. Карпенко, Н. Ф. Романова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 408

Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О., Петрочко Ж. В. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: Навч. посіб.: У 2-х част. — К.: «Кожній дитині», 2010. — Част. І. — 224 с.

Сімейно орієнтована соціальна робота : практичні аспекти. Конспект лекцій / За заг. редакцією В. О. Кузьмінського, С. С. Лукашова — К.: Молодь, 2010. — 128 с.

Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. – К.: Каравела, 2011. – 368 с.

Нові моделі соціальних служб для сім'ї і дітей: напрями, форми і методи роботи: Методичні матеріали для тренера / Авт.-упор. І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, О. А. Лещенко, Л. О. Ніколаєнко, О. В. Павлик, Л. І. Стрига, Н. В. Татарчук; За заг. ред. І. Д. Зверевої. – К., 2007.

Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2009. – 233 с.

Соціальний супровід сімей, що опинились у складних життєвих обставинах: Метод. посіб. / Автор.-упорядн. І. Д. Зверева, В. О. Кузьмінський, З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко та ін. – К.: ДЦССДМ, 2007. – 84 с.

Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих служб : навчальний посібник / Г. М. Тимошко. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. – 248

Закон України «Про соціальні послуги» зі змінами.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг» від 27 грудня 2013 року N 904.

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» від 8 серпня 2012 р. № 556-р.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 р. «Про схвалення стратегії подолання бідності».

Європейська соціальна хартія переглянута Ст14.

CREATING OPTIMAL MODEL OF PROVIDING SOCIAL SERVICES IN THE COMMUNITY UNDER DECENTRALIZATION (UMAN IS THE EXAMPLE)

Galyna Kucher, Head of the Labour and Social Services Uman city council,
Pavlo Tychyna Uman Pedagogical University, Uman Ukraine,
galinakucher7@mail.ru

***Abstract.** The article presents the results of practical research of the process of optimization which provides a full range of social services in the unified local community.*

It deals with the conditions and factors of creating an optimal model of social services in the community in terms of decentralization. It overviews the process of optimization and benefits of its implementation. The article outlines the division of duties between the social structures of the city, their tasks and functions. The work suggests ideas on the process of optimization. It analyses in details the role of professional social workers in the community. The first results of the work have been described in the article.

It develops a tentative scheme of the new structure of the Centre of Social Services – a new kind of social service center that will provide all social groups (family, individual) with its social services in the local community.

It suggests new documents, staff instructions, practical achievements gained in the process of optimization of social services.

The article reveals the problems and risks of the process of optimization and the influence of optimization capacity on the development of local community in terms of decentralization.

The conclusions made in the article could be used during the implementation process of optimizing the system of social services under the decentralization.

***Keywords:** optimization; social services; a social worker; the combined local community.*

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Halyna Leshchuk,

*Ph.D., Associate professor,
Department of Social Education and
Social Work, Ternopil Volodymyr
Hnatyuk National Pedagogic
University*

Галина Лешчук,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Ternopil, Ukraine,

*м. Тернопіль, Україна
h.v.leshchuk@gmail.com*

Received: September, 2016

1st Revision: October, 2016

Accepted: December, 2016

ORCID iD: 0000-0002-0017-9464

Leshchuk, H. (2016). Social work with children with autism spectrum disorders: communicative aspect, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 26-33

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

АНОТАЦІЯ. У статті розкрито специфіку комунікативної взаємодії соціального працівника з дітьми із розладами аутистичного спектру (РАС). Зазначено, що формування комунікативних навичок у дітей із РАС є насамперед проблемою соціально-педагогічного та психологічного характеру, яка потребує практичного вивчення та вирішення. Окреслено особливості та форми комунікації дітей із аутизмом. Охарактеризовано основні програми, метою яких є покращення та розвиток комунікативної взаємодії дітей-аутистів. Розглянуто основні стадії комунікації дитини із РАС та їх значення для подальшого планування роботи соціального працівника. Зазначено, що підготовка фахівця до роботи з дітьми із РАС має включати п'ять аспектів: теоретичні знання про аутизм; знання діагностичного інструментарію; адаптація навколишнього середовища до конкретної вади чи розладу у дитини; функціональність знань і вмій, які засвоює дитина із РАС; адаптованість навчально-розвиваючих методик до особливостей дитини із РАС. Розкрито поняття альтернативної комунікації та її значення для розвитку комунікативних навичок дітей із РАС.

Ключові слова: соціальна робота, комунікація, соціальна взаємодія, аутизм, розлади аутистичного спектру.

Вступ

У професійній соціальній роботі комунікація давно стала основним інструментом, за допомогою якого здійснюється соціальна та освітня діяльність. На рівні споживачів соціальних послуг, фахівців, соціальних інститутів, інституційної стратегії комунікація насамперед позиціонується як засіб налагодження співпраці у системі суб'єктно-об'єктних зв'язків соціальної роботи. Ця співпраця залежить як від динаміки розвитку груп фахівців, так і міжособистісних зв'язків, які виникають на різних рівнях професійної взаємодії. При цьому кожна цільова проблемна група вимагає диференціації комунікативного впливу з боку фахівця, виходячи з її специфіки, проблем, потреб, соціально-психологічних особливостей. Діти – особлива категорія клієнтів фахівця соціальної сфери. Діти з особливостями розвитку – подвійно особлива.

За даними ООН у світі налічується близько 70 мільйонів осіб із розладами аутистичного спектру (РАС), із затримкою і порушеннями соціальних навичок, що ускладнюють їх соціальну інтеграцію й адаптацію. Всесвітня організація аутизму наводить дані, за якими у 2008 році спостерігався 1 випадок аутизму на 150 дітей, у 2012 році уже діагностувався 1 випадок аутизму на кожні 88 неповнолітніх. Дана статистика демонструє тенденцію до збільшення чисельності дітей-аутистів, що пояснюється активною урбанізацією суспільства, перенасиченістю людства інформацією, а також вакцинацією в ранньому віці без урахування індивідуальних особливостей здоров'я і розвитку дитини (Афанасьєва О.Г., Зиянгирова Э.И., 2015, с. 57). Усе частіше аутизм називають не вадою чи хворобою, а особливістю розвитку, що акцентує увагу на необхідності формування в особи з аутизмом насамперед навичок соціальної взаємодії, що сприяють пом'якшенню труднощів соціалізації та інтеграції в соціум. Підтверджуючи цю тезу, в європейських країнах та у США дітей-аутистів називають не дітьми з особливими потребами, а дітьми з підвищеними потребами.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що зарубіжними та вітчизняними вченими (Е. Гарр, П. Хант, Т. Лейтон, Е. Шоплер, Л.Р. Вотсон, І. Ковалець, Є. Нікіфорова, О. Нікольська) накопичено певний досвід, який дозволяє стверджувати, що формування комунікативних навичок у дітей із РАС є проблемою соціально-педагогічного та психологічного характеру, яка потребує практичного вивчення.

Мета статті: розкрити зміст та особливості комунікативної взаємодії соціального працівника з дітьми із розладами аутистичного спектру.

Завданнями дослідження є: визначити особливості комунікації дітей із розладами аутистичного спектру; охарактеризувати аспекти підготовки фахівця до роботи з дітьми із РАС; розкрити практичні аспекти роботи соціального працівника щодо налагодження комунікативної взаємодії із дитиною-аутистом.

Для розв'язання поставлених завдань було застосовано загальнонаукові методи теоретичного дослідження, зокрема: теоретичний аналіз наукових джерел, порівняння та узагальнення даних.

Основна частина

Робота з дітьми із РАС представляє комплексну діяльність із залученням різних фахівців (психологів, соціальних працівників, соціальних педагогів, корекційних педагогів, дефектологів), співпраця яких спрямована на досягнення позитивної динаміки у розвитку дитини із РАС та її соціалізації. Міжфункціональна взаємодія інститутів соціальної роботи, медицини та освіти також зумовлена інтеграцією вирішуваних завдань заради досягнення головної мети – сприяти нормальній життєдіяльності дітей, які страждають аутизмом, оптимізувати задоволення їх потреб, максимально включити їх в соціум. Розробка і реалізація гуманістичної парадигми різних галузей педагогічної науки, медицини, соціальної роботи дозволяють посилити увагу до таких дітей, а також до вимог сучасної цивілізації, до більш повного задоволення соціокультурних потреб дітей з особливостями розвитку (Кондратенко Е.В, 2013).

Розлади аутистичного спектру являють собою особливі поведінкові стани, до яких відносяться власне аутизм, синдром Аспергера і неспецифічні порушення психічного розвитку. Зазначені розлади пов'язані з порушеннями функціонування мозку, наслідком яких є труднощі комунікації як зовнішньої (соціальної), так і внутрішньої (на рівні міркувань та рефлексії).

Для успішної комунікації з дитиною із РАС важливо не тільки зрозуміти, якою є її особиста комунікація, важливо з'ясувати, навіщо дитина в принципі вдається до комунікації. Розуміння цілей і мотивів комунікації дасть можливість допомогти дитині знайти нові методи та причини для комунікації. Навіть у ситуаціях, коли складається враження, що з дитиною неможливо налагодити контакт, слід не втрачати надію і продовжувати спостереження, щоб вивчити слабкі та сильні сторони комунікації дитини, підлаштовуючись під її особливості. Слід пам'ятати, що крім звичних способів комунікації дитина із РАС може використовувати інші способи для налагодження комунікативної взаємодії із оточуючими: плач, жести, погляд, вказування на бажаний предмет рукою дорослого, ехолалію (повторювання звуків та чужих слів), картинки та зображення тощо.

Виділяють *дві форми комунікації*:

1) неусвідомлена комунікація: коли дитина каже або робить щось, не припускаючи, що це якось вплине на інших людей. Цей вид комунікації може виступати інструментом самозаспокоєння дитини, сприяти концентрації її уваги або бути реакцією на ті чи інші події;

2) усвідомлена комунікація: коли дитина каже або робить щось з метою передати інформацію іншій людині. Цей вид комунікації може демонструвати протест проти чужих вимог або прохань. Усвідомлена комунікація легше здійснюється, коли дитина починає розуміти, що її поведінка та дії впливають на інших людей. Для дитини з РАС перехід від неусвідомленої до усвідомленої комунікації є значним прогресом і успіхом, який може стати переворотною точкою у розвитку дитини.

Існує ряд програм, метою яких є покращення та розвиток комунікативної взаємодії дітей із РАС, і котрі призначені, насамперед, батькам таких дітей. Серед найбільш відомих:

Напен-програми, розроблені Ханен-центром у Онтаріо, спрямовані на навчання комунікативним навичкам батьків дітей із РАС.

Програма «Більше, ніж слова» (The More than Words program) – сімейно-орієнтована програма, яка допомагає озброїти батьків дітей із РАС практичними інструментами, які дозволяють подолати труднощі комунікації та створити сприятливі умови для комунікативної самореалізації дитини.

Схожою до попередньої є *програма TalkAbility*, але її специфіка полягає в тому, що вона призначена для сімей із дітьми у віці від трьох до семи років із легкими проявами аутизму. Обидві програми вчать батьків виявляти й адекватно реагувати на спроби дитини спілкуватися, якими б дивними чи незвичними ці спроби не були (The Hanen Programs. Доступ: <http://researchautism.net/autism-interventions/types/parent-training-and-support>).

RDI (Relationship Development Intervention) перша систематизована програма втручання, спеціально призначена для допомоги дітям, які зазнають труднощів у процесі налагодження соціальної взаємодії з оточенням.

Програма TEACCH спрямована на лікування та навчання дітей, які мають прояви аутизму та комунікативні порушення. Це комплексна система медико-соціальної реабілітації, яка спрямована як на роботу з дитиною, так і з її родиною. TEACCH спрямована на розвиток індивідуальних навичок, умінь та соціальної адаптації дитини з допомогою методів структурованого навчання. Основна мета програми – поліпшення якості життя людей, що страждають на аутизм, за допомогою активної підтримки незалежності та гнучкості, мінімізації деструктивних форм поведінки, а також розширення соціальних і професійних можливостей. Методика розрахована на дітей від народження до 6 років і включає 296 вправ, які розбиті на блоки за віком і за сферами впливу: імітація, сприйняття, груба моторика, дрібна моторика, координація очей і рук, елементарна пізнавальна діяльність, мовлення, самообслуговування, соціальні відносини.

При розробці програми комунікативного розвитку дитини фахівцю слід враховувати, на якій стадії комунікації перебуває дитина із РАС.

Автори Напен-програми виділили 4 стадії комунікації, кожна з яких залежить від кількох чинників: власне здатності дитини до комунікації, обраного дитиною способу комунікації, мотиву комунікації, розуміння дитиною сенсу комунікації.

Стадія відсторонення. На цій стадії дитина поводить себе відсторонено, її поведінка ніби демонструє незацікавленість оточуючим світом та самим процесом спілкування. Комунікація, якщо й має місце, то в основному носить нецілеспрямований, неусвідомлений характер.

Контактна стадія. На цій стадії дитина починає усвідомлювати, що її дії впливають на інших людей. Дитина буде вдаватися до комунікації, щоб повідомити дорослому про свої бажання та потреби. Для цього вона може підштовхувати або підводити дорослого до бажаних предметів, місць чи ігор.

Стадія ранньої комунікації. Взаємодія дитини з навколишнім світом та оточуючими стає тривалішою та цілеспрямованішою. Дитина починає повторювати чужі слова, щоб повідомити про свої потреби та бажання. Поступово дитина починає вказувати на предмети, а також переводити погляд. Така поведінка є свідченням проявів двосторонньої комунікації.

Партнерська стадія. На цій стадії комунікація дитини стає більш ефективною. Дитина починає користуватися мовою і стає здатною підтримати найпростішу розмову. Хоча дитина може здаватися впевненою і компетентною, вдаючись до комунікації у знайомій обстановці (приміром, удома), у неї можуть виникнути комунікаційні труднощі на незнайомій території (наприклад, у новому дитячому садку або школі). У таких ситуаціях дитина може вдаватися до завчених чужих фраз і може здатися, що вона ігнорує свого співрозмовника, або порушує правила мовленнєвого етикету, перебуваючи, або не слухаючи партнера по спілкуванню (Communicating and interacting).

Підготовка фахівця до роботи з дітьми із РАС має включати п'ять аспектів:

1) теоретичні знання про аутизм. Теоретичне підґрунтя роботи з РАС включає різні аспекти первинної діагностики та вивчення понятійного апарату. Теоретичні знання дозволяють зрозуміти основні труднощі комунікації осіб із РАС, специфіку їх комунікативних проявів, необхідність використання особливих форм та методів комунікативної взаємодії;

2) знання діагностичного інструментарію, призначеного для виявлення конкретного розладу чи порушення у психічному розвитку дитини у контексті зовнішніх середовищних впливів;

3) адаптація навколишнього середовища до конкретної вади чи розладу у дитини (розвиток альтернативної системи взаємодії);

4) функціональність знань і вмінь, які засвоює дитина із РАС;

5) адаптованість навчально-розвиваючих методик до особливостей дитини із РАС.

Працюючи із дитиною з РАС, фахівець соціальної роботи повинен дотримуватися кількох правил:

– бути насамперед вчителем, а не помічником. У роботі з дітьми, які відчують труднощі із навичками самообслуговування, часто виникає спокуса зробити щось за них. Однак такий підхід не створює можливостей для розвитку дитини, а лише позбавляє її нагоди навчитися чогось нового для себе;

– обрати відповідний темп. Як правило, дорога навіть до незначного успіху дитини із РАС є дуже довгою і вимагає значного терпіння з боку дорослого, тому поспіх та намагання прискорити темп можуть зруйнувати усі здобутки та досягнення;

– залучати дитину до спільної діяльності. Слід намагатись подолати прагнення дитини із РАС до відсторонення та ізоляції шляхом створення ситуацій із залученням інших дітей та дорослих до ігрової чи навчальної діяльності;

– заохочувати дитину до виявлення ініціативи у комунікації, коли вже помітним є прогрес у налагодженні взаємодії;

– хвалити та відзначати найменші комунікативні успіхи дитини;

– створювати причини для комунікації. Випередження усіх прохань та потреб дитини позбавляє її необхідності у встановленні комунікативного контакту;

– поступово ускладнювати комунікативну взаємодію, наповнюючи середовище життєдіяльності дитини новими предметами, ситуаціями, людьми (Communicating and interacting).

Важливим інструментом формування комунікативних навичок дітей із РАС є *альтернативна (допоміжна) комунікація*, яка являє собою довільну форму спілкування, що дозволяє налагодити взаємодію з людиною, яка не володіє чи має труднощі із звичними формами комунікації. Основне правило альтернативної комунікації – людина повинна мати можливість сказати, що хоче, тим способом і з тією швидкістю, з якою може. Альтернативна комунікація при цьому може використовуватися постійно, тимчасово заміщати звичне мовлення, використовуватися як допоміжний засіб для поліпшення оволодіння мовою. Застосування засобів альтернативної комунікації може бути надзвичайно ефективним для дітей з РАС. При вірному виборі засобу альтернативної комунікації подальшим завданням соціального працівника має стати сприяння у моделюванні сприятливого середовища для комунікативної взаємодії.

Існують різні типи альтернативної комунікації, які підходять дитині з РАС: система PECS – комунікативна система обміну картинками; мова жестів; інтерактивні комунікативні дошки; комунікативні картки-підказки; книги розмов; комунікативні пристрої з синтезатором мови.

Крім дітей із РАС, використовувати альтернативну комунікацію може будь-яка людина, що її потребує в силу тих чи інших особливостей, приміром, маючи:

- порушення слуху (мова жестів);
- рухові порушення, що створюють моторні труднощі (дизартрія, анартрія, апраксія);
- інтелектуальні проблеми, що впливають на здатність засвоєння вербальних символів через обмеження можливостей пам'яті, уваги, абстрактного мислення (розумова відсталість);
- емоційні проблеми і порушення контактної взаємодії, що обмежують здатність до сприйняття слів співрозмовника, а також здатність висловити думки з допомогою абстрактних символів, знаків, слів;
- специфічні органічні проблеми артикуляції (при синдромі Дауна);
- прогресуючі захворювання (м'язова дистрофія, множинний склероз);
- набуті захворювання або травми (внаслідок аварій або інсульту) (Вощенко Н., 2015, с. 24).

Висновки

У контексті соціальної роботи з дітьми із РАС особливої уваги потребує її комунікативна складова, оскільки діти-аутисти найчастіше відчують труднощі із налагодженням комунікативної взаємодії як із навколишнім соціумом, так і з самими собою. Тоді як медицина, психологія, педагогіка вже значною мірою

сформували відповідний інструментарій та методики роботи із дітьми даної категорії, соціальна робота лише перебуває у стадії збагачення та систематизації відповідного досвіду. У зв'язку з цим перспективними напрямками досліджень у руслі окресленої проблеми є вивчення зарубіжного досвіду соціальної роботи з особами із РАС, розробка методик та технологій розвитку комунікативних навичок дітей із РАС, вдосконалення діагностичного інструментарію для вчасного виявлення у дітей розладів аутистичного спектру тощо.

Література

Афанасьева О.Г., Зиянгилова Э.И. Особенности социальной работы в преодолении трудностей адаптации детей с РДА / О.Г. Афанасьева, Э.И. Зиянгилова // Социосфера. – 2015. – № 50. – С.57-60.

Вощенко Н. Альтернативные способы коммуникации в работе с детьми с расстройством аутистического спектра / Н. Вощенко // Сибирский вестник специального образования. – 2015. – № 2(15). – С. 22-24.

Кондратенко Е.В. Технологии социальной работы и их роль в процессе помощи детям, страдающим аутизмом / Е.В. Кондратенко // Социосфера. – 2013. – № 4. – С.63-66.

Шоплер Э. Сборник упражнений для специалистов и родителей. Поддержка детей с аутистическими нарушениями от 0 до 6 лет / Э. Шоплер, М. Ланзинд, Л. Ватерс. – Минск: «Медисон», 2009. – 200 с.

Communicating and interacting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.autism.org.uk/about/communication/communicating.aspx>> – Загол. з екрану. – Мова англ.

The Hanen Programs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://researchautism.net/autism-interventions/types/parent-training-and-support/hanen-program-and-autism>> – Загол. з екрану. – Мова англ.

SOCIAL WORK WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS: COMMUNICATIVE ASPECT

Halyna Leshchuk, Ph.D., Associate professor, Department of Social Education and Social Work, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogic University, Ternopil, Ukraine, h.v.leshchuk@gmail.com

***Abstract.** The article analyzes the specifics of communicative interaction social worker with children with autism spectrum disorders (ASD). It is noted that the formation of communication skills in children with ASD is primarily a problem of social, educational and psychological nature and requires study and practical solutions. The characteristics and forms of communication of children with autism have been outlined. The major programs for development of communicative interaction autistic children have been analyzed. The main stage of the ASD child communication and their implications for planning social worker has been characterized. It's indicated that professional training to work with children with ASD should include five aspects: theoretical knowledge about autism; knowledge of diagnostic tools; adaptation to specific environmental handicaps or disorder in a child (development of an alternative system of interaction); functionality of knowledge and skills that a child learns from the ASD; adaptation of educational and developmental techniques to the characteristics of the child with the ASD. The concept of alternative communication and its importance for the development of communication skills of children with ASD has been revealed.*

***Key words:** communication; social interaction; social work; autism; autism spectrum disorders.*

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Andrij Parfanovych,
post-graduate student of Social
Pedagogy and Social Work
Department, Ternopil Volodymyr
Hnatyuk National Pedagogical
University

Андрій Парфанович,
аспірант кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Ternopil, Ukraine
м. Тернопіль, Україна

Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Accepted: December, 2016

Parfanovych, A. (2016). The characteristic of youths' views on professional career, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp 34-41.

СУЧАСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОЛОДІ ЯК ОБ'ЄКТА СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано молодь як об'єкт сімейної політики, її характеристики. Визначено, що її становище визначає загальний стан суспільного розвитку, проблеми, позитивні й негативні тенденції. Вивчення становища молоді охоплює загальнодержавний, регіональний, індивідуальний рівні. Побудова нової держави, забезпечення розвитку молоді сприяє розробка і впровадження законодавчої, нормативно-правової бази. Це вимагає аналізу перспективних напрацювань у державі стосовно молоді. А також правової бази забезпечення розвитку сімейної сфери. За часи незалежності України прийнято низку Законів України, Указів, президента України, постанов Кабінету Міністрів, інших відомств про налагодження механізмів розвитку й життєдіяльності молодих людей, покращення ставлення до шлюбу, сім'ї. Однак істотні зміни у ставленні молодих людей до осіб протилежної статі вимагають постійного удосконалення законодавчого й соціально-організаційного забезпечення у становленні молоді як об'єкта сімейної політики.

Ключові слова: молодь; сучасні характеристики молоді; ставлення до осіб протилежної статі; сімейна політика; правова суспільна база.

Вступ

Молодь – частина населення, серед якої динамічні процеси сьогодення виражені найбільш яскраво. Це стосується і міжстатевих стосунків, оскільки на сьогодні спостерігається різка зміна у свідомості й поведінці молоді стосовно ставлення до осіб протилежної статі та щодо формування сім'ї. Враховуючи таку поліморфність, як проміжні сім'ї, молодіжні шлюби, громадянські шлюби, постає завдання законодавчо узгодити та утвердити різні форми міжстатевих стосунків молоді з наданням соціальних гарантій, фінансової і матеріальної допомоги, народження дітей у сприятливих сімейних умовах. Забезпечити це має сімейна політика держави.

Майбутнє інституту сім'ї значною мірою залежить від молоді. Вона визначатиме його з огляду на сформовані уявлення, погляди та переконання. Це актуалізує питання її підготовки до вступу у шлюб як невід'ємної складової системи виховання підростаючого покоління та гаранту послаблення негативних соціальних тенденцій [7, с. 1].

Сімейну політику визначено як вид соціальної політики, тобто як вибір дій уряду, спрямованих на регуляцію життя індивідів в контексті їх сімейних прав і обов'язків. Виділено чотири основні моделі сімейної політики: 1) просімейна/пронаталістська, для якої проблема низького рівня народжуваності є основним предметом хвилювання з боку уряду; 2) протрадиційна модель, для якої збереження традиційної нуклеарної сім'ї є головною задачею; 3) проегалітарна, для якої просунення гендерної рівності як в публічній, так і приватній сферах є головною ціллю; 4) просімейна модель невтручання держави в життя сім'ї передбачає певні міри державної підтримки тільки стосовно тих сімей, які мають значні труднощі [6, с. 35, с. 68].

Метою є визначити пріоритетні напрями сімейної політики держави з урахуванням сучасних характеристик молоді, яка перебуває на стадії формування сім'ї.

Для розкриття основних характеристик молоді як об'єкта сімейної політики, слід визначити основні характеристики сучасних молодих людей як частини населення.

Диференціювання молоді за віком дозволяє виділити наступні групи: молоді люди (14–20 років), які матеріально залежні від сім'ї та перебувають перед вибором професії; молодіжна група, інтегрована у соціально-професійну структуру суспільства (21–26 років), яка набуває матеріальної і соціальної самостійності; молодь 25–35 років, яка стала суб'єктом соціального відтворення [4, с. 95].

Зауважується, що юність – проміжна стадія між дитинством і зрілістю. Уявлення молоді про любов і шлюб відрізняються від поглядів старшого покоління, оскільки 1/3 респондентів вважає реєстрацію своїх стосунків для створення сім'ї зовсім необов'язковою, 35 % – допускають таку можливість при наявності певних обставин, решта (40 %) притримуються традиційної точки зору [2].

Розглядаючи молодь як об'єкт сімейної політики, виділено декілька наукових позицій стосовно характеристик молоді: «На сучасному етапі спостерігається достатньо виражене *відособлення значної частини молоді від «дорослого» суспільства*, а також соціальна диференціація в молодіжному середовищі»; «Процес прискореного соціального розшарування суспільства впливає на *посилення відмінностей у життєвих позиціях молоді*, яка наслідую певний соціальний статус, породжуються різні точки зору молодих людей різного соціального становища на ті чи інші питання» [4, с. 318–319]; «Невирішеність багатьох соціальних проблем молоді сьогодні ще більше *загострило, помножило фактори ризику, призвело до накопичення негативних емоцій і настроїв у молодіжному середовищі*»; «Перехід українського суспільства до нових економічних відносин супроводжується *існуванням у молодіжному середовищі ідейно-духовного вакууму*, що пов'язане з кризою старої системи соціальних цінностей і недостатнім засвоєнням дівчатами і юнаками нового соціально-духовного стану» [3, с. 85, с. 115].

Наведене свідчить про необхідність розгляду особливостей соціалізації сучасної молоді, яка перебуває на стадії створення сім'ї.

Основна частина

Соціалізація трактується як процес входження в суспільство, який починається з народження людини [1; 3]. Оскільки входження людини в соціум відбувається з раннього дитинства, то в молодому віці особистість є соціалізованою вже тією чи іншою мірою. Поліпшити цей процес – завдання молодіжної політики. Тому, з огляду на тематику дослідження, важливо обирати оптимальні *способи соціалізації особистості*, яка аналізується за окремими сферами її життєдіяльності та має декілька проявів:

– озвиток, зокрема наявність добре розвиненої свідомості, сформованих стереотипів поведінки державної та громадської ланок, де молодь може проявити себе;

– адаптація, що передбачає виявлення значних можливостей самоосвіти та саморозвитку;

– реалізація як доступність до функціонування закладів, установ, організацій державного і недержавного секторів, усіх соціальних інститутів.

Молодь є хоч і провідною ланкою у суспільних зв'язках, вона є категорією населення, яка потребує *створення відповідних умов для соціалізації, на стан якої впливає*: рівень розвитку країни; залучення до суспільних процесів; рівень маргіналізації, злочинності у суспільстві; система навчання і механізм передачі досвіду суспільної поведінки.

Характеристиками становища молоді у суспільстві є: рівень підтримки молоді; розвиток різних сфер життєдіяльності; сприятливі для розвитку умови; законодавче, нормативно-правове, організаційне забезпечення системою соціально-правового захисту; умови для реалізації творчого потенціалу, морально-духовного розвитку і становлення.

Сучасне суспільство характеризується *суперечливими тенденціями впливу на молодих людей*. Позитивними з них є: досить потужний потенціал інновацій, який надходить із розвитком міжнародного співробітництва; участь у міжнародних акціях, діяльності спільнот, заходах; актуалізація проблем і покращення ставлення значної частини молоді до власного здоров'я; великий вибір способів самореалізації; посилення демократії в середовищі молоді; значні можливості самоосвіти та саморозвитку; включення до державного і громадського сектора суспільного життя. Молодь стала відповідальнішою за свою долю та має бажання отримати якісну престижну освіту.

О. В. Безпалько виділено *загальні молодіжні проблеми* (визначення ролі та місця молоді в сучасному суспільстві; формування ціннісних орієнтирів молодих людей та їх моральних пріоритетів; становище на ринку праці; забезпечення молоді певного освітнього рівня; політичні орієнтири та електоральна поведінка молоді) і *особистісні проблеми молоді людини* (пошуки сенсу життя; професійне самовизначення; кохання; створення власної сім'ї; взаємостосунки з дорослими та однолітками; стан здоров'я). Особистісні проблеми молоді людини: пошуки сенсу життя; професійне самовизначення; кохання; створення власної сім'ї; взаємостосунки з дорослими та однолітками; стан здоров'я [1, с. 80].

Проблеми, притаманні для розвитку й життєдіяльності сучасної молоді, такі: зайнятості, міграції за кордон; відсутність початкового капіталу для підприємництва; поширення соціальних, психічних фрустрацій; соціальна нестабільність; зниження якості освіти; потреби у фінансово-матеріальному забезпеченні; недостатній рівень медичного обслуговування; відсутність можливостей для самореалізації після завершення школи, університету. Слід зауважити й те, що дуже часто створені суспільні ресурси, можливості не використовуються через невміння чи нездатність їх використовувати.

Вивчення молоді як об'єкта сімейної політики передбачає визначення *основних соціальних інститутів, на удосконалення соціальної дії яких* вона має бути спрямована. Основними з них є:

– *освіта* (високий рівень знань; розвиток молоді людини у різних сферах сприяє і швидкому налагодженню стосунків серед людей; реалізація у певній професії допомагає розвинути й утвердити особистісну Я-концепцію);

– *оточення* (впливає на людину і може змінювати світогляд; великою мірою залежить від освіти, оскільки чим більше знань, тим краще розуміння свого місця й призначення; серед освічених молодих людей мотивація досягти цілей, реалізувати себе значно більша, ніж серед неосвічених, а це впливає на самореалізацію);

– *сімейні стосунки* (при позитивних стосунках у сім'ях, де у дітей були добре розвинені когнітивно-емоційні контакти з батьками, рівень адаптації до умов середовища значно вищий, ніж у тих, які цього позбавлені; стосунки у сім'ї виховують моральні якості, ціннісні орієнтири, розуміння добра і зла, принципи й життєві позиції);

– *соціум* (на індивіда мають вплив найближче, референтне, мікросоціальне і макросоціальне оточення, загалом суспільні відносини, правила, норми);

– *віросповідання* (визначає провідну лінію поведінки людини з високими моральними цінностями розуміння добра і зла, любові до ближнього, прощення, справедливості).

Сучасні характеристики молоді як об'єкта сімейної політики мають диференційований характер, зокрема це стосується походження й характеру проблем молоді. Загальний образ молодого покоління є результатом вивчення науковців, практиків, здійснюється на різних рівнях держави.

1. На загальнодержавному рівні проблеми молоді вивчають шляхом аналізу статистичних даних, опитувань, тестувань, масових анкетувань. Цим займаються урядові (міністерства, підпорядковані їм відомства) й неурядові (громадський сектор) структури, засоби масової інформації. Завдяки отриманим унаслідок масштабної загальної діагностики даним, регулюється подальша діяльність таких міністерств, як сім'ї і молоді, спорту і культури, освіти, соціального забезпечення.

2. Факти, уявлення на загальнодержавному рівні про дійсну картину уявляються і конкретизуються на регіональному через роботу виконавчих органів вищезгаданих інститутів. А також через компетентну та легітимну діяльність самостійних закладів, установ, організацій, наприклад регіональних центрів діагностики, профілактики, соціальної допомоги.

3. На індивідуальному рівні робота проводиться з конкретним осяжним об'єктом, посилюючи виразність та значущість індивідуально-неповторних рис особистості та її соціально-психологічного портрета. Тобто, постає індивідуальне, персоналізоване формулювання та уявлення про проблему чи загальну картину в конкретно взятому випадку.

Всі рівні вивчення становища молоді, її ставлення до міжстатевих стосунків і формування сімей перебувають у взаємозв'язку, що зумовлює їх тотальну взаємозалежність. Це відображає як законодавчо-нормативний, так і соціально-організаційний рівень сімейної політики стосовно молоді, молодих пар, молодих сімей. Так, сучасне становище молоді, міжстатеві стосунки у її середовищі детермінують законодавчі, нормативно-правові акти, окремі з яких представлені у Таблиці 1.

Зміни соціально-психологічних характеристик молоді мають вплив на динаміку і особливості формування міжстатевих стосунків у середовищі молоді. Зауважується: «Характеристики сучасних міжстатевих стосунків молоді мають місце на фоні зменшення рівня шлюбності; збільшення кількості розлучень; окремого проживання; збільшення числа кількості громадянських шлюбів; збільшення рівня позашлюбної народжуваності; зростання числа неповних, у більшості випадків материнських сімей; зменшення коефіцієнта народжуваності й розміру сім'ї [6, с. 32]. Ми бачимо певне протистояння між статтями, їх соціальну віддаленість, прагнення вибороти свої права серед обох статей, і особливо серед жінок. Таке протистояння збільшується все більше, про що свідчить зростання таких соціальних явищ, як збільшення кількості розлучень, виникнення і утвердження різних нетрадиційних видів стосунків між статями, підґрунтям яких є підвищення недовіри (громадянський шлюб, одностатеве життя).

Таблиця 1

Законодавче, нормативно-правове забезпечення становища молоді та розвитку молодіжної сім'ї в Україні

Законодавство України із забезпечення становища молоді	Законодавство України із забезпечення розвитку молодіжної сім'ї
Закони України	
«Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (грудень 1992 р.); «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (лютий 1993 р.); «Про органи і служби у справах дітей і спеціальні установи для неповнолітніх» (січень 1995 р.); «Про молодіжні та дитячі громадські організації».	«Сімейний кодекс України» (січень 2002 р.); «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок» (квітень 2008 р.); «Про засади запобігання дискримінації в Україні» (вересень 2012 р.).
Укази Президента України:	
«Про День молоді» (червень 1994 р.); «Про національну раду з питань молодіжної політики» (грудень 1995 р.); «Про Положення про міністерство України у справах сім'ї та молоді» (грудень 1996 р.); «Про додаткові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики» (грудень 1996 р.); «Про додаткові заходи щодо вдосконалення соціальної роботи з дітьми, молоддю та сім'ями» (червень 2001 р.).	«Порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або його реальну загрозу» (квітень 2003 р.); «Порядок розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення» (січень 2004 р. та ін.);
Постанови Кабінету Міністрів України:	
«Про соціальні служби для молоді» (серпень 1993 р.); «Про розвиток мережі центрів соціальних служб для молоді» (жовтень 1995 р.).	«Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу» (квітень 2003 р.).
<p>Інші нормативно-правові акти: Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Примірне положення про центр медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї»; Наказ Міністерства у справах сім'ї, дітей та молоді, Міністерства внутрішніх справ України: «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї»; Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження заходів щодо виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї». Міністерством соціальної політики України було затверджено Методичні рекомендації щодо організації проходження корекційних програм особами, які вчиняють насильство в сім'ї.</p>	

І в той же час зазначається: «Поступово люди усвідомлюють, що щастя в сьогоднішньому подружжі все більше залежить саме від співдружності, духовної близькості. Сьогодні людина очікує, що подружжя буде наповнювати не тільки її базові потреби – емоційні, побутові, але і потреби більш високі – естетичні, моральні. Особисті стосунки молодих людей переживають зараз перехід від одного укладу до другого, більш складного. А перехід від простішої системи завжди призводить до її розбалансування, до руйнування старих зв'язків між її елементами, до народження нових, які ще не встигли укріпити. В культуру хороших стосунків входить терпимість до чужих смаків, звичок (звичайно, нешкідливим), і навіть, напевно, до дивакувастостей [5, с. 9].

Така суперечливість тенденцій у молодіжному середовищі щодо питань шлюбу, сім'ї вимагає додаткового дослідження як соціальних, так і психолого-педагогічних характеристик сучасної молоді.

Висновки

Отже, одним із компонентів соціалізації молоді є правильне ставлення до осіб протилежної статі, над формуванням якого зобов'язані працювати соціальні інститути, весь уклад суспільного буття. Значною мірою це залежить від державної молодіжної та сімейної політики. Сьогодні це забезпечує розробка законодавчих і нормативно-правових актів, їх упровадження в практичну діяльність.

Література

Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.

Волков Ю. Г., Добренков В. И., Каралия Ф. Д., Савченко И. П., Шаповалов В. А. Социология молодежи: Учебное пособие / Под ред. Ю. Г. Волкова. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2001. – 576 с.

Головатий М. Ф. Соціологія молоді: курс лекцій. – К. : МАУП, 1999. – 224 с.

Коваліско Н. Соціальна диференціація та соціальне самопочуття молоді / Н. Коваліско // Родина – спільнота любові : XXII міжнародний конгрес людини. – К. : Дух і літера. – 2007. – 419 с.

Рюриков Ю. Любовь и семья на сломе времен / Ю. Рюриков // Перестройка – семье, семья – перестройке : (статьи, опубликованные в периодической печати) / Ред.-сост. И. И. Елисеева. – М. : Мысль, 1990. – С. 9–29.

Чернова Ж. В. Семейная политика в Европе и России: гендерный анализ / Ж. В. Чернова. – СПб. : Норма, 2008. – 328 с.

Яворська Людмила Геннадіївна. Підготовка молоді до сімейного життя в США : автореф. ... дис. канд. пед. н., 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Тернопіль, 2007. – 20 с.

THE CHARACTERISTIC OF YOUTHS' VIEWS ON PROFESSIONAL CAREER

Andrij Parfanovych, post-graduate student of Social Pedagogy and Social Work Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

***Abstract.** Young people as an object of family policy have a number of advanced features. Its position defines the general state of social development issues, positive and negative trends. This is supported by research scientists, practitioner's activities. The study of the status of the youth covers the national, regional and individual levels, each of which the consideration of youth socialization has its own specifics. Needs definition: the general youth issues and the problems, which are inherent for the development and activity of modern youth trends; basic social institutions, on the improvement of social action of which family youth policy should be directed; the ways and conditions of socialization of youth; characteristics of the status of the youth in society.*

The construction of the new state, the development of young people contributes to the development and implementation of legislative, regulatory and legal framework. This requires prospective analysis of developments in the state in relation to young people, as well as providing the legal framework of family sphere. Since independence, it has been adopted a number of laws, Decrees of the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers, other departments which setup the development and activity of young people, improving their attitudes toward marriage and family.

However, significant changes in the attitude of young people of the opposite sex require constant improvement of the legal, social and organizational support in the development of young people as an object of family policy.

Key words: youth; modern characteristics of young people; attitudes towards persons of the opposite sex; family policy; public legal base.

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Ivanna Parfanovych,
*Doctor of Pedagogical Science,
Associate professor of Social
Pedagogy and Social Work
Department, Ternopil Volodymyr
Hnatyuk National Pedagogical
University*

Іванна Парфанович,
*доктор педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Ternopil, Ukraine
м. Тернопіль, Україна

Received: September, 2016

1st Revision: October, 2016

Accepted: December, 2016

Parfanovych, I. (2016). The scientific approaches to behavioral deviations prevention in social work, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 42-49

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ПОВЕДІНКОВИХ ДЕВІАЦІЙ ЯК СФЕРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

АНОТАЦІЯ. Суб'єкт профілактики повинен оволодіти знаннями про теоретичні основи діяльності фахівця соціальної сфери, зокрема основними поняттями, які стосуються предмета профілактичної роботи, зокрема «девіація», «девіантність», «девіантна поведінка», «профілактика». Розгляд тлумачення поняття «профілактика» науковцями дає змогу обґрунтувати власне її трактування, розмежувати у профілактиці поведінкових девіацій зміст попередження і подолання поведінкових відхилень негативного характеру. Фахівці з профілактики поведінкових девіацій індивідів та груп індивідів повинні володіти комплексом знань і вмінь, які забезпечують здійснення як соціально-організаційної, так психолого-педагогічної складової профілактичного процесу. Аналіз діяльності закладів, установ, організацій, які дотичні до здійснення профілактики девіантної поведінки у соціальній сфері, дає можливість окреслити умови покращення їх функціонування. Однак, загальним є те, що профілактика поведінкових девіацій – комплексний вплив на суспільні умови розвитку індивіда, спрямований на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, попередження і корекцію негативних проявів у поведінці, захист і допомогу.

Ключові слова: профілактика; поведінкові девіації; наукові підходи; соціальна робота; суб'єкт профілактики.

Вступ

Соціальні, економічні та політичні зміни, що відбуваються в суспільстві, потребують фахівця нової ери, який володів би не тільки глибокими теоретичними знаннями, вміннями аналізувати та використовувати отриману інформацію, але й здатністю ефективно діяти залежно від ситуації, з високими професійною культурою та особистісно-моральними якостями, необхідними працівнику соціальної сфери. Тому актуальним є розвиток, забезпечення та підтримка етично і соціально схвалюваного змісту професійної діяльності з профілактики поведінкових девіацій, формування гуманістично орієнтованого професійного світогляду й відповідної етичної свідомості спеціалістів соціальної галузі.

Сьогодні, незважаючи на великий науковий доробок із питань профілактики девіантної поведінки, відсутні фундаментальні дослідження щодо:

- по-перше, загалом і окремо всіх вікових категорій індивідів;
- по-друге, осіб, які визначаються нормативною, девіантною поведінкою, становлять групи ризику;
- по-третє, інтеграції підходів до профілактики асоціальної, адиктивної, суїцидальної, делінквентної як різних видів девіантної поведінки;
- по-четверте, комплексного використання можливостей соціальної сфери у профілактиці;
- по-п'яте, врахування умов соціалізації індивідів за місцем проживання, навчання, дозвілля як основних сфер їхньої життєдіяльності.

Актуальність проблеми, яка розглядається, потребує висвітлення особливостей формування у студентів, фахівців соціальної сфери знань і вмінь профілактичної роботи із запобігання, подолання негативних явищ, причин соціальної дезадаптації індивідів, різних соціальних груп, забезпечення умов для запобігання відхилень негативного характеру у розвитку й поведінці. Це передбачає необхідність визначення детермінант поведінкових девіацій, шляхів їх попередження і подолання у соціальній роботі.

Своєчасність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю висвітлення дилеми між:

- моральними, правовими нормами суспільства і відсутністю науково обґрунтованої профілактики девіантної поведінки;
- незадовільним соціальним становищем, психолого-педагогічним розвитком, психоемоційним самопочуттям осіб та несвоєчасним усуненням детермінант, що зумовлюють поведінкові девіації;
- зацікавленістю суспільства у відповідальному ставленні індивідів до соціальних норм та недостатнім усвідомленням суб'єктами профілактичної діяльності важливості профілактики девіантної поведінки;
- значним потенціалом навчально-виховного процесу та його недостатнім використанням у профілактиці девіантної поведінки;
- завданнями профілактики девіантної поведінки та рівнем готовності до профілактичної діяльності фахівців відповідних закладів, установ, організацій.

Аналіз поняття «профілактика» дає змогу обґрунтувати власне її тлумачення. Так, М. Фіцула визначає місце профілактики поведінкових відхилень у виховному процесі школи: «У виховній роботі з неповнолітніми велике значення має її спрямування на попередження появи відхилень у поведінці, тобто профілактика. Разом із тим, загальна виховна робота адресована всьому колективу цього віку, що навчаються в школі, у той час як діяльність із ранньої профілактики має спеціальних адресатів. До них відносяться: а) неповнолітні з відхиленнями в поведінці; б) джерела формування таких відхилень; в) недоліки в діяльності різних ланок виховання, які сприяють впливу названих джерел» [7]. Нами враховано думку В. Оржеховської щодо мети у профілактичній діяльності. Вченою розроблено соціально-структурний і психолого-педагогічний рівні превентивного виховання [3, с. 67–68].

Науковцями розкрито зміст профілактики девіантної поведінки у контексті соціалізації молодого людини. І. Щелін акцентує, що профілактика девіантних форм поведінки, по-перше, повинна полягати у впливі на основні фактори (соціальні, психологічні, біологічні) формування відхилень у поведінці; по-друге, проявлятися у взаємній зацікавленості і узгодженій роботі різних відомств, міністерств і спеціалістів; по-третє, повинна проводитися диференційовано [8, с. 27].

Вивчення впливу різних факторів на формування характерологічних і особистісних аномалій і розкриття складних процесів їх формування – це основа розробки комплексних заходів з профілактики поведінкових порушень [4]. Такою, що стосується всіх аспектів розвитку й життєдіяльності індивіда, є позиція Л. Мардахасва: «Профілактика – використання сукупності заходів, розроблених для того, щоб попередити виникнення і розвиток відхилень у розвитку, навчанні, вихованні» [5, с. 231].

Зазначається багатоаспектність профілактики: «Якщо ми хочемо попередити відхилення у поведінці особистості, то повинні перш за все створити такі умови, при яких виховний процес охопив би усі сторони життєдіяльності, став невіддільною частиною всього буття соціуму, проник у всі сфери суспільних відносин» [6, с. 41]. І. Дементьева наголошує, що у профілактиці девіантної поведінки активність кожного соціального педагога стає визначальною [1, с. 30]. В профілактиці поведінкових відхилень на суб'єктивному компоненті особливо акцентується [2, с. 62].

Основна частина

Насамперед, наголошуємо, що поняття «девіантна поведінка», «девіантність», «девіація» трактуються на основі аналізу та узагальнення:

– *девіантна поведінка* – це система негативних вчинків, дій людини або групи, що не відповідає соціально прийнятним стандартам та характеризується як порушення встановлених у суспільстві моральних і правових норм;

– *девіантність* – соціально-психологічний стан особи, який свідчить про її здатність до порушення соціальних норм;

– *девіація* – акт поведінки, спрямований на порушення традиційних соціальних норм.

Оперування цими поняттями викликане необхідністю акцентуації чи на окремому поведінковому акті, що не характеризує систему вчинків – «девіація», чи на психолого-педагогічній характеристиці особи – «девіантність», чи на системі вчинків однієї особи – «девіантна поведінка». Слід зауважити, що поняття «девіантна поведінка» у широкому його тлумаченні – збірний термін, яким охоплюється широке коло девіацій. Поняття «поведінка з відхиленнями» охоплює поведінку і позитивного, і негативного характеру, поняття «девіантна поведінка» – дії і систему вчинків тільки негативного прояву.

Важливим для фахівців соціальної сфери є знання особливостей профілактики поведінкових девіацій, яка є складовою соціальної роботи та яка здійснюється на різних рівнях суспільства.

Профілактика девіантної поведінки (попередження, запобігання) – цілеспрямований процес організації і здійснення комплексу профілактичних заходів, спрямованих на забезпечення соціально-психологічного розвитку і життєдіяльності індивідів, попередження девіацій в їх поведінці. Більш розгорнуто профілактика поведінкових девіацій – це комплексний вплив на суспільні умови розвитку індивіда, спрямований на забезпечення фізичного, психічного, морального, духовного розвитку особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, попередження і корекцію девіантних проявів у поведінці, захист і допомогу.

Профілактична робота з попередження поведінковим девіаціям першочергово має спрямовуватися на усунення несприятливих умов розвитку й життєдіяльності індивідів у соціумі. Тому профілактика поведінкових девіацій охоплює як здійснення *соціально-організаційної діяльності, так і безпосередньої психолого-педагогічної роботи* в роботі з індивідом, його соціальним середовищем. Сукупність суспільно регламентованих дій, заходів, метою яких є попередження відхилень і ускладнень у поведінці індивідів, визначається як соціальна організація профілактики девіантної поведінки. Зокрема, це діяльність соціальних інститутів і структур зі створення оптимального середовища для розвитку індивідів та з метою запобігання поведінковим девіаціям; комплекс заходів, які здійснюються з метою організації соціального простору особистості.

Фахівці з профілактики поведінкових девіацій індивідів та груп індивідів повинні знати:

- сутність соціальної профілактики та організації профілактики поведінкових відхилень негативного характеру;
- зміст, специфіку здійснення профілактики девіантної поведінки;
- особливості соціально-організаційної діяльності з профілактики асоціальних явищ;
- напрями менеджменту в профілактичному процесі;
- особливості організації профілактики девіантної поведінки в діяльності різних соціальних структур;
- специфіку технологій подолання поведінкових девіацій;
- запобігати розвитку негативних суспільних явищ;

– виявляти причини соціальної дезадаптації серед різних соціальних груп та окремих осіб.

Важливим є оволодіння суб'єктами профілактичної роботи знаннями, необхідними для надання інформації про наслідки девіантних дій; освоєння основних понять, категорій, що стосуються соціально-організаційного і психолого-педагогічного напрямів організації та проведення профілактики поведінкових девіацій; які стосуються технологій соціальної роботи з управління профілактичним процесом; щодо роз'яснення соціальних норм стосовно різних видів девіантної поведінки; формування навичок культурного проведення дозвілля; створення умов для самореалізації особистості в різних видах творчої, громадської діяльності.

Від фахівця соціальної сфери це вимагає вмінь: установлювати особливості забезпечення умов для формування соціально позитивної спрямованості розвитку особистості; медико-біологічну, психолого-педагогічну, соціологічну детермінацію поведінкових девіацій; особливості попередження різних видів поведінкових відхилень, осіб різних вікових груп; уміти виявляти за запобігати негативні фактори соціальної дезадаптації серед різних соціальних груп населення та окремих осіб; створювати умови для самореалізації особистості в різних видах творчої, інтелектуальної, громадської діяльності; організувати діяльність з профілактики негативних явищ у різних сферах суспільного життя; реалізувати технології попередження і подолання поведінкових девіацій в умовах практики; створювати соціальні програми профілактики поведінкових девіацій.

Формування знань і вмінь профілактичної роботи із запобігання, подолання асоціальних явищ, причин соціальної дезадаптації індивідів, навчання забезпеченню умов для організації та здійснення профілактики поведінкових девіацій презентують основні напрями ц профілактиці поведінкових девіацій.

Аналіз функціонування закладів, установ, організацій, які дотичні до здійснення профілактики девіантної поведінки у соціальній сфері, дає можливість окреслити умови покращення їх діяльності.

1. Спостерігається неналежний рівень науково-методичного забезпечення діяльності, діагностико-профілактичного інструментарію в роботі суб'єктів профілактики. Ця робота вимагає наукової обґрунтованості, централізації дій. Назріла необхідність створення і організація функціонування науково-дослідних структур, діяльністю яких забезпечувалися б аналіз суспільних процесів і їх динаміки, діагностика соціально-психологічного стану індивідів і на цій основі – науково-методичне забезпечення профілактичного процесу.

2. Слід дослідити та проаналізувати діяльність раніше існуючих соціальних структур, наприклад комісій у справах неповнолітніх, координаційних рад у справах дітей, їх реорганізацію в служби у справах дітей та позитивний досвід і напрацювання з координації профілактичних питань.

3. Доцільним є актуалізація професійної підготовки фахівців профілактичного спрямування діяльності відповідно до вимог сучасності.

4. Профілактику девіантної поведінки неможливо здійснювати на належному рівні через відсутність єдиного обліку осіб різних категорій, а відтак і відсутність

науково-методичного забезпечення цієї роботи відповідно до конкретної ситуації конкретної особи і динаміки суспільних змін.

У профілактиці поведінкових девіацій сьогодні актуалізовано: посилення роботи за видами поведінкових відхилень; сприяння гендерній соціалізації та ідентифікації; формування банку даних соціально-психологічних характеристик осіб профілактичного обліку; визначення змісту профілактики, що найбільш повно й всебічно відображає суспільні реалії і тенденції науки та практики; пріоритет соціального захисту як основи профілактики; проведення масової, групової, індивідуальної профілактичної роботи з усіма особами та з тими, які мають відхилення у розвитку, самопочутті, поведінці; забезпечення сприятливої сукупності умов реалізації профілактики засобом міжсекторної взаємодії закладів, установ, організацій, здійснення технологій соціальної роботи відповідно до видової диференціації поведінкових девіацій.

Висновки

Профілактика девіантної поведінки повинна здійснюватися з урахуванням наукових підходів, емпіричних даних, теоретичних положень, узагальнень щодо практики суспільного життя, законодавчо-нормативного забезпечення, історико-суспільних і сучасних реалій у профілактиці девіантної поведінки. Профілактику в соціальній роботі не розмежовано від партнерської взаємодії фахівців різних закладів, установ, організацій. Загалом, сьогодні поставлено вимогу застосування універсального підходу до профілактики поведінкових девіацій у діяльності спеціаліста соціальної роботи, яка стосується осіб різних вікових груп, які навчаються чи працюють, урахування відмінностей за ознакою статі, залежно від впливу соціуму.

Література

Демічева А. В. Проблеми девіантної поведінки молоді в умовах трансформації сучасного українського суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві філософії» / А. В. Демічева. – Х., 1998. – 16 с.

Дробницька А. Соціальна робота з підлітками девіантної поведінки у Великобританії / А. Дробницька // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С. 70–72.

Оржеховська В. М. Соціально-педагогічні основи профілактики правопорушень важковиховуваних учнів: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01. / Валентина Михайлівна Оржеховська. – К., 1995. – 440 с.

Рябов М. В. Гендерні особливості структури вживання алкогольних напоїв підлітками у віці 16-17 років / М. В. Рябов // Вісник Київського університету. Сер. Соціологія. Психологія. Педагогіка. – 2003. – № 15/16. – С. 91–94.

Словарь по социальной педагогике: учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / авт.-сост. Л. В. Мардахаев. – М.: Академия, 2002. – 368 с.

Соціологія : підручник [для студентів вищих навчальних закладів] / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – 560 с.

Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник [для студ. вищ. пед. закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.

Щелин И. Профилактическая и коррекционная работа с подростками-правонарушителями / И. Щелин // Воспитание школьников. – 2003. – № 6. – С. 27–29.

THE SCIENTIFIC APPROACHES TO BEHAVIORAL DEVIATIONS PREVENTION IN SOCIAL WORK

Ivanna Parfanovych, Doctor of Pedagogical Science, Associate professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

***Abstract.** The analysis of the concept of "prevention" which is given in scientific studies allows us to justify its own interpretation. The prevention of behavioral deviations has a complex effect on the social conditions of the individual development, aimed at physical, mental, spiritual, social, personal development, making it immune to the negative effects of social environment, the prevention and correction of negative manifestations in behavior, protection and assistance. The aim is the organization of preventive work to overcome anti-social phenomena, the causes of social exclusion of individuals of different social groups, providing conditions for prevention of behavioral abnormalities.*

The content is the process of familiarizing of professionals in social work with the features of social prevention, which is carried out at different levels of society and is a technology of social work. It covers both the implementation of socio-organizational and the immediate psychological and educational activities. The following question are covered: the nature and genesis of social behavioral deviations; deviant behavior as the deformation of ontogenetic development of the individuals; types of behavioral abnormalities, their characteristics and dynamics; taking into consideration different manifestations of behavioral deviations among girls and boys in preventive activities; biomedical determination in the prevention of deviant behavior; psychological deviations conditionality and organization of preventive work and overcoming the behavioral deviations etc.

While the getting new knowledge and skills in prevention of behavioral deviations it subject must learn the concepts of theoretical foundations of professional ethics as a part of social workers activity in cross-sectoral interaction between schools, institutions and organizations; principles, functions, methods and forms of social work; international and national laws, the mechanisms that regulate the behavior of the person in modern conditions of society and determine the content and specificity of the subject of prevention. The analysis of institutions and organizations which are relevant to the implementation of prevention of deviant behavior in the social sphere makes it possible to define the conditions of improving their performance.

***Keywords:** prevention; behavioral deviations; scientific approaches; social work; subject of prevention.*

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Svitlana Kalaur,
PhD, Associate professor of Social
Pedagogy and Social Work
Department,
Doctorant of Pedagogics and
Menedgment of Educatiob
Department
Ternopil Volodymyr Hnatyuk
National Pedagogical University,

Ternopil, Ukraine,
vitlanakalaur@rambler.ru

Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Accepted: December, 2016

ORCID id: 0000-0001-8099-9392

Kalaur, S. (2016). The system of professional training of future specialists in social sphere to conflict resolution, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 50-55

THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIAL SPHERE TO CONFLICT RESOLUTION

ABSTRACT. In the article the author substantiates the necessity of using a systematic approach in professional training of future professionals in social sphere to solve social conflicts. Deals with the essence of a scientific categories and examines the main aspects used the system of professional training of future specialists in social sphere. The author deals with general psychological and pedagogical approaches development of the system of professional training of future specialists in social sphere to solve conflicts. Attention is focused on three main concepts (theoretical, methodological and technological) that provide the optimization of activities taking into account specificity of occupations of the future social teacher and social worker in the process of continuous professional training («junior specialist», «Bachelor», «Master»).

Keywords: system; system approach; system training; future specialists; social sphere.

Introduction

Professionals of social services can have open or hidden conflicts with clients, colleagues or partners. Based on these realities future professionals while studying in higher education establishments must be prepared for the professional conflict resolution. Therefore, professional training of “Social pedagogy” and “Social work” students should be implemented the basis of scientifically justified, properly developed and tested educational system, which is based on the active implementation of modern pedagogical innovation and provides continuity of educational levels.

The analysis of recent publications indicates that the numerous scientists, psychologists investigate the forms of conflicts expression, behavioral characteristics of conflict interaction (M. Deutsch, A. Ishmutarov, W. Merlin, E. Erickson etc.). Ukrainian researches (N. Grishin, A. Miner, V. Zhuravleva, P. Kovalchuk, G. Lozhkyn, N. Mamiyeva, M. Piren, M. Tsyurupa etc.) gained the considerable scientific potential in the sphere of prevention and resolution of conflicts. However, the analysis of publications on the aim of study indicates that only some issues were dedicated to the analysis of professional competence of the future professionals in social sphere towards conflict resolution. Thus, I. Kozych’s thesis shows the process of conflict competence formation in future social teachers during their studying at the master degree program; general methodological principles of the conflict culture of future specialists’ social work professions are reflected in the studies of T. Branicki. Research papers of R. Vaynoly, I. Zverev, A. Cape, I. Kozubovskoyi, L. Mischyk, N. Oleksyuk, V. Polishchuk highlight the general theoretical and practical aspects of future social teachers and social workers training in higher educational establishments and act as a main methodological framework for our study.

With all responsibly we have to note that this research data will serve as methodological base for the creation of a comprehensive psycho-pedagogical studying of the problems of future social workers’ professional training system development for preparing them to conflict resolution, however, do not cover it completely. Thus, paying tribute to the importance of researchers’ achievements, we understand the urgent need for thorough study of psychological and pedagogical aspects that directly concern the development of vocational educational training, that works in the social sphere and maintain solid theoretical knowledge and practical skills in resolving professional conflicts. The analysis of the actual practice of future social teachers’ and social workers’ training is based on continuity. The result of first stage of experiment also suggests the need for a balanced development of educational system. So, taking into consideration the importance and urgency of developing of theoretical and applied issues that are associated with the development of future specialists’ vocational training for social conflict resolution we think to focus more attention on them.

The purpose of the article: prove the feasibility of developing of a system of future professionals training to social conflicts resolution, and to define its essence and outline the main approaches to the separation of its components.

Presenting of the main material

Taking into consideration reforms that are going on in the sphere of higher education in Ukraine we have to pay attention on the organization of proper educational process in universities that are based on systematic approach and provides the possibilities for developing of continuous professional training of future social teachers and social workers. We suppose that the most important contradictions that determine the relevance of developing an integrated system of training of highly qualified personals for the social work sector through continuous training include contradictions in social and educational level – between the requirements which are set up by the organization responsible for professional training due to the modernization of educational sector and requirements which are set up by the employers (the modernization of social services) and society (changing the image of the professions) and outdated approaches to professional training of future specialists which are based on insufficient active willingness to work on conflict resolution; between the necessity to design a coherent process of continuous professional training in conflict resolution by the future specialists in social sphere in accordance with state educational standards, educational qualification characteristics and lack of preparedness of schools teaching this subject and absence of methodological approaches to that process.

On scientific and theoretical level we find out the contradictions between the development of the conflictology as a science, the research of general content of professional competence and lack of development of modern scientifically based, valid approaches and methods of formation of readiness for future conflict resolution experts in the social process of continuous training; between the strengthening of the acmeological, systemic and competency approaches in the educational paradigm to ensure the achievement of quality results in the formation of preparedness for conflict resolution and inertia of the traditional system of professional training of future specialists of social sphere; between the perspective of using in the educational practice the teaching methods of disciplines that give the students' high level of preparedness for conflict resolution and insufficient scientific justification for their content and using of innovative interactive methods in their implementation.

While studying the definite range of issues we have identified contradictions on the scientific and methodological level – between the objective need of continuity in the process of professional training of future specialists of “Junior specialist”, “Bachelor” and “Master” degrees for future conflict resolution as the basis for professional competence development and weak elaboration of methodological support of the mentioned educational process; between significant potential of disciplines that are focused on the conflict and inadequate using of educational innovative technologies in their teaching.

Therefore, scientific and balanced mechanism for the development of vocational training of future specialists for social conflict resolution can be defined as the main in overcoming the contradictions and will increase the effectiveness of theoretical, methodological and technological concepts of optimization of activities depending on specific occupations of the future social teacher and social worker during their continuous training (“junior specialist”, “Bachelor”, “Master”). Based on the logic of

our research we consider it appropriate to analyze the nature of the term “system” and explore a vision scientists contents of its main components.

In the process of thorough investigation it has been revealed that one of the first scientific interpretations of the definition of “system” is presented in K. Bolduinha studies [2]. In particular scientist considers “the system” as a set of two or more elements in which the behavior of each element affects the behavior of the whole, the behavior of each element effects the whole and are interdependent. We believe that the scientific category “system” should be considered as the most philosophical definition, because it reflects not only something separate and indivisible but also provides uniting of many and at the same time. Let’s note that the encyclopedia of education focuses on the fact that “training system is the means aimed at implementation of objectives” [3, p. 516]. Exploring the methods of systematic pedagogical research, N. Kuzmin considers the educational system as an integral unit, “which has its own history, its stages of development, its traditions and provides the interaction of parts within the system” [5, p. 13-14]. Thus, in the most general aspect the system can be defined as a scientific definition which is considered to be an integrative object of training facility optimization, which combines concrete educational facilities that define the activity for achieving the overall objective, which scientist uses for getting information.

From the methodological point of view valuable for us are the conclusions which are presented in the monograph E. Ilyina [4]. In particular, the author supposed that system combines the most number of educational processes. It means that based on the development of the system we can fundamentally think of professional training of future specialists through the introduction of innovative approaches in specific cycles of professionally oriented disciplines so that the last can influence on the formation of knowledge, skills and personal qualities in a given context.

Based on the deductive analysis of scientific developments and conducted generalization we have to consider the system of professional training of future specialists to resolve social conflicts as clearly ordered a specific set of interrelated elements that have their own structure and efficient organization. In practical terms, we proceeded from the fact that each system must have its own structure, which essentially acts as the most stable, the main part of the system. This structure reflects the ordering of internal and external connections between the constituent elements that ensure continuity, stability and certainty of the system. In developing the training have enough theoretical understanding of how it works, and must clearly understand on what basis it can operate and what its optimal components.

Note that today there are several ideas while finding the main components of educational system. Particularly well-known theorist of systemic problems academician P. Anokhin [1] in the early 80s of the twentieth century put forward the idea that the decisive factor is the existence of a result which actively influences the selection of specific system components that influence in the integration on purpose. In our study, we proceeded from the fact that the system must include clear and specific set of interrelated processes that are necessary to create an organized and purposeful pedagogical influence on the formation of future professionals in social competence in solving trade conflicts. On the basis of scientifically substantiated components of system which would be chosen correctly we can train well qualified professionals at the

university who will operate the desired qualities and perform value-content, regulatory, technological and procedural productive tasks.

Philosophical Dictionary [6] interprets category structure (from the Latin *Structura* – construction) as construction and internal form of the system serving as the unity of sustainable relationships between the elements and the laws of those relationships. That structure is an inherent part of all actually existing systems and that's why we from that point of view we consider to search this category. It is necessary for our future research is the isolation of specific components that influence on the optimization of the system generally. In this aspect, as a basis it has been adopted the systematic approach to H. Shchedrovskiy [7; 8]. In particular, in the vision of the scientist, the system must include:

- 1) a set of tools on which help to investigate training;
- 2) a set of actions (operations and procedures) which are applied in relation to training;
- 3) researcher experience that captures the research in a particular direction;
- 4) certain generalized schemes of practice through the development of graphical system model.

Thus, the development of professional training of future specialists for social conflict resolution is long-time process, needs a clear reflection of specific subsystems, each of which should combine certain elements that have functional qualities and aim at achieving of professionalism during the continuous training.

Conclusions

Conducted semantic analysis of psychological and pedagogical approaches demonstrates the lack of a systematic approach to solving the solemnity of issues. It was established that while determining the meaning of scientific category “system” we should include the unity of components. While developing a system we should emphasis on the following structural components such as purpose, content, principles, forms of education and education components, criteria, technical training, and outcome. Coming from this, the development of a system of future professionals training for social conflict resolution we should provide an ordered set of defined components, among which we must make logical cooperation for achieving the goal. So, on the study of specific components and their detailed characteristic we will focus our further activities.

Literature

- Анохин П.К. Узловые вопросы теории функциональных систем / П.К. Анохин. – М.: Наука, 1980. – 197 с.
- Болдуинг К. Общая теория систем: скелет науки : [пер. с англ.] / К. Болдуинг // Исследования по общей теории систем / под ред. В. Н. Садовского, Э. Г. Юдина. – М. : Прогресс, 1969. – 540 с.

Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України] ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Е. П. Ильин. – К. : Вища школа, 1998. – 292 с.

Методы системного педагогического исследования : учеб. пособ. / под ред. Н. В. Кузьминой. – М. : Народное образование, 2002. – 208 с.

Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002. – 741 с.

Щедровицкий Г.П. Проблемы методологии системного исследования / Г.П. Щедровицкий // Избранные труды. – М.: Школа культурной политики, 1995. – С. 155-196.

Щедровицкий Г.П. Система педагогических исследований (методологический анализ) / Г.П. Щедровицкий // Педагогика и логика. – М., 2003. – С. 16-200.

Social Work & Education

©SW&E, 2016

*Catherine Petrovskaya,
PhD, Associate professor of social
pedagogics department, Berdyanks
state pedagogical university*

*Катерина Петровська,
кандидат педагогічних наук,
доцент
кафедри соціальної роботи та
інклюзивної освіти
Бердянського державного
педагогічного університету*

*Berdyanks, Ukraine,
м. Бердянськ, Україна
ekpetrovskaya@rambler.ru*

*Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Accepted: December, 2016*

ORCID id: 0000-0003-4857-0793

Petrovskaya, C. (2016). Forming of project competence in future representatives of social services, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 56-62

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ НАДАВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

АНОТАЦІЯ. У статті розкрито питання формування проектної компетентності майбутніх надавачів соціальних послуг (соціальних працівників, соціальних педагогів, практичних психологів та ін.). В результаті наукової літератури з'ясовано, що сучасний фахівець має бути не лише професійно підготовленим до майбутньої діяльності, але і уміти самостійно орієнтуватися в потоці передових технологій, творчо підходити до вирішення професійних завдань. Визначено особливості формування проектної культури майбутніх надавачів соціальних послуг під час їх професійної підготовки; сутність та значення проектної діяльності, проектної культури, проектної компетентності; з'ясовано, в яких сферах проявляється проектна компетентність фахівця соціальної сфери. Зроблено висновки про те, що проблема формування проектної компетентності на сьогодні стає актуальною для соціальної сфери, оскільки вона відповідає потребам формування нової якості сучасної людини та розвитку творчої діяльності суб'єктів процесу соціального захисту населення.

Ключові слова: фахівець соціальної сфери; компетенція; компетентність; проектна культура; формування; підготовка.

Вступ

В даний час в українському суспільстві спостерігається кардинальна зміна соціальних, економічних, політичних орієнтирів і переоцінка цінностей. Як наслідок, і освітній процес у вузах зазнає значні зміни, що вимагає вдосконалення змісту освітнього процесу вищої школи, форм і методів навчально-професійної роботи, програм підготовки майбутніх фахівців.

Одним з пріоритетних напрямів вдосконалення соціально-педагогічної науки і практики в сучасних умовах розвитку нашої держави є відповідність фахівців цій галузі соціально-економічним змінам, які відбуваються в суспільстві. Сучасний фахівець має бути не лише професійно підготовленим до майбутньої діяльності, але і уміти самостійно орієнтуватися в потоці передових технологій, творчо підходити до вирішення професійних завдань.

Результатом підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у вищому навчальному закладі є їх готовність до використання нетрадиційних форм роботи в своїй професійній діяльності. Так, пріоритетні напрями розвитку системи вищої освіти акцентують увагу на тому, що в основу її розвитку мають бути покладені принципи проектної діяльності, такі, як от, відповідність освіти зовнішнім запитам, вживання проектних методів, конкурсне виявлення і підтримка лідерів, що успішно реалізують нові підходи на практиці, адресність інструментів ресурсної підтримки і комплексний характер рішень, що приймаються (Магіаш Н. В., 2012, с. 4).

Проблема професійного становлення і компетентності фахівця соціальної сфери широко обговорюється у науково-професійній літературі. Методологічні й теоретичні аспекти розвитку професійної компетентності соціального працівника розглянуті в роботах С. Харченко, В. Докучаєвої, Н. Краснової, Н. Ларіонової, Д. Разіної, Е. Зеєра, А. Маркової та ін. Формуванню професійної компетентності соціального працівника присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема, А. Белінської, В. Бочарової, В. Сидорова, І. Ляшенка, І. Миговича, Г. Попович, Є. Холостової та ін.

Інформаційний опис професії соціального працівника, вимоги до особистісних якостей спеціаліста соціальної сфери представлено в працях Л. Тюпті і О. Тюпті «Інформаційний матеріал опису професії», «Фахівець із соціальної роботи», «До питання про якості фахівця соціальної роботи». Автори акцентують увагу на тому, що різноманітність та розгалуження проблем, обсяг знань і вмінь, необхідних фахівцеві з соціальної роботи майже безмежні (Тюпті Л. Т., 2008, с. 291).

Російська дослідниця Ю. Василькова, спираючись на педагогічну спадщину А. Макаренка, виділяє три основи професіоналізму фахівця із соціальної роботи – майстерність, знання виховного процесу, уміння, наявність педагогічного такту. Звертаючись до роботи Є. Синиці «Педагогічний такт», автор наголошує, що «педагогічний такт – це професійна якість вчителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує до учнів найбільш ефективний спосіб виховання. При формуванні моделі спеціаліста в соціальній роботі окремі автори

(Р. Овчарова, Є. Студьонова, Н. Шмельова, М. Фірсов та ін.) зазначають необхідність брати до уваги таке поняття, як імідж спеціаліста.

Процес підготовки фахівців соціальної сфери до професійної діяльності став предметом дослідження багатьох учених (Н. Галагузова, В. Грінева, Н. Заверіко, І. Зверева, А. Капська, Ю. Мацкевіч, Л. Міщик, М. Мудрик, С. Пашенко, В. Поліщук, А. Пономаренко, В. Сидоров, В. Сластьонін, С. Харченко, Е. Холостова та ін.). Нетрадиційні форми і методи підготовки майбутніх фахівців в соціальній галузі вивчав А. Вітвар; теоретичні і методичні основи використання художньо-естетичної інформації в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є предметом дослідження Г. Локаревої; використання соціальним педагогом казкотерапії в професійній діяльності досліджувала О. Філь.

У наукових дослідженнях російських вчених М. Ахметової, Ю. Веселової, Н. Запесоцької, І. Колеснікової, А. Маркова, В. Радіонова, Н. Топіліної, Л. Філімонюк розкрито близьке за змістом поняття «проектна культура». До проектної культури та засобів її формування звертались Ю. Веселова, В. Сидоренко, І. Зімняя, А. Кравцов, В. Ченобитов та інші.

Слід відзначити, що незважаючи на велику кількість досліджень присвячених розробці інноваційних методів та форм професійної підготовки майбутніх надавачів соціальних послуг (соціальних працівників, соціальних педагогів, практичних психологів та ін.) залишаються й не розроблені питання. Так, не знайшла поки що належного висвітлення проблема формування у майбутніх фахівців проектної компетентності, здатностей до використання принципів проектної діяльності у своїй роботі.

Мета статті: визначити особливості формування проектної культури майбутніх надавачів соціальних послуг під час їх професійної підготовки.

Завдання:

- визначити сутність та значення проектної діяльності, проектна культура, проектна компетентність;
- з'ясувати, в яких сферах проявляється проектна компетентність фахівця соціальної сфери.

Методологічну основу дослідження склали основні положення аксіологічного підходу, що визначаються законом піднесення потреб.

Основна частина

Проектна компетентність нерозривно пов'язана з проектною культурою, проектною діяльністю і процесом проектування, проявляється в усвідомленні сенсу і значимості проектної діяльності, володінні спеціальними знаннями, уміннями і навичками, обґрунтованому виборі та оптимізації проектних рішень у разі їх багатоваріантності, наявності здатності застосовувати ці знання й уміння в конкретній професійній сфері.

Феномен проектної компетентності не тільки все більш привертає увагу дослідників – філософів, істориків, педагогів, теоретиків культури, методологів проектування, але й стає однією з найважливіших складових сучасного освітнього процесу (Овчарук О. В., 2004, с. 97). В цих умовах до особистісних і професійних якостей конкурентоспроможних на ринку праці фахівців пред'являються певні вимоги:

- активна життєва позиція;
- розвинений емоційний інтелект;
- орієнтація на креативність;
- освоєння навиків стратегічного мислення;
- уміння орієнтуватися в умовах, що змінюються;
- уміння поставити чіткі завдання, готовність їх вирішувати;
- здібність до самоосвіти, самореалізації, саморозвитку.

Всі ці вимоги до особистості передбачають зміну вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців, і особливо фахівців соціальної сфери. Адже сьогодні існує необхідність не лише у проведенні окремих інноваційних активностей та програм у регіонах, але й у професійній підготовці майбутніх агентів цих змін, шляхом розвитку їхніх навичок, умінь, компетенцій.

Практично до всіх освітніх стандартів магістерської підготовки, а також в деякі стандарти підготовки бакалаврів як вид професійної діяльності включена проектна діяльність. За визначенням Г. Харченка проектна діяльність студентів – форма учбово-пізнавальної активності, що полягає в мотивованому досягненні свідомо поставленої мети по створенню творчого проекту, забезпечує єдність і спадкоємність різних сторін процесу вчення і є засобом розвитку особистості суб'єкта учення (Харченко Г. І., 2005, с. 2).

Зміст проектної діяльності, представлений в стандартах вищої освіти, включає розробку стратегічних концепцій і проектів, керівництво проектною діяльністю, оцінку якості і ефективності проектів. Таким чином, здатність виконувати на високому рівні проектні роботи є невід'ємним компонентом проектної компетентності випускника вузу, який повинен опанувати проектну діяльність на професійному рівні.

Основним результатом діяльності освітньої установи має стати не система знань, умінь і навичок сама по собі, а набір ключових компетенцій в інтелектуальній, цивільно-правовій, комунікативній, інформаційній та інших сферах діяльності людини. Компетенція як об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо у певній сфері діяльності людини як абстрактного носія (Овчарук О. В., 2004, с. 93). Це насамперед, замовлення суспільства до підготовки його громадян.

Відповідно до визначення, що прийнято за основу у стандартах вищої освіти, компетенція – здатність застосовувати знання, уміння і особистісні якості для успішної діяльності в певній області. Таким чином, компетенція носить переважно інструментальний характер (Зимівець Н. В., 2015, с. 1). Компетентність – це інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції.

Проблема готовності особистості, і насамперед, до активних дій в соціальному середовищі визначається багатьма факторами, в тому числі наявністю професійних знань і досвіду успішної реалізації конкретних проектів, що спрямовано на (Безпалько О. В., 2010, с. 3):

– соціально-культурне середовище (створення сприятливого соціокультурного простору та оптимізація умов саморозвитку особистості; соціальної групи, території загалом);

– спосіб життя (підтримка окремих видів і напрямів діяльності особистості, які сприяють зростанню якісних показників життя);

– сфери життєдіяльності особистості (освітня, дозвіллева, навчальна, виробнича, спортивна, інформаційна тощо).

Саме тому, на нашу думку, формування проектної компетентності – один з найважливіших орієнтирів у системі підготовки фахівців соціальної сфери. Проектна компетентність – це інтегративна особистісна характеристика суб'єкта діяльності, що виражається у здатності і готовності людини до самостійної теоретичної та практичної діяльності по розробці і реалізації проектів у різних сферах соціальної практики на основі особистісно-осмислених принципів природо - і культуро відповідності (Матіаш Н. В., 2012, с. 5).

На думку дослідників (О. Безпалько, А. Володіної, М. Гулакової, Н. Зимівець, Н. Матяш, Г. Харченко та ін.) проектна компетентність виявляється в усвідомленні сенсу і значущості проектної діяльності, володінні спеціальними знаннями, уміннями і навиками (вирішувати проблеми на основі висунення і обґрунтування гіпотез, ставити мету діяльності, планувати діяльність, здійснювати збір і аналіз необхідної інформації, виконувати експеримент, представляти результати дослідження), обґрунтованому виборі і оптимізації проектних рішень в разі їх багатоваріантності, наявності здатності застосовувати ці знання і уміння в конкретній діяльності (Зверева І. Д., 2013, с. 504). При цьому необхідне дотримання головних педагогічних принципів: перехід від простого до складного, поступове збільшення міри самостійності і рівнів складності – що передбачає взаємопроникнення, взаємозв'язок і взаємодію знань, здібностей і якостей, що виявляються в процесі практичного вживання умінь і навиків в головних сферах професійної діяльності.

Висновки

Отже, організація освітнього процесу на основі нових підходів, парадигм, формування іншого освітнього середовища, орієнтованого на надання можливостей побудови індивідуальних траєкторій розвитку, передбачають необхідність формування проектної компетентності майбутніх фахівців. Цілеспрямований розвиток особистісної самоорганізації на рівні вищої освіти може вирішити нові завдання соціального розвитку, що стоять перед освітніми організаціями. В даному випадку йдеться про необхідності розробки методичного забезпечення формування проектної компетентності фахівців соціальної сфери, що відповідає сучасним запитам, оскільки проектування є одним із дієвим

інструментом формування стійкої системи цінностей, соціального статусу особистості і становлення самосвідомості. Таким чином, можна з впевненістю стверджувати, що проблема формування проектної компетентності на сьогодні стає актуальною для соціальної сфери, оскільки вона відповідає потребам формування нової якості сучасної людини та розвитку творчої діяльності суб'єктів процесу соціального захисту населення.

Література

Kremen V. G. Na shliakhu do pedahohiky tolerantnosti [On the Way to Pedagogy of Tolerance]. Pedahohica Tolerantnosti. 2001. No. 1 (ukr).

Безпалько О. В. Соціальне проектування. Навчальний посібник / О. В. Безпалько. – К., 2010. – 127 с.

Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Звереві. – 2-ге вид. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – С. 504-509.

Зимівець Н. В. Формування проектної компетентності особистості в освітньому середовищі шляхом реалізації соціальних ініціатив / Н. В. Зимівець / Режим доступу: [http:// distance.dnu.dp.ua /ukr / conference / 2015 / osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets. pdf](http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets.pdf).

Компетентністний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : „К.І.С.”, 2004. – 112 с. – С. 93-102.

Матяш Н. В. Инновационные педагогические технологии. Проектное обучение : учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования. – М. : Издательский центр «Академия», 2012. – 160 с.

Соціальні технології і технології соціальної роботи [Текст]: учебное пособие / Л. Тюття // Соціальна робота (теорія і практика): Навчальний посібник / Л. Т. Тюття, І. Б. Іванова. – Київ : Знання, 2008. – С. 291-405.

Харченко Г. И. Проблема формирования проектной компетентности студентов вуза / Г. И. Харченко, М. В. Гулакова / Режим доступа : [http:// www.yandex.ua/clck/jsredir?from=www.yandex.ua](http://www.yandex.ua/clck/jsredir?from=www.yandex.ua).

FORMING OF PROJECT COMPETENCE IN FUTURE REPRESENTATIVES OF SOCIAL SERVICES

Catherine Petrovskaya, PhD, Associate professor of social pedagogics department, Berdyanks state pedagogical university, Berdyanks, Ukraine, ekpetrovskaya@rambler.ru

***Abstract.** The question of forming of project competence of future representatives of social services is exposed in the article (social workers, social teachers, practical psychologists, etc). It is found out as a result of analysis of scientific literature, that a modern specialist of social sphere must be not only professionally trained to future activity but also be able to orientate independently in the stream of up-to-date technologies, decide creatively professional tasks.*

It is defined that project competence is indissolubly related to project culture, project activity and planning process, shows up in the awareness of sense and meaningfulness of project activity, in having special knowledge, abilities and skills, in grounded choice and optimization of project decisions in the case of their diversity, in possibility to apply these knowledge and abilities in a concrete professional sphere.

It is disclosed the meaning and features of forming of project culture of future representatives of social services during their professional training, the essence and value of project activity, project culture, project competence; it is found out in what spheres the project competence of specialist of social sphere shows up (social and cultural environment (creation of favorable social and cultural space and optimization of terms of self-development of personality; social group, territories on the whole); way of life (support of separate kinds and directions of activity of personality which help in growth of high-quality indexes of life); spheres of vital functions of personality (educational, leisure, manufacturing, sport, informative, etc).

To sum up, the problem of forming of project competence for today is becoming actual for a social sphere, as it answers the necessities of forming of new quality of modern person and development of creative activity of subjects of the process of social defense of population.

Key words: *specialist of social sphere; competence; project culture; forming; training.*

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Olga Soroka,

*Doctor of pedagogical sciences,
Associate professor,
the Department of social pedagogy
and social work, Ternopil National
Pedagogic University named after
Volodymyr Hnatyuk*

Ольга Сорока,

*доктор педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Ternopil, Ukraine,

*м. Тернопіль, Україна
S.Olga_1975@mail.ru*

Received: September, 2016

1st Revision: October, 2016

Accepted: December, 2016

ORCID iD: 0000-0003-1483-8974

Soroka, O. (2016). Professional reputation's diagnostics of social sphere's future specialists *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 63-72

ДІАГНОСТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено проблему професійного іміджу майбутніх фахівців соціальної сфери; розкрито зміст понять «імідж», «професійний імідж»; уточнено поняття «професійний імідж фахівців соціальної сфери». Складовими професійного іміджу майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів визначено зовнішній вигляд, поєднання вербальних і невербальних засобів спілкування, внутрішню відповідність професії. Проведено діагностику професійного іміджу майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів за допомогою анкети, методики «Імідж керівника» С. Носова; методики на визначення рівня комунікабельності В. Ряховського; тесту на самоповагу М. Розенберга. Загальний рівень професійного іміджу майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів визначено за допомогою методики «Перевірте свій імідж» А. Панфілової, результати якої засвідчили, що у більшості студентів переважає середній рівень професійного іміджу.

Ключові слова: імідж; професійний імідж; фахівці соціальної сфери; діагностика.

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства роль професійного іміджу фахівців значно зросла. Імідж фахівців соціальної сфери (соціального працівника / соціального педагога) внаслідок новизни цієї професії ще не встиг сформуватися. Але, разом із тим, важко переоцінити значення іміджу у професійній діяльності. Позитивний образ фахівця соціальної сфери, як особливий особистісний інструментарій, сприяє встановленню контактів із суб'єктами взаємодії, тим самим перетворюючи цей процес на більш ефективний. Маючи психотерапевтичний ефект, імідж наділяє соціального працівника / соціального педагога комунікабельністю, активністю, рефлексивністю, дипломатичністю, відповідальністю, гнучкістю, нестандартним мисленням, загальною і професійною культурою тощо.

Образ фахівця соціальної сфери необхідно формувати з урахуванням специфіки його діяльності, при цьому варто пам'ятати, що кожен соціальний працівник / соціальний педагог є своєрідною рекламою для певної соціальної або освітньої установи, бо саме через його образ в оточуючих складається позитивне чи негативне враження про організацію, яку він представляє.

Питання сутності, характеристики, типології, структури іміджу дістали відображення в роботах П. Берда, Л. Браун, А. Кононенко, В. Королько, В. Попова та інших. Проблема формування професійного іміджу розглядалася в працях В. Бондаренко, Н. Гайдук, В. Гладуш, О. Горovenko, Ю. Дзядевич, О. Затворнюк, Л. Кобилянської, М. Сперанської-Скарга та інших. Професійний імідж соціальних педагогів представлено дослідженнями Т. Абрамович, К. Атаманської, І. Ніколаеску та інших. Незважаючи на значну увагу науковців до означеної проблеми, окремі її питання залишаються поки що не розв'язаними.

Мета – діагностувати рівень професійного іміджу майбутніх фахівців соціальної сфери.

Завдання дослідження: розкрити суть понять «імідж», «професійний імідж»; визначити складові професійного іміджу майбутніх фахівців соціальної сфери; провести діагностику професійного іміджу майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів.

Основна частина

Оскільки науковці (Атаманська К. І.; Попова В. В., 2013) визнають імідж складним феноменом, що має міждисциплінарний характер, зупинимося на розгляді його змісту з погляду різних наукових галузей. Так, імідж у філософії розглядається з позиції моральності; у політології, як і політичній психології, імідж цікавить відносно управління поведінкою, формування довіри до влади. З точки зору психології імідж є різновидом образу, що виникає в результаті соціального пізнання, тобто імідж описується з урахуванням стереотипу, емоційно забарвленого образу або думки про людину, організацію, групу (Перельгіна Е. Б., 2002). Імідж у педагогіці часто виконує ту ж функцію, що і в політології – формує громадську думку.

Імідж (від лат. «*imago*» – образ, вид) – це образ, який формується цілеспрямовано та здійснює емоційно-психологічний вплив на будь-кого з метою створення враження, думки оточуючих про носія створеного іміджу. Імідж при неглибокому розгляді акцентує увагу на зовнішній стороні діяльності і сутності людини, однак насправді саме у зовнішніх ознаках найкраще виявляється глибинна сутність (Кобилянська Л. І.).

Дослідники пропонують своє розуміння іміджу, спираючись на методологію й знання тієї наукової галузі, до якої вони належать. Так, за визначенням О. Ворожейкіної (Ворожейкіна О. М., 2000), імідж розглядається як своєрідний інструментарій, що допомагає вибудувати взаємини з навколишнім світом. В. Горчакова вважає, що «імідж є механізмом, що оптимізує професійну соціалізацію особистості. Він забезпечує необхідну автентичність, адаптацію, ефективну соціалізацію й оптимальний розвиток суб'єкта професійної діяльності в їхній сукупності; дає змогу найкращим чином самоідентифікуватись, ефективно й цілеспрямовано організувати соціальний простір, забезпечити динаміку розвитку самої особистості» (Горчакова В. Г., 2010, с. 293).

А. Калюжний наголошує, що «кожен з нас створює певний образ – імідж – уявлення про людину, що складається на основі її зовнішнього вигляду, звичок, манери говорити, менталітету, вчинків» (Калюжний А. А., 2004, с. 46). У розумінні П. Берда, імідж – це наша візитна картка, загальна картка нашої особистості в очах оточуючих, що складається з багатьох компонентів (що ми говоримо, як ми дивимось, одягаємось і діємо) (Берд П., 1997). В. Шпалінський підкреслює, що імідж – «це те, чим і ким здається людина у своєму оточенні, якою її бачать та сприймають «вони» (Шпалінський В. В., 2001, с. 14). Отже, можна констатувати, що під іміджем розуміють систему зовнішніх характеристик людини, що покликані підкреслити або створити її унікальність, своєрідність і неповторність.

Цікавою для нашого дослідження є думка О. Камишевої, яка визначає професійний імідж як систему особистісних (толерантність, фактичність, доброзичливість, рефлексивність) і психологічних (вербальних і невербальних, засобів спілкування, позицій, ролей) якостей, які цілеспрямовано використовує педагог з метою досягнення результату педагогічної діяльності (Камышева Е. Ю., 2009, с. 52).

Щодо професійного іміджу соціального педагога, його трактують як гармонійне поєднання унікальних, неповторних зовнішньо-внутрішніх, особистісно-професійних якостей, які сприяють бажанню та готовності до суб'єкт-суб'єктного спілкування. Позитивний імідж є не лише постійним наближенням до ідеального «Я», а й нескінченним процесом самовдосконалення індивідуальності (Абрамович Т., 2014).

Ми погоджуємося з думкою К. Атаманської, яка розуміє професійний імідж соціального педагога як цілісний образ особистості, що містить сукупність зовнішніх (габітарний, вербальний, кінетичний, середовищний) та внутрішніх (знання, уміння, здібності, установки, цінності, самооцінка) чинників, особистісних якостей (природні якості; якості, які є наслідком освіти і виховання; якості, пов'язані з життєвим та професійним досвідом) та засобів самопрезентації,

до яких цілеспрямовано звертається соціальний педагог з метою досягнення найкращих результатів своєї професійної діяльності (Атаманська К. І.).

Спираючись на виокремлені вченими (Абрамович Т., 2014; Овчарова Р. В., 2001) складові професійного іміджу соціального педагога, представимо власне бачення, а саме:

1) зовнішній вигляд за допомогою якого людина привертає увагу і створює позитивне враження про себе;

2) поєднання вербальних і невербальних засобів спілкування, що дасть змогу ефективніше взаємодіяти, висловлювати власне ставлення, оцінювати, спонукати або домовлятися з оточуючими;

3) внутрішня відповідність професії передбачає своєрідну оригінальність і неповторність, експресію, наявність уміння подібатись іншим, що сприятиме налагодженню професійних та особистісних контактів.

Отже, професійний імідж фахівця соціальної сфери розглядається нами як важливий аспект його професіоналізму й засіб впливу на оточуючих. Варто зазначити, що професійний імідж майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів – це імідж, який необхідно формувати й «відшліфовувати» не тільки протягом професійної діяльності, а й упродовж усього життя, опираючись при цьому на отриману спеціальну підготовку у вищому навчальному закладі та власний практичний досвід.

Для визначення рівня професійного іміджу студентів – майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів нами було проведено експериментальне дослідження, яке проводилося на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. У експерименті взяли участь 12 студентів 4-го курсу спеціальності «Соціальна робота» (гр. СР-41) і 15 студентів 4-го курсу спеціальності «Соціальна педагогіка» (гр. СП-41) психолого-педагогічного відділення Інституту педагогіки і психології денної форми навчання.

З метою з'ясування сучасного стану сформованості професійного іміджу у майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів, рівня обізнаності студентів про зміст професійного іміджу та розуміння студентами ролі та місця іміджу у професійній діяльності нами було проведено опитування, в ході обробки якого ми отримали такі результати. Найперше ми виявляли, як студенти розуміють поняття імідж? Більшість студентів (66,6 % гр. СР-41, 60 % гр. СП-41) вважають, що імідж – це, перш за все, гарний зовнішній вигляд, завдяки якому складається перше враження про людину. Приблизно чверть студентів (16,7 % гр. СР-41, 26,6 % гр. СП-41) наголошували на зовнішніх аспектах презентації, розуміючи імідж як уміння гарно себе презентувати, скласти позитивне враження про себе. Незначний відсоток респондентів (16,7 % гр. СР-41, 13,4 % гр. СП-41) вважають, що імідж – це «гармонійне поєднання зовнішніх даних і внутрішніх умінь і якостей людини».

Наступним питанням ми намагалися з'ясувати, який зміст студенти вкладають у поняття «імідж соціального працівника / соціального педагога». Думки респондентів розподілилися таким чином. До складових іміджу соціального працівника / соціального педагога студенти віднесли: гарний смак

(33,3 % гр. СР-41, 33,3% гр. СП-41), високорозвинені комунікативні уміння і навички (25 % гр. СР-41, 26,6 % гр. СП-41), володіння емпатією і рефлексією (8,3 % гр. СР-41, 6,7 % гр. СП-41), уміння розуміти інших, правильно вести розмову (16,7 % гр. СР-41, 13,4 % гр. СП-41), почувати себе впевнено в будь-якій ситуації (16,7 % гр. СР-41, 20 % гр. СП-41).

Серед умінь, якими має володіти соціальний працівник / соціальний педагог зі сформованим професійним іміджем, студенти називали такі (узагальнений показник): комунікативні – 48,2 %; організаційні – 18,5 %; креативні – 14,8 %; представницькі – 11,1 %; рефлексивні – 7,4 %. Серед названих вище найважливішими визначають комунікативні, пояснюючи це тим, що соціальний працівник / соціальний педагог має вміти грамотно говорити, налагоджувати контакти з людьми, співпрацювати у різних сферах, тим самим формуючи про себе позитивну думку в оточуючих. Організаційні вміння студенти вибрали, оскільки вони вважають, що соціальний працівник / соціальний педагог повинен організовувати не тільки тих, з ким він працює, але й бути самоорганізованим, що також є показником професійного іміджу. Креативні вміння обрали лише двоє студентів, наголошуючи на тому, що соціальний працівник / соціальний педагог має підходити до своєї самопрезентації досить нестандартно.

На запитання «Чи відчуваєте Ви потребу в спеціальній підготовці та формуванні професійного іміджу?» більшість студентів (58,3 % гр. СР-41, 53,4 % гр. СП-41) відповіли, що «відчувають таку потребу»; «не відчувають такої потреби» – 25 % гр. СР-41, 26,6 % гр. СП-41, а 16,7 % гр. СР-41, 20 % гр. СП-41 вважають, що «професійний імідж у них сформується сам по собі у процесі професійної діяльності». Отже, майбутні соціальні працівники / соціальні педагоги потребують спеціальної підготовки для формування професійного іміджу.

До дисциплін, які сприятимуть формуванню у досліджуваних професійний імідж, студенти віднесли «Рекламно-інформаційні технології», «Технології соціальної роботи», «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Соціальну конфліктологію», «Теоретичні і прикладні засади менеджменту». Зустрічалися поодинокі відповіді такого плану: «На всіх без винятку предметах я можу розвиватися та формуватися як фахівець», «Мені важко окреслити якийсь один предмет». Відповіді підтверджують розуміння студентами, що окремі складові професійного іміджу формуються у процесі вивчення фахових дисциплін, проте викладачі мали б більше уваги зосереджувати на цьому, оскільки в даному випадку професійний імідж у студентів більшою мірою формується стихійно.

Відповіді студентів на запитання «Які організаційні форми навчальної діяльності формують професійний імідж?» ми проаналізували таким чином (узагальнений показник):

- тренінгові заняття – 44,5 %;
- семінарські та практичні заняття – 33,3 %;
- лекційні заняття – 14,8 %;
- 7,4 % респондентів не змогли відповісти.

Таке ранжування, на нашу думку, свідчить про те, що студенти володіють певними знаннями про зміст, структуру професійної діяльності соціального

працівника / соціального педагога, уявляють, де і як вони можуть формувати професійний імідж. Таким чином, ми бачимо, що існуючі форми навчання, їх змістове наповнення, неповною мірою дають можливість сформувати професійні вміння в такому вигляді, які ми визначили, вважаючи їх оптимальними для фахової професійної діяльності.

На запитання, з якою метою Ви хочете формувати професійний імідж, відповіді студентів були такими (узагальнений показник):

- бажання стати гарним фахівцем – 33,3 %;
- реалізувати свої здібності у майбутньому – 33,3 %;
- добитися кар'єрного росту в майбутньому – 14,8 %;
- бути вільним, незалежним у діях – 18,6 %.

Отже, на основі аналізу результатів проведеного опитування можна стверджувати, що у більшості майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів досить поверхневі уявлення про професійний імідж, лише деякі з них усвідомлюють важливість і необхідність його формування.

Оскільки одним із складників професійного іміджу майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів нами визначено зовнішній вигляд, ми проводили анкетування «Ваш імідж керівника» С. Носова. Результати анкетування представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Анкета «Ваш імідж керівника» (С. Носов)				
Рівень прояву зовнішнього іміджу	Соціальні працівники (гр. СР-41)		Соціальні педагоги (гр. СП-41)	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	-	-	-	-
Середній	5	41,6	7	46,6
Низький	7	58,4	8	53,4
Загалом	12	100	15	100

Для студентів з високим рівнем прояву зовнішнього іміджу характерні наявність власного стилю при виборі одягу, акуратність, охайність, уміння себе представити. Нажаль, у жодного студента не було визначено такого рівня. Студентів з середнім рівнем відрізняла наявність уміння гарно вдягатися, не завжди дотримуючись певного стилю в одязі, невпевненість та страх проявити себе при презентації перед іншими студентами. Відсоток таких студентів склав практично половину груп (41,6 % гр. СР-41, 46,6 % гр. СП-41). Низький рівень прояву зовнішнього іміджу був визначений у 58,4 % гр. СР-41, 53,4 % гр. СП-41 студентів, для яких було характерним відсутність стилю в одязі, неохайність і невміння презентувати себе.

Поєднання вербальних і невербальних засобів спілкування ми перевіряли за допомогою методики В. Ряховського на визначення рівня комунікабельності. Результати анкетування представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка рівня комунікабельності (за В. Ряховським)

Рівень комунікабельності	Соціальні працівники (гр. СР-41)		Соціальні педагоги (гр. СП-41)	
	Абс.	%	Абс.	%
Творчий	-	-	-	-
Високий	-	-	1	6,6
Достатній	2	16,7	1	6,6
Середній	5	41,7	4	26,7
Нижче середнього	4	33,3	4	26,7
Низький	1	8,3	5	33,4
Початковий	-	-	-	-
Загалом	12	100	15	100

Результати методики засвідчили переважання низького (33,4 % гр. СП-41), нижче середнього (33,3 % гр. СР-41, 26,7 % гр. СП-41) і середнього (41,7 % гр. СР-41, 26,7 % гр. СП-41) рівнів комунікабельності у студентів. Вони досить замкнуті, невпевнені у собі, часто бувають самотні, намагаються уникати суперечок і диспутів, інколи можуть проявляти негативізм по відношенню до інших студентів.

Внутрішню відповідність професії ми перевіряли за допомогою тесту на самоповагу (шкала М. Розенберга). Варто зазначити, що самоповага – це суб'єктивна оцінка людиною себе як внутрішньо позитивної або негативної до якоїсь міри. Сюди також входить впевненість у своїй цінності; стверджувальний принцип по відношенню до права жити і бути щасливим; комфорт при своєчасному утвердженні своїх думок, бажань і потреб; відчуття, що радість – це невід'ємне право (Кон І. С., 1984).

Опитувальник створювався як одновимірний, хоча, проведений пізніше, факторний аналіз виявив два незалежні фактори: самоприниження і самоповагу: чим вищий один, тим нижчий інший. Самоприниження може бути наслідком депресивного стану, тривожності і психосоматичних симптомів; самоповага є причиною і наслідком активності в спілкуванні, лідерства, відчуття міжособистісної безпеки. Обидва чинники безпосередньо залежать від ставлення до людини її батьків у дитинстві. Результати опитування представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати тесту на самоповагу (шкала М. Розенберга)

Рівень самоповаги	Соціальні працівники (гр. СР-41)		Соціальні педагоги (гр. СП-41)	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий	1	8,3	1	6,6
Достатній	2	16,7	2	13,4
Середній	4	33,3	4	26,6
Низький	5	41,7	8	53,4
Загалом	12	100	15	100

Практично у половини студентів (41,7 % гр. СР-41, 53,4 % гр. СП-41) був визначений низький рівень самоповаги. Такі студенти відрізнялися невпевненістю, підвищеною тривожністю, вони звикли постійно звинувачувати себе і бачити тільки свої недоліки і слабкі сторони. Середній рівень самоповаги був визначений у чверті студентів (33,3 % гр. СР-41, 26,6 % гр. СП-41), як правило такі студенти «балансують» між самоповагою і самознищенням залежно від ситуації і настрою. Для студентів з достатнім рівнем самоповаги (16,7 % гр. СР-41, 13,4 % гр. СП-41) характерним є те, що вони адекватно оцінюють себе, можуть погоджуватися з тим, що інколи бувають неправі, з легкістю звинувачують себе у проблемах інших людей.

Окрім цього ми проводили зі студентами методику діагностики «Перевірте свій імідж» (Панфілова А. П., 2006), результати якої представлені в табл. 4.

Таблиця 4

Результати методики «Перевірте свій імідж»				
Рівень професійного іміджу	Соціальні працівники (гр. СР-41)		Соціальні педагоги (гр. СП-41)	
	Абс.	%	Абс.	%
Високий рівень	-	-	-	-
Вище середнього	-	-	-	-
Середній рівень	7	58,3	8	53,4
Низький рівень	5	41,7	7	46,6
Загалом	12	100	15	100

Результати діагностичної методики засвідчили, що у більшості студентів (58,3 % гр. СР-41, 53,4 % гр. СП-41) був визначений середній рівень професійного іміджу, що може свідчити, про недостатність дій щодо його формування під час навчання у вищому навчальному закладі.

Висновки

Результати проведеного експериментального дослідження поставили перед нами завдання розробки тренінгової програми, що зможе підвищити рівень професійного іміджу майбутніх соціальних працівників / соціальних педагогів.

Література

Абрамович Т. Імідж як презентаційна складова професійного становлення соціального педагога [Електронний ресурс] / Т. Абрамович // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 4 (80). – Режим доступу: <https://www.google.ru/#newwindow=1&q=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0>

Атаманська К. І. Зміст та структура спецсемінару з формування професійного іміджу майбутнього соціального педагога [Електронний ресурс] / К. І. Атаманська. – Режим доступу: <http://nebula.wsimg.com/c4a4da70ad1435667e7e1469959b057a?AccessKeyId=CE8AEFD964A5916B60D5&disposition=0&alloworigin=1>

Берд П. Продай себя! Эффективная тактика улучшения вашего имиджа / П. Берд; Пер. с англ. Т. Сиваковой. – М. : Амалфея, 1997. – 208 с.

Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку / О. М. Ворожейкіна. – Х., 2000. – 94 с.

Горчакова В. Г. Прикладная имиджелогия / В. Г. Горчакова. – Ростов н/Д : Феникс, 2010. – 478 с. – (Высшее образование).

Калюжный А. А. Психология формирования имиджа учителя / А. А. Калюжный. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 222 с.

Камышева Е. Ю. Педагогический имидж учителя / Е. Ю. Камышева // Известия Уральского государственного университета (Сер. Проблемы образования, науки и культуры). – 2009. – № 4 (68). – С. 48–53.

Кобилянська Л. І. Формування професійного іміджу майбутнього губернатора у процесі навчання у ВНЗ [Електронний ресурс] / Л. І. Кобилянська. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20

Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание [Электронный ресурс] / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – Режим доступа : <http://psylib.ukrweb.net/books/konis01/index.htm>

Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога / Р. В. Овчарова. – М. : Сфера, 2001. – 480 с.

Панфилова А. П. Тренинг педагогического общения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. П. Панфилова. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 336 с.

Перельгина. Е. Б. Психология имиджа: Учебное пособие / Е. Б. Перельгина. – М. : Аспект Пресс. – 2002. – С. 11–23.

Попова В. В. Професійний імідж: основні напрями вивчення поняття / В.В. Попова [Електронний ресурс] // Держава та регіони (Серія: соціальні комунікації). – 2013. – № 1 (13). – С. 170–173. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20

Шпалинский В. В. Психология менеджмента / В. В. Шпалинский. – Х. : ХГПУ, 2001. – 315 с.

PROFESSIONAL REPUTATION'S DIAGNOSTICS OF SOCIAL SPHERE'S FUTURE SPECIALISTS

Olga Soroka, Doctor of pedagogical sciences, Associate professor,
The Department of social pedagogy and social work, Ternopil National
Pedagogic University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, Ukraine,
S.Olga_1975@mail.ru

***Abstract.** It is covered in the article the problem of professional reputation of social sphere's future specialists. It is discovered the core of the concept "reputation" that is an image that is purposefully formed. Also it has an emotional-psychological influence on anybody in order to make an impression, opinion about the person with created reputation. The social teacher's professional reputation is presented as a complete image of the personality that has a complex of internal and external factors of personal qualities and means of self-presentation. It is specified the concept "professional reputation of social sphere's future specialists" that is considered as an aspect of professionalism and means of an influence on others.*

The components of professional reputation of social sphere's future specialists include such as an appearance. Person can attracts anybody's attention and creates a positive impression about him or her. The combination of verbal and nonverbal language gives an opportunity to interact more effectively, express an own attitude, evaluate, incite and make arrangements with others. Internal accordance to the profession that involves a peculiar originality and uniqueness, an expression and an ability to appeal others.

It is conducted an experimental study to define the level of students' professional reputation, future social workers and teachers. The study was conducted in Ternopil National Pedagogic University named after Volodymyr Hnatyuk. 12 four-year students branch of study "Social work" and 15 four-year students branch of study "Social pedagogy" of took part in the study.

In the capacity of diagnostics tools it was chosen a questionnaire, the S. Nosov's technique "The manager's reputation". The V. Ryakhovskyi's technique to define the level of sociability. The M. Rozenberg's self-esteem test. The general level of professional reputation of social sphere's future workers / teachers is defined by means of A. Panphilova's technique as "Check your reputation". The results of this technique showed that most of students have got a medium level of professional reputation's formedness.

Key words: reputation; professional reputation; professional reputation of social sphere's specialists; diagnostics.

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Olha Hlavatska,

*Ph.D., Associate professor of Social
Pedagogy and Social Work
Department,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk
National Pedagogical University,*

Ольга Главацька,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Ternopil, Ukraine

*м. Тернопіль, Україна
olga.raduk@gmail.com*

Received: September, 2016

1st Revision: October, 2016

Accepted: December, 2016

ORCID iD: 0000-0001-9636-3970

Hlavatska, O. (2016). The characteristic of youths' views on professional career, *Social Work and Education*, Vol.3, No. 2., pp. 73-80

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОГЛЯДІВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

АНОТАЦІЯ. У статті обґрунтовано значимість проблематики професійної кар'єри для сучасної молоді; розкрито поняття «кар'єра»; визначено її сутність. Встановлено, що кар'єра є показником індивідуального професійного життя людини, динамічним процесом, який постійно змінюється і розвивається. Критеріями кар'єри є задоволеність життєвою ситуацією і соціальний успіх. Здійснено аналіз знань молоді щодо професійної кар'єри. Дослідженням визначено особливості прояву основних характеристик професійної кар'єри молоді в поглядах трьох підгруп об'єктів: учнівська, студентська та працююча молодь. Виділено типологію поглядів сучасної молоді щодо професійної кар'єри, в основі якої лежать такі ознаки: суб'єктивна оцінка успішності життя та ступінь реалізації запланованих цілей, завдань. Виявлено погляди молодих людей щодо способів та основних детермінантів досягнення професійної кар'єри. Зроблено висновки про те, що основними особливостями поведінки щодо професійної кар'єри для учнівської молоді є орієнтація на зовнішнє самоствердження, студентської – внутрішнє самовизначення, працюючій молоді притаманна професійна самореалізація.

Ключові слова: кар'єра; професійна кар'єра; кар'єрний ресурс; професійний успіх; молодь.

Вступ

У ситуації системних трансформацій в українському суспільстві, недостатньої прогнозованості наслідків соціальних дій значимість проблематики професійної кар'єри особливо зростає для сучасної молоді, які змушені знаходити шляхи реалізації кар'єрного ресурсу в складних умовах конкуренції на сьогоднішньому ринку праці. Крім того, відсутність соціальних гарантій держави, молодіжної соціальної політики сприяло тому, що молодь зіткнулася з проблемою невизначеності свого майбутнього. Даний етап розвитку держави вимагає від молодого людини підприємливості та реальної самооцінки, уміння діагностувати соціальну ситуацію, «актуальні вимоги середовища», а також свої домагання, здібності та можливості.

Знання про те, що таке кар'єра, які існують її види і моделі, як управляти нею, а також знання своїх здібностей, слабких і сильних сторін допоможуть молодій людині вибрати таку роботу в організації, яка сприятиме професійному зростанню та підвищенню рівня життя; отримати високий рівень задоволеності від роботи; чіткіше уявляти особисті професійні перспективи й раціонально підходити до побудови своєї професійної кар'єри.

У численних наукових дослідженнях дається аналіз різних аспектів професійної кар'єри, розкривається зміст поняття «кар'єра». Важним внеском у розробку цієї проблематики стали ідеї представників Чиказької школи в аспекті менеджменту людських ресурсів (М. Арчер, П. Бурдье, Е. Гідденс та ін.).

Професійна кар'єра досліджувалася в роботах соціологів, присвячених вивченню різних її аспектів: ціннісних орієнтацій вибору професій (В. Бакіров, А. Здравомислов, В. Осовський, Е. Подольська); формування потреби в праці (В. Анурін, В. Соколов, Є. Якуба та ін.); мотивів, стимулів, причин незадоволеності працею (І. Попова, Н. Саппа, В. Ядов та ін.); процесу життєтворчості особистості (Е. Афонін, Є. Головаха та ін.); соціальної регуляції трудової поведінки (А. Андрющенко, В. Пилипенко та ін.).

Останнім часом відбувається інтенсивне вивчення явища професійної кар'єри, теоретичне обґрунтування з метою створення концепції кар'єри (М. Лукашевич, С. Оксамитна, В. Пилипенко). У роботах міститься аналіз та узагальнення досвіду вивчення професійної кар'єри в зарубіжній та вітчизняній науці, розкриття змісту і значення поняття «кар'єра», висвітлення її соціальної природи, функцій, структурних і особистісних передумов. На основі результатів емпіричних досліджень розкриваються знання і оцінка можливостей здійснення кар'єри представниками різних соціальних груп українського суспільства (С. Макеєв, В. Пилипенко та ін.).

До окремої групи робіт слід віднести дослідження, присвячені вивченню планування професійної кар'єри молодими спеціалістами. Її сутнісні характеристики розглянуті в роботах І. Андрєєвої, В. Бикова, Ю. Вишневецького, В. Лісовського, М. Лукашевича, Б. Павлова та ін.

Слід відзначити, що незважаючи на велику кількість досліджень присвячених даній проблематиці актуальними на часі є дослідження таких питань як знання молодими людьми професійної кар'єри, сформованість основних цінностей, що сприяють успішній реалізації професійної стратегії.

Мета статті: проаналізувати погляди сучасної молоді щодо професійної кар'єри.

Завдання:

– визначити систему понять, які відображають суть професійної кар'єри і особливості її наукового дослідження;

– здійснити аналіз знань молоді щодо професійної кар'єри.

Методологічну основу дослідження склали системно-структурний і діяльнісний підходи до вивчення кар'єри як результату та процесу активної поведінки, що сприяє конкурентоспроможності молоді на ринку праці, а також компетентнісний і соціокультурний підходи, що дозволяють відобразити динаміку розвитку кар'єри в сучасних умовах.

Основна частина

У понятійний науковий апарат термін «кар'єра» увійшов в першій половині ХХ ст. Поняття «кар'єра» як інструмент аналізу та опису процесів у сфері праці, його поділу та соціальної організації вперше з'являється в роботах відомого американського соціолога Е. Хьюза, який зазначав, що «ми живемо в епоху стрімких змін, а це означає, що змінюються також кар'єрні установки працівників. Все це надає дослідженню кар'єри, а також інших аспектів занять і роботи певну актуальність і захопливість, які вдало поєднуються з глибоким значенням цього дослідження для з'ясування соціальних і соціально-психологічних процесів» (Лукашевич М.П., 1998, с. 95).

До недавнього часу поняття «кар'єра» використовувалось такими термінами, як професійний життєвий шлях, професійна діяльність, професійне самовизначення, професійний успіх. Останніми роками у нашій країні став зникати негативний відтінок поняття «кар'єра». Зараз людина, що «робить кар'єру», розглядається, швидше, як та, що має орієнтацію на реалізацію особистого і професійного потенціалу. Кар'єра – це один з показників індивідуального професійного життя людини. Критеріями кар'єри є задоволеність життєвою ситуацією (суб'єктивний критерій) і соціальний успіх (об'єктивний критерій) (Сотнікова С.І., 2001, с. 67).

У методологічному плані для розкриття сутності кар'єри та виявлення механізму і чинників кар'єрного зростання особистості надзвичайно важливою є думка американського соціального психолога Алекса Інкелеса, який зазначав, що на сучасну людину, впливають чотири основні чинники: урбанізація, індустріалізація, соціальна мобільність суспільства, а також масова комунікація і культура (Лукашевич М.П., 1999, с. 227).

В результаті емпіричних досліджень, проведених у багатьох країнах, А. Інкелес описав синдром «сучасної особистості», здатної до соціальної мобільності та кар'єрного розвитку. Ця своєрідна теоретична модель включає дев'ять характерних особистісних ознак:

– потреба у набутті нового досвіду, відкритість до інновацій і змін;

– орієнтація в часі, концентрація уваги скоріше на майбутньому, ніж на минулому, розвивати відповідальність та пунктуальність;

- вміння аналізувати конфліктні й кризові ситуації, робити адекватні висновки;
- усвідомлення і доброзичливе ставлення до чужих думок і поглядів, вміння висловлювати та обґрунтовувати власну думку;
- вміння доводити, аргументувати, спростовувати, переконувати, досягаючи водночас узгодженості й компромісу;
- довіра до соціального порядку, державної політики, дотримання моральних правил, традицій і звичаїв, які обумовлюють поведінку людини;
- вміння передбачати події майбутнього і планувати свої дії, тобто мобілізація уваги з метою вироблення правильної лінії своєї поведінки щодо майбутнього;
- прагнення до самовиховання, професійного самовдосконалення;
- повага і толерантне ставлення до людей (Лукашевич М.П., 1999, с. 232).

Значний внесок у вивчення кар'єри мають наукові праці Б. Швальбе і Х. Швальбе. У них розкриваються концептуальні основи кар'єри і кар'єрної стратегії; аналізується стан і стратегічні орієнтири кар'єрного розвитку; досліджуються проблеми регулювання кар'єри; узагальнюється стратегія і тактика самоврядування кар'єрою (Швальбе Б., 1993).

Ключовим поняттям кар'єрного зростання є успіх. Саме шлях до успіху, високого становища в суспільстві, на службовому поприщі, а також безпосереднє досягнення такого стану і представляє собою кар'єра. Однак поняття кар'єри не означає тільки неодмінний і постійний рух нагору в рамках організаційної ієрархії (Пилипенко В., 2005, с. 124).

Кар'єра як суб'єктивно усвідомлені судження працівника про своє професійне майбутнє представляє собою індивідуально усвідомлені позиції й поведінку, пов'язані з професійним досвідом і діяльністю протягом життя людини. Зрештою вона виглядає як сукупність очікуваних шляхів самовираження і задоволення працею.

Науковці виділяють шість первинних, найсуттєвіших рис, необхідних для досягнення кар'єри та успіху: впевненість у собі, комунікабельність, здатність до самоутвердження, врівноваженість, об'єктивність, відповідальність (Главацька О.Л., 2015, с. 255).

Саме теоретичний і емпіричний аналіз проблеми дозволив виділити типологію поглядів сучасної молоді щодо професійної кар'єри. Слід зауважити, що молодь неоднорідна в своїх знаннях про кар'єру. До того ж, у дослідженні її диференційовано на такі підгрупи: учнівська, студентська та працююча молодь. Вибіркова сукупність становила 240 молодих людей, з них по 80 осіб у кожній підгрупі.

У основі типології лежать такі ознаки як суб'єктивна оцінка успішності життя та ступінь реалізації запланованих цілей, завдань.

В результаті виділяють чотири типи професійної кар'єри молоді.

Перший тип – «самореалізований раціоналіст». Згідно з нашим дослідженням до цього типу належать 52% опитаних молодих людей.

Молодь даного типу характеризує висока ступінь реалізації накреслених цілей, завдань. Дана характеристика свідчить про вміння молодих людей не

тільки вибудувати ієрархію досягнення цілей, а й їхнє вміння використовувати різні способи для реалізації своїх життєвих планів. Молодь раціональна в досягненні професійної кар'єри.

Наступна характеристика типу – поетапність життєвого проектування. Це означає, що на кожному життєвому етапі, у кожній життєвій ситуації перед молодою людиною стоять певні професійні цілі, реалізація яких і буде професійним успіхом. Життя розглядається цим типом молоді як крок за кроком реалізоване професійне досягнення. Даному типу притаманна суб'єктивна оцінка молодими людьми свого життя.

Таким чином, на основі виділених характеристик типу можна зробити висновки:

– молоді люди самовизначились в житті – виділили актуальні напрями свого професійного розвитку на основі аналізу соціального середовища та індивідуальних здібностей, можливостей;

– молодь володіє навичками проектування своєї професійної стратегії. Реальність проектування підтверджується реалізацією життєвих домагань, суб'єктивною оцінкою свого життя. Матеріали анкетного опитування показали, що молоді люди вважають важливою умовою досягнення професійної кар'єри наявність таких умінь як прогнозування, проектування, прийняття раціональних рішень. Це відзначили 30% опитаної молоді.

– адаптованість молодих до умов соціального середовища.

Отже, даний тип найчисленніший і в групі працюючої (55%), студентської (53%) та учнівської (39%) молоді.

Другий тип – «частково реалізований ідеаліст». До цього типу належать 22% опитаної молоді. Даний тип молоді характеризує часткова реалізація їхніх життєвих цілей, завдань. Це означає, що молодими людьми реалізовано не все, що задумано.

Це обумовлено, на наш погляд, особливістю професійного проектування даним типом молоді. Проекти молоді щодо свого майбутнього професійного фрагментарні. Молодь хоч і визнає необхідність проектування свого життя в сучасних умовах, в практичній діяльності це не здійснюється. Це означає, що спостерігається протиріччя між усвідомленням необхідності певних «механізмів» досягнення і готовністю до реалізації цього на практиці.

Таким чином, відмічені характеристики даного типу свідчать про суперечливість, невизначеність професійного статусу молоді, пошуку себе. Тому молодь даного типу знаходиться в процесі професійного самовизначення. До цього типу належать 32% учнівської, 24% студентської і 19% працюючої молоді.

І, нарешті, третій тип – це «несамореалізований ірраціоналіст». До цього типу належать 26% опитаної молоді.

Відмінною характеристикою типу є неуспішність життя молодих людей (суб'єктивна оцінка). До цього типу належать 29% учнівської, 23% студентської і 26% працюючої молоді.

Це означає, що істотна частина молоді, по-перше, не самовизначилася, не має значущих орієнтирів свого професійного розвитку. По-друге, молодь не має навичок проектування своєї професійної стратегії; нереальність проектування

підтверджується нереалізованістю життєвих домагань, суб'єктивною оцінкою неуспішності свого життя. По-третє, молоді люди в певній мірі дезадаптовані в умовах нестабільності.

Таким чином, ми можемо відзначити, що превалювання такого типу молоді як «самореалізований раціоналіст» над типом «частково реалізований ідеаліст» і типом «несамореалізований ірраціоналіст» є позитивною тенденцією.

Разом з тим, досить численним типом молоді, трохи менше третини опитаних, є останній тип – «несамореалізований ірраціоналіст» і це викликає тривогу, оскільки свідчить про непристосованість значної частини молоді до самостійного професійного життя.

Результати дослідження показують, що виділені типи молоді однаковою мірою представлені всіма групами, проте можна виділити і невеликі відмінності. По-перше, студентської та працюючої молоді, що належать до типу «самореалізований раціоналіст» більше у порівнянні зі школярами. Це, на наш погляд, цілком закономірно, так як дані групи молоді більш обізнані в досягненні професійної кар'єри. По-друге, до типу «частково самореалізований ідеаліст» належить більше школярів у порівнянні з працюючими молодими людьми.

Слід також наголосити, що переважна більшість молоді важливими детермінантами досягнення професійної кар'єри вважають: особистісні знання, уміння приймати нестандартні рішення, оригінальність мислення в професійній діяльності та ставленні до життя, відповідальність, організованість, допомога інших людей.

Цікавими виявились погляди молодих людей щодо способів досягнення професійної кар'єри. Результати дослідження показали, що ефективними способами досягнення професійної кар'єри в сучасному суспільстві є: по-перше, освіта, професіоналізм, наполегливість, працелюбство, практицизм, особиста чарівність, привабливість; по-друге, протекція батьків/родичів, вдалий збіг обставин, гроші, наявність і підтримка друзів.

Отже, дослідження дозволило визначити особливості прояву основних характеристик професійної кар'єри молоді в поглядах трьох підгруп об'єктів.

Професійна кар'єра в поглядах учнівської молоді характеризується превалюванням критерію наявності хороших друзів, орієнтацією на досягнення батьків/родичів, друзів у прагненні до професійного успіху. Професійна кар'єра в уявленнях студентської молоді характеризується перевагою «традиційних» способів її досягнення – освіта, професіоналізм, наполеглива праця. Професійна кар'єра в поглядах працюючої молоді характеризується орієнтацією на досягнення друзів, колег по роботі, перевагою «традиційних» способів досягнення професійної кар'єри.

Таким чином, можна виділити основні особливості поведінки різних груп молоді щодо професійної кар'єри:

- орієнтація на зовнішнє самоствердження характеризує переважно учнівську молодь;
- орієнтація на внутрішнє самоствердження, самовизначення характеризує переважно студентську молодь;
- професійна самореалізація притаманна працюючій молоді.

Висновки

Аналізом встановлено, що кар'єра є динамічним явищем, тобто процесом, який постійно змінюється і розвивається. Під кар'єрою розуміють цілеспрямоване посадове і професійне зростання, поступове просування службовими сходами, зміна навичок, здібностей, кваліфікаційних можливостей і розмірів винагороди, пов'язаних з діяльністю працівника. Процес кар'єрного росту здійснюється взаємодією багатьох факторів, різноманітних за своєю природою і силою впливу.

Результати емпіричного дослідження дозволили виділити такі основні сутнісні характеристики професійної кар'єри:

- прагнення забезпечити собі нормальне соціальне становище;
- суперечливе співіснування персоніфікації і деперсоніфікації особистих досягнень;
- превалювання моделі досягнення професійної кар'єри за рахунок власних знань, умінь, зусиль над моделлю досягнення за рахунок допомоги ззовні.

Теоретичним і емпіричним аналізом проблеми визначено типологію поглядів сучасної молоді щодо професійної кар'єри.

У основі типології лежать такі ознаки як: суб'єктивна оцінка успішності життя та ступінь реалізації запланованих цілей, завдань. Відповідно до цього виділені три типи молоді: «самореалізований раціоналіст» – 52%; «частково реалізований ідеаліст» – 22%; «несамореалізований ірраціоналіст» – 26%.

Література

Главацька О.Л. Менеджмент соціальної роботи: теорія та практика / О.Л. Главацька. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 616 с.

Лукашевич Н. П. Самоменеджмент : как достичь успеха в деловой карьере : В 2 кн. / Н. П. Лукашевич. – Харьков : ОКО, 1998. – Кн. 1 : Деловая карьера : путь к успеху. – 126 с.

Лукашевич Н. П. Самоменеджмент : как достичь успеха в деловой карьере : В 2 кн. / Н. П. Лукашевич, О. Н. Лукашевич. – Харьков : ОКО, 1998. – Кн. 2 : Практикум деловой карьеры. – 327 с.

Лукашевич Н. П. Социология карьеры / Н. П. Лукашевич. – Харьков : ХГИ «НУА». – 1999. – 114 с.

Сотникова С.И. Управление карьерой : учебное пособие / С.И. Сотникова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 408 с.

Пилипенко В. Людина в ринковому суспільстві: орієнтації, поведінка, культура / В. Пилипенко. – К. : Фоліант, 2005. – 224 с.

Швальбе Б. Личность, карьера, успех : пер. с нем. / Б. Швальбе, Х. Швальбе. – М. : Прогресс-Интер, 1993. – 256 с.

THE CHARACTERISTIC OF YOUTHS' VIEWS ON PROFESSIONAL CAREER

Olha Hlavatska, Ph.D., Associate professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, olga.raduk@gmail.com

***Abstract.** The article is dedicated to the investigation of the significance of professional career for today's youth. It has been analyzed the concept of "career" and defined its essence. It has been established that career is a measure of individual professional life, a dynamic process that is constantly changing and developing. The criteria for career satisfaction are the life situation and social success.*

It has been analyzed the knowledge of youth about professional career. We identified the main features of young professional career characteristics in the views of the three objects: pupils, students and young workers. Pupils characterized the professional career from the point of views of a prevalence of the good friendship criterion; focus on their parents' / relatives', friends' achievements; the desire for professional success.

Professional career in perceptions of students is characterized by a predominance of "traditional" ways of achieving it - education, professionalism, hard work. Professional career in the views of young workers is characterized by a focus on achieving friends, colleagues, the desire for professional success, the advantage of "traditional" way to achieve professional career.

The result of theoretical analysis and empirical research of the issue it has been highlighted the typology of views on today's youth professional career. At the heart of typology lay the following features: subjective evaluation of the success of the life and degree of realization of the planned objectives, tasks.

It has been discovered the views of young people on the ways and key determinants of achieving professional career. To the important determinants in achieving professional career young people refer: personal knowledge, the ability to make unconventional decisions, originality of thinking in professional work and attitude to life, responsibility, organization, and help other people.

It is concluded that the main features of behavior in relation to professional careers building for pupils is the focus on the external self, for student – internal self-determination, for young workers – professional fulfillment.

Key words: career; professional career; career resource; professional success; youth.

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Nadiia Horishna,
Ph.D., assistant professor of Social
Pedagogy and Social Work
Department, Ternopil Volodymyr
Hnatyuk National Pedagogical
University

Надія Горішна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Ternopil, Ukraine
м. Тернопіль, Україна
horishna@yahoo.com

Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Accepted: December, 2016

ORCID iD: 0000-0002-9724-7098

Horishna, N. (2016). The legal regulation of social entrepreneurs: european experience, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 81-91

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано європейський досвід правового регулювання соціального підприємництва. Для сприяння розвитку соціальних підприємств у більшості країн Європи були прийняті законодавчі акти, які визначають засади їх діяльності, та впроваджено нові організаційно-правові форми, які відображають їх особливий статус. Найпоширеніші у Європі форми здійснення соціально-підприємницької діяльності належать до кооперативного типу. Проте, у деяких країнах, таких як Італія і Великобританія, вони можуть бути присвоєні лише неприбутковим організаціям, у той час як у решті європейських країн – комерційним організаціям. Поряд із новими продовжують використовуватися і традиційні для бізнесу організаційно-правові форми, найбільш популярною з яких є «асоціація». Пріоритетною сферою діяльності соціальних підприємств в усіх країнах є надання послуг. Домінуючим типом соціальних підприємств донедавна були підприємства трудової інтеграції, проте останнім часом спостерігається тенденція до диверсифікації їх діяльності.

Ключові слова: соціальне підприємництво; соціальне підприємство; організаційно-правова форма; територіальні громади; соціальні послуги.

Вступ

У 2014 р. в Україні розпочалася реформа децентралізації, кінцевою метою якої є створення ефективної системи влади, здатної забезпечити сприятливі умови для життєдіяльності людей та можливості для стійкого соціально-економічного розвитку регіонів. Базовою ланкою нової моделі управління виступають адміністративно-територіальні одиниці – територіальні громади. Громада розглядається як первинний осередок суспільства, у якому виникають основні соціально-політичні і економічні відносини (Молодожен Ю.Б., 2006, с. 347). На кінець 2016 року у країні створено 366 територіальних громад (Децентралізація влади, 2016). Сьогодні новостворені територіальні громади потребують не лише реальних стабільних джерел наповнення місцевих бюджетів, але й механізмів практичної реалізації місцевих ініціатив членів територіальних громад. Обидві ці вимоги задовольняє соціальне підприємство. Адаже з одного боку, воно забезпечує соціальний розвиток громад через впровадження та розвиток соціальних послуг, поліпшення соціальної інфраструктури, підтримку соціально вразливих категорій населення, створення робочих місць, залучення членів громади до суспільно-корисної діяльності. З іншого боку, воно є одним із шляхів зміцнення фінансової основи територіальних громад, адже соціальні підприємства не лише сплачують податки, але й значну частину своїх прибутків спрямовують на вирішення соціальних проблем. Соціальні підприємства покликані задовольнити ті потреби членів громади, які не може задовольнити державний сектор, а приватний – ігнорує.

В Україні явище соціального підприємництва й досі не набуло широко розповсюдження. Перші згадки про соціальне підприємство у нашій державі з'явилися завдяки міжнародним донорськими організаціями у середині 90-х років ХХ століття, які запропонували вітчизняним громадським організаціям використовувати основні принципи соціального підприємництва як один із інструментів розвитку їх фінансової стабільності. Аналіз сучасного стану розвитку соціального підприємництва в Україні свідчить, що даний час його можливості, як інноваційного інструменту вирішення соціально-економічних проблем територіальних громад використовуються несповна. Серед причин такої ситуації називають: недостатній рівень знань як у громадському, так і в державному та бізнес секторах про сутність соціального підприємства, його відмінність від інших форм підприємництва, роль у розвитку суспільства і місцевої громади; нерозвинутість законодавчої та регуляторної бази для створення та функціонування соціальних підприємств; відсутність національних та регіональних організацій, які б надавали фінансову та технічну допомогу, займалися б лобіюванням даного питання; відсутність досвіду розробки та управління бізнес-проектів в організаціях третього сектору, який є головною рушійною силою в сфері соціального підприємництва.

Зазначимо, що сама назва «соціальне підприємство» є умовною, оскільки в Україні не прийнятий закон, який би чітко визначав критерії соціального підприємництва, регулював діяльність таких підприємств, а також передбачав правові механізми їх підтримки. Підприємства, які позиціонують себе як

соціальні, можуть використовувати організаційно-правові форми господарювання, визначені чинним законодавством України і, відповідно, керуються у своїй діяльності законами, що стосуються відповідної організаційної форми діяльності суб'єктів економіки.

За приблизними підрахунками, в Україні у 2013 налічувалося близько 1000 підприємств, які можуть претендувати на звання соціальних за такими критеріями, як наявність підприємницької складової, соціальної мети, чітких механізмів перерозподілу прибутків, демократичних процедур прийняття рішень (Назарук В., 2015). Найпоширеніша організаційна форма діяльності соціальних підприємств (28 %) – тандем громадської організації та фізичної особи-підприємця. Такий вибір пояснюється легкістю ведення бізнесу: підприємець платить єдиний податок, а все інше вважається доходом цієї фізичної особи, і вже потім визначається, скільки грошей віддавати на громадську організацію і скільки потрібно для продовження ведення бізнесу (Назарук В., 2015). Іншими поширеними правовими формами соціальних підприємств в Україні є такі: громадська організація – 26 %, фізична особа-підприємець – 15 %, ТОВ і підприємство об'єднання громадян по 13 % кожен, і по 2,5 % припадає на благодійні фонди та приватних підприємців (Назарук В., 2013). З одного боку, відсутність обмежень щодо форми діяльності не обмежує свободу вибору соціального підприємця, з іншого ускладнює прийняття рішення через нерозуміння особливостей, переваг та обмежень кожної з них у контексті здійснення соціально-підприємницької діяльності. Для подальшого розвитку соціального підприємництва в Україні важливе значення має формування і вдосконалення його правової бази та впровадження нових організаційно-правових форм діяльності соціальних підприємств, які б відображали їх специфіку та забезпечували сприятливі умови діяльності. Значний науковий і практичний інтерес у цьому контексті представляє європейські практики регулювання соціально-підприємницької діяльності.

Результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження свідчать, що феномен соціального підприємництва привертає увагу як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Дослідження теоретичних засад феномена соціального підприємництва представлені у роботах О. Кіреєвої (Кіреєва О.Б., 2011), А. Лазаренко (Лазаренко А.Л., 2013), Дж. Остін (Austin J., 2006), А. Передо, М. Маклін (Peredo A.M., McLean. M., 2006). Аналіз тенденцій розвитку соціального підприємництва здійснений у працях С. Алворда, Л. Брауна, К. Летса (Alvord S.H., Brown L.D., Letts C.W., 2003), С. Захри, Г. Роухаузера, Н. Бхейва, Д. Ньюбаума, Дж. Гейтона (S. Zahra, H. Rawhouser, N. Bhawe, D. Neubaum, J. Nayton, 2008). Актуальними є компаративні дослідження американської та європейської моделей соціального підприємництва (Грішина Я., 2012; Kerlin A. D., 2006). Проте у цих дослідженнях недостатня увага приділена дослідженню та узагальненню правових засад функціонування суб'єктів соціального підприємництва у європейських країнах.

Метою статті є аналіз розвитку правової бази, типів та сфер діяльності соціального підприємництва у європейських країнах з метою подальшого використання отриманої інформації при розробці законодавчих засад його

функціонування в Україні. Завдання дослідження включають: проаналізувати організаційно-правові форми діяльності соціальних підприємств; визначити основні тенденції у розвитку сфер діяльності і типів соціальних підприємств у європейських країнах. Для досягнення мети і поставлених завдань було використано метод кабінетного дослідження, а також загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення. Пошук інформації здійснювався в електронних базах даних, таких як Google Scholar, Web of Science, українських і зарубіжних веб-сайтах, присвячених соціальному підприємництву.

Основна частина

Передумови для зародження соціального підприємництва як суспільного явища з'явилися у європейських країнах у другій половині XVIII ст. із зародженням кооперативного руху. Проте його легалізація як соціального інституту відбулась лише у другій половині XIX ст. Першими на законодавчому рівні у кінці 1990-х років діяльність соціальних підприємств легалізували країни Західної Європи: Італія, Іспанія, Греція, Бельгія, Франція, Португалія, Великобританія. У Європі поняття «соціальне підприємство» вперше з'явилось в Італії в кінці 1980-х років та асоціювалося із новаторськими ініціативами у кооперативному русі. Новий тип кооперативів з'явився у відповідь на незадоволені потреби населення, особливо у сфері працевлаштування та соціального обслуговування, що виникли унаслідок процесів старіння населення та змін у структурі сім'ї. На відміну від традиційних кооперативів, які орієнтувались на інтереси своїх членів, нові пріоритетне значення надавали інтересам громади. Їх членами були різні типи стейкхолдерів: наймані працівники, волонтери та інші особи, які підтримували їх діяльність. У 1991 році італійський парламент легалізував організаційно-правову форму їх діяльності – «кооперативи соціальної солідарності». Пізніше ці організації були перейменовані у «соціальні кооперативи» (Borzaga C., Defourny J., 2001, с. 127). Основними сферами їх діяльності було надання соціальних, освітніх послуг, послуг у сфері охорони здоров'я та працевлаштування соціально вразливих груп населення. Бурхливий розвиток соціальних кооперативів не перешкодив поширенню соціально-підприємницьких ініціатив серед інших організацій третього сектору Італії. У результаті, у 2005 році був прийнятий новий Закон про соціальне підприємництво, який давав право іншим типам організацій, наприклад, інвестиційним отримувати статус соціального підприємства, за умови нерозподілу доходів та представництва у керівних органах різних типів стейкхолдерів, таких, зокрема, як працівники підприємства та безпосередні вигодоотримувачі. Закон про соціальні підприємства визначає широкий спектр видів діяльності, які визнані «соціально корисними»: послуги у сфері соціального добробуту, трудова інтеграція, екологічна діяльність, охорона здоров'я, освіта тощо (Defourny J., Nyssens M., 2008, с. 202).

У Великобританії концепція соціального підприємництва набула поширення на початку 2000-х років. Згідно з офіційним визначенням, соціальне

підприємництво – це бізнес з соціально орієнтованими цілями, доходи від якого реінвестуються у розвиток підприємства або громади, а не інвестуються для отримання максимальних прибутків для власників і стейкхолдерів (Department of Trade and Industry, 2002). Оскільки дане визначення не містило чітких критеріїв для ідентифікації соціальних підприємств, у 2004 році парламентом країни була ухвалена нова організаційно-правова форма здійснення соціально-підприємницької діяльності – «компанія суспільного інтересу». Необхідними умовами її набуття є проходження експертизи на наявність соціальної складової у діяльності організації та блокування активів з метою забезпечення гарантій її подальшої діяльності задекларованим суспільним інтересам. Не існує жодних обмежень щодо напрямів діяльності – соціальні підприємства можуть діяти в усіх галузях економіки та спрямовувати свої зусилля на вирішення широкого спектру соціальних та екологічних проблем. І хоча законодавством не визначені вимоги до структури прибутків підприємства для отримання ним статусу соціального, проте загальноприйнято, що не менше 50% з них мають надходити від комерційної діяльності (Defourny J., Nyssens M., 2008, с. 216).

І в Італії, і в Великобританії соціальні підприємства належать до третього сектору. Їх ключовою характеристикою є соціальна мета та обмеження на перерозподіл прибутків. В обох країнах соціальні підприємства можуть займатися широким спектром видів діяльності. Проти моделі соціального підприємництва у цих країнах мають певні відмінності. В італійській моделі важлива роль відводиться керівництву соціальними підприємствами, до складу правління яких повинні входити різні типи стейкхолдерів. У британській моделі наголос робиться на підприємницькій складовій соціального підприємства.

Окрім Італії та Великобританії впровадження нових організаційно-правових форм діяльності громадських організацій, що відображали їх підприємницький підхід до вирішення соціальних проблем відбулося і в інших європейських країнах, хоча поняття «соціальне підприємство» не завжди вживалося як таке. У Франції, Португалії, Іспанії, Греції ці нові форми належать до кооперативного типу. У Португалії, організаційно-правова форма діяльності соціальних підприємств – «кооператив соціальної солідарності» була створена у 1997 році. Цей тип кооперативів надає послуги з працевлаштування соціально вразливих груп населення. Їх членами є споживачі послуг, працівники та волонтери. Кооперативи соціальної солідарності не можуть розподіляти прибутки серед своїх членів (Borzaga C., Defourny J., 2001, с. 137).

В Іспанії організаційною формою діяльності соціальних підприємств з 1999 року є «кооперативи соціальної ініціативи». Цю назву може використовувати будь-який кооператив, який надає соціальні послуги або здійснює економічну діяльність з метою працевлаштування соціально вразливих груп населення. Базуючись на національному законодавстві 12 автономних регіонів розробили власне законодавство щодо соціального підприємництва (Borzaga C., Defourny J., 2001, с. 142). Як і їх португальські колеги, іспанські кооперативи соціальної ініціативи не можуть розподіляти прибутки, але ця організаційна форма не висуває вимог щодо представництва різних стейкхолдерів у їх структурі, як це має місце в інших європейських країнах.

У Греції організаційно-правова форма «соціальні кооперативи з обмеженою відповідальністю» була впроваджена у 1999 році для організацій, які надавали допомогу дуже специфічним категоріям населення – особам з психо-соціальними обмеженнями з метою їх соціальної інтеграції через трудову діяльність. Діяльність цих організацій будується на співпраці між цільовою групою, психіатричними лікарнями та інституціями громади (Borzaga C., Defourny J., 2001, с. 146).

Мульти-стейкхолдерна структура соціального підприємства лежить також в основі французького закону, що регулює діяльність соціальних підприємств, прийнятого у 2002 році. Відповідно до нього організаційно-правовою формою таких підприємств є «кооперативні товариства колективного інтересу». Вона дає можливість поєднувати зусилля роботодавців, користувачів послуг, волонтерів, місцевої влади та інших партнерів для реалізації проектів місцевого розвитку (Defourny J., Nyssens M., 2008, с. 226).

У Бельгії організаційно-правова форма соціальних підприємств – «компанії соціальної мети» – була впроваджена у 1996 році (Borzaga C., Defourny J., 2001, с. 152). У строгому розумінні вона не є новою правовою формою, оскільки всі типи бізнес корпорацій можуть отримати статус «компанії соціальної мети», при умові, що вони не ставлять за мету збагачення своїх членів. Тому компанія повинна узгодити політику розподілу прибутку у відповідності зі своєю соціальною метою та забезпечити механізми, які дозволяють роботодавцям брати участь в управлінні підприємством через володіння частками капіталу.

У Франції та Бельгії ці правові нововведення до сьогодні не мали серйозного успіху. Це можна пояснити тим фактом, що вони встановлюють додаткові вимоги, окрім тих, що вже існують для традиційних організаційно-правових форм, не даючи при цьому жодних суттєвих переваг для організацій.

Незважаючи на те, що у багатьох європейських країнах були впроваджені нові організаційно-правові форми, більшість соціальних підприємств у цих країнах продовжують використовувати старі, зокрема такі як асоціації, кооперативи, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, промислові спілки, ощадні каси тощо. Загалом, найпоширенішою традиційною організаційно-правовою формою здійснення соціально підприємницької діяльності у більшості західно-європейських країн є асоціації, оскільки вона забезпечує достатню свободу для продажу товарів і послуг. У країнах, де асоціації мають більше обмежень у цьому плані, організаційно-правовою формою соціальних підприємств є кооперативи. Інколи соціальні підприємства функціонують під егідою традиційних для бізнесу форм.

Як свідчать результати здійсненого нами аналізу у західно-європейських країнах соціальні підприємства можуть бути активними у різних видах діяльності, проте домінуючим видом є ті, що займаються працевлаштуванням соціально вразливих груп населення. Зростання структурного безробіття серед деяких груп, відсутність активної політики на ринках праці, потреба у більш активній та інноваційній політиці соціальної інтеграції соціально вразливих груп населення актуалізували питання ролі соціальних підприємств у подоланні безробіття та підвищенні рівня працевлаштування серед цих груп населення. У

багатьох європейських країнах соціальні підприємства асоціюються саме з цим видом діяльності.

Закон про соціальне підприємництво, прийнятий у Фінляндії у 2003 році, чудово репрезентує цей тренд, оскільки він відносить поняття соціального підприємництва саме до сфери трудової інтеграції. Згідно з ним, соціальне підприємство, незважаючи на його організаційно-правову форму, є ринково-орієнтованим підприємством, створеним для працевлаштування людей з обмеженими можливостями або довготривалих безробітних. У 2006 році у Польщі також був прийнятий Закон про соціальні кооперативи з метою трудової інтеграції потребуючих груп населення – колишніх засуджених, довготривалих безробітних, людей з обмеженими можливостями, колишніх алкоголіків та наркозалежних. У 2007 році Закон про підприємства соціальної інтеграції був прийнятий і в Іспанії. Ці закони не встановлюють нових організаційно-правових форм діяльності соціальних підприємств, вони швидше слугують інструментами офіційної реєстрації соціальних підприємств (Lemaitre A., Laville J.-L., Nyssens M., 2006. – с. 269).

Незважаючи на те, що трудова інтеграція розглядається як основна сфера діяльності соціальних підприємств, останнім часом спостерігається розширення їх діяльності у інших сферах. Наприклад, з початку 1990-х років італійські кооперативи, які надавали соціальні послуги, активно розвивалися і сьогодні їх діяльність охоплює такі сфери, як охорона здоров'я, психічного здоров'я, освіта тощо. Кількість підприємств та створених ними робочих місць була набагато більшою за соціальні підприємства трудової інтеграції. У Швеції і Франції, послуги у сфері догляду за дітьми є основною сферою діяльності соціальних підприємств, які часто засновуються та управляються батьками у відповідь на скорочення державних послуг у цій сфері (Defourny J., Nyssens M., 2008, с. 228). У Великобританії також спостерігається швидке зростання кількості соціальних підприємств, які надають послуги розміщення (соціальні притулки та гуртожитки), догляду на дому, а також широкий спектр соціальних послуг та послуг у громаді освітнього, культурно-дозвіллевого, спортивного спрямування. У Бельгії і Франції соціальні підприємства надають широкий спектр індивідуальних та групових послуг за місцем проживання. Соціальні підприємства відіграють важливу роль у місцевому розвитку й у Ірландії. Навіть у таких країнах як Фінляндія і Польща, де сучасне законодавство щодо соціального підприємництва концентрується виключно на трудовій інтеграції, розвиваються нові сфери діяльності соціальних підприємств. Італійський Закон про соціальне підприємництво, прийнятий у 2005 році, знаходиться у цьому ж ряду, впроваджуючи нові сфери «соціальної корисності», такі як захист екосистем та навколишнього середовища, збереження культурної спадщини, культурно-дозвіллієві послуги, соціальний туризм тощо.

Висновки

Сприяння розвитку соціального підприємництва є надзвичайно актуальним завданням для України в умовах децентралізації влади, враховуючи загострення соціальних проблем, складну політичну ситуацію та фінансову кризу. Активізація розвитку соціальних підприємств в Україні вимагає розробки і прийняття законодавчої бази для їх функціонування, впровадження дієвих механізмів залучення комерційних структур та неприбуткових організацій до створення підприємств із чітко визначеною соціальною метою. Одним із таких механізмів може стати впровадження нових організаційно-правових форм, які б відображали організаційно-правовий статус соціального підприємства та передбачали зрозумілі і сприятливі умови його оподаткування.

Для розвитку законодавчої бази щодо соціального підприємництва в Україні загалом та впровадження спеціальної організаційно-правової форми здійснення соціально-підприємницької діяльності зокрема, доцільно використати європейський досвід правового регулювання діяльності відповідних організацій. Майже в усіх європейських державах присутня підтримка соціальних підприємств з боку держави, яка проявляється у створенні законодавчих умов для розвитку таких підприємств. У більшості країн Європи прийнято законодавчі акти, що визначають засади діяльності соціальних підприємств та провідну організаційно-правову форму. Зокрема, в Італії – це «соціальний кооператив», у Великобританії – «компанія соціальної мети», у Франції – «кооперативне товариство колективного інтересу», у Португалії – «кооператив соціальної солідарності», в Іспанії – «кооператив соціальної ініціативи», у Греції – «соціальний кооператив з обмеженою відповідальністю». Очевидно, що найпоширенішою у Європі формою здійснення соціально-підприємницької діяльності є «кооператив», характерною особливістю якого є демократична форма правління та обов'язковий розподіл акцій між засновниками, волонтерами та бенефіціарами. Поряд із новими продовжують використовуватися і традиційні для бізнесу організаційно-правові форми, найбільш популярною з яких є «асоціація». Така ситуація є особливо характерною у країнах, де нові форми не дають суттєвих переваг перед традиційними або встановлюють додаткові вимоги.

Незважаючи на те, що в окремих країнах (Італія, Великобританія) соціальні підприємства належать до третього сектору, а у решті країн Європи – до комерційного, пріоритетною сферою їх діяльності є надання послуг, у першу чергу – соціальних. Донедавна у європейських країнах домінуючим типом соціальних підприємств були підприємства трудової інтеграції, проте останнім часом спостерігається тенденція до диверсифікації їх діяльності.

Результати здійсненого аналізу свідчать, що у європейських країнах накопичено значний досвід підтримки соціального підприємництва на законодавчому рівні, використання перспективних ідей якого стане корисним при формуванні соціальної політики нашої держави. Проте при виробленні національної стратегії розвитку соціального підприємництва важливо враховувати не лише зарубіжні здобутки, але у першу чергу орієнтуватися на реалії і потреби українського суспільства.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з детальним аналізом переваг та недоліків різних організаційно-правових форм здійснення соціально-підприємницької діяльності у європейських країнах, доцільності та шляхів їх запровадження в Україні.

Література

Гришина Я. С. Сравнительно-правовое исследование социального предпринимательства в странах Америки и Европы / Я. С. Гришина // Вестник Пермского ун-та. Серия: Юридические науки. – 2012. – Вып. 2 (16). – С. 111-121.

Децентралізація влади. Створення громад [Електронний ресурс]. – <<http://decentralization.gov.ua/region>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Дубич К. В. Менеджеріалізм у наданні державних послуг населенню в соціальній сфері: досвід Великобританії / К. В. Дубич // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2012. – Вип. 2. – С. 27-39.

Каталог соціальних підприємств України 2013 року / за ред. Назарук В. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013 – 79 с.

Керлин А. Дж. Социальные предприятия в США и Европе: понятие различия и извлекать из них уроки] / Дж. А. Керлин // Международное сообщество исследователей третьего сектора и Университет Джона Хопкинса. – 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nb-forum.ru/thlaw_365_133>.

Кіреєва О.Б. Соціальне підприємництво як інструмент державної соціальної політики / О.Б. Кіреєва / Публічне адміністрування: теорія та практика. Електронний збірник наукових праць. – Випуск 2 (6). – 2011 [Електронний ресурс]. – <[http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf)>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Лазаренко А. Л. Понятие социального предпринимательства: общественная значимость и инновационная составляющая / А. Л. Лазаренко. – М. : Издательский дом Высшей школы экономики, 2013. – 180 с.

Молодожен Ю.Б. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України / Ю.Б. Молодожен // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету. – 2006. – № 2. – С. 347-352.

Назарук В. Поки соціальні підприємці в Україні не можуть конкурувати за ресурси з бізнесом [Електронний ресурс]. – <<http://www.gurt.org.ua/interviews/29086/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Alvord S.H. Social entrepreneurship and social transformation: an exploratory study / S.H. Alvord, L.D. Brown, C.W. Letts. – The journal of applied behavioral science. – 2003. – № 40 (3). – P. 260–282. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.354082>

Austin J. Social and Commercial Entrepreneurship: same, different or both? / J. Austin, H. Stevenson, J. Wei-Skillern. – Entrepreneurship: Theory & Practice. – 2006. – №30 (1). – P. 1–22. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x>

Defourny J. Conceptions of Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments / J. Defourny, M. Nyssens // EMES Working Papers. – 2010. – № 08/01. – P. 36.

Department of Trade and Industry. "Social Enterprise. A Strategy for Success" [Электронный ресурс]. – <www.dti.gov.uk/socialenterprise/strategy.htm>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Lemaitre A. Public Policies and Social enterprises in Europe: the Challenge of Institutionalization / A.Lemaitre, J.-L. Laville, M. Nyssens // in Nyssens M. (ed.) Social Enterprise: At the crossroads of market, public policies and civil society. – London & New York : Routledge, 2006. – P. 259-271.

Peredo A.M. Social entrepreneurship: a critical review of the concept / A.M. Peredo, M. McLean. – Journal of World Business. – № 41. – 2006. – P. 56–65.

The Emergence of Social Enterprise / ed. by C. Borzaga, J. Defourny. – Routledge, London & New York, 2001. – 371 p.

Zahra S. Globalization of social entrepreneurship opportunities / S. Zahra, H. Rawhouser, N. Bhawe, D. Neubaum, J. Hayton. – Strategic Entrepreneurship Journal. – 2008. – Vol. 2 (2), – P. 113-117.

THE LEGAL REGULATION OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIPS: EUROPEAN EXPERIENCE

Nadiia Horishna, Ph.D., Associate professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, horishna@yahoo.com

***Abstract.** The paper analyzes the legal regulation of social enterprises in European countries. The importance of the research is caused by the necessity to intensify the development of social entrepreneurship in Ukraine. Under the conditions of undergoing administrative and territorial reform, newly established territorial communities need not only real stable sources of local budgets, but also the mechanisms of practical implementation of local initiatives. Social entrepreneurship can satisfy both of these needs. The formation and improvement of legal framework for social enterprises is essential to speed up its development in Ukraine.*

In Ukraine there is no adopted law on social entrepreneurship that would provide clearly defined criteria of social enterprises, legal mechanisms of their support and regulation of their activities. Companies that position themselves as social, can not adopt the “social enterprise” label. They use legal forms of entities, defined by the current Ukrainian legislation which do not reflect the special status of social enterprise and do not provide a clear and favorable taxation.

It was found out, that almost in all European countries social enterprises are supported by the state what is manifested in the creation of legal framework for such companies. In a number of European countries, new legal forms, reflecting the entrepreneurial approach adopted by the “not-for-profit” organizations, have been introduced. In particular, in Italy – “social co-operatives”, in Britain – “community interest company”, in Portuguese – “social solidarity co-operative”, in Greece – “limited liability social co-operative”, in Belgium – “social purpose company”.

The most common type of new legal forms is co-operative, but in Italy and Great Britain they belong to the third sector, in other countries – to the business sector. Along with the new forms, the traditional business legal forms are used, the most popular of which is the “association”. This situation is typical for the countries where the new forms do not provide significant advantages over traditional or establish additional requirements.

Social enterprises are active in a wide spectrum of activities, but the major type of social enterprise across Europe is “work integration social enterprise”. In recent years social enterprises experienced a significant development in a wide range of other areas, such as health care, training, environment protection, cultural services, sports and others.

Key words: social entrepreneurship; social enterprise; legal form; local communities; social services.

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Hanna Slozanska,
*Ph.D., Associate professor of
Social Pedagogy and Social
Work Department,
Doctorant of Pedagogics and
Menedgment of Educatiob
Department*
**Ternopil Volodymyr Hnatyuk
National Pedagogical
University,**

Ганна Слозанська,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
докторант кафедри педагогіки
та менеджменту освіти
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

*Ternopil, Ukraine
м. Тернопіль, Україна
kulynyak@rambler.ru*

Received: September, 2016

Ist Revision: October, 2016

Accepted: December, 2016

ORCID iD: 0000-0002-8394-4925

Slozanska, H. (2016), Ensuring access to social services in the conditions of united local communities, *Social Work and Education*, Vol. 3, No 2., pp. 92-102

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано основні підходи до побудови системи надання якісних соціальних послуг особам, які перебувають в складних життєвих обставинах і потребують соціальної допомоги кваліфікованого соціального працівника на рівні об'єднаної територіальної громади. Висвітлено особливості роботи соціальних служб у сфері забезпечення населення соціальними послугами та спроектовано процес їх реструктуризації. Схарактеризовано нормативно-правове забезпечення системи надання соціальних послуг в Україні з метою передачі їх на рівень об'єднаної територіальної громади.

Ключові слова: соціальний працівник; соціальні послуги; об'єднана територіальна громада; особа, яка перебуває в складних життєвих обставинах.

Вступ

Україна перебуває на етапі кардинального реформування системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Реформа децентралізації влади передбачає створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), передачу повноважень та бюджетів з центру «на місця» та розвиток ініціативи територіальних громад. Важливим фактом є те, що в умовах децентралізації на об'єднані територіальні громади буде покладено вирішення значної частки соціальних питань, зокрема питання освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення тощо.

Тому, сьогодні особливої актуальності набуває обговорення питання якісного надання та наближення соціальних послуг до осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах і потребують допомоги в умовах об'єднаної територіальної громади. При обговоренні механізмів реалізації процесу децентралізації соціальних послуг експерти (Л. Белкіна, Л. Калугіна, Р. Колбас, Г. Кучер, В. Литвинюк, С. Мельник, І. Пінчук, О. Сивопляс, Л. Скоропала, О. Суліма, Н. Якимчук) дійшли до висновку, що створення Центру соціальних послуг / Територіального центру соціальних послуг, який би діяв на рівні об'єднаної територіальної громади та надавав послуги громадянам за принципом «єдиного вікна» «на місцях» було б ідеальним планом вирішення цієї проблеми.

Мета статті полягає в аналізі особливостей надання соціальних послуг населенню в умовах існування об'єднаної територіальної громади. У ході дослідження нами передбачено реалізацію таких завдань: по-перше, проаналізувати існуючі підходи до надання соціальних послуг населенню та спрогнозувати перспективи їх надання в умовах об'єднаної територіальної громади; по-друге, вивчити існуючу нормативно-правову базу у сфері соціального захисту населення та висвітлити дії держави у напрямку забезпечення доступу до якісних соціальних послуг особам, які цього потребують на рівні об'єднаної територіальної громади.

У процесі дослідження ми на основі критичного аналізу науково-методичної літератури, розміщеної в електронних базах даних, таких як Google Scholar, Web of Science, українських і зарубіжних веб-сайтах та нормативно правової бази виокремили основні підходи до децентралізації соціальних послуг та висвітлити особливості їх надання на рівні об'єднаної територіальної громади.

Основна частина.

1. Особливості надання соціальних послуг на рівні об'єднаної територіальної громади і України

Процес децентралізації передбачає реформування інститутів державного управління та породжує проблему неякісного і несвоєчасного надання соціальних послуг населенню. Варто зазначити, що станом на листопад 2016 року надання соціальних послуг населенню в основному є в юрисдикції двох соціальних

інституцій: Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які діють на обласному, районному та міському рівнях та Управлінні соціального захисту населення, які діють на рівні місцевих державних адміністрацій. Аналіз нормативно-правової бази, що регулює діяльність вище зазначених соціальних інституцій обласного і районного рівнів свідчить, що ряд закріплених за ними завдань і функцій дублюються, або частково збігаються. Тому, задля забезпечення населення якісними соціальними послугами, виникає необхідність в реорганізації Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та Управління соціального захисту населення з метою узгодження та упорядкування завдань та функцій, скасування ряду чинних нормативно-правових актів, що регулюють їхню діяльність та затвердження, за необхідності, нових.

Окрім узгодження повноважень між Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і Управлінням соціального захисту населення в умовах децентралізації актуальності набуває і питання доступу до соціальних послуг населення, які проживають або будуть проживати в об'єднаних територіальних громадах в тих випадках, коли це громади сільського типу. Виявлення, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; визначення потреб у соціальних послугах; організація і надання соціальних послуг тим хто цього потребує; консультування та інформування мешканців громади щодо надання всіх видів соціальної допомоги; прийом заяв та необхідних документів про надання допомоги; передача документів до відповідних органів соціального захисту відповідно до чинного законодавства має здійснюватися в умовах об'єднаної територіальної громади. Проте, охопити усіх отримувачів та потенційних отримувачів соціальних послуг на рівні сільських територіальних громад діючі Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Управління соціального захисту спільно із Територіальними центрами соціального обслуговування населення не можуть зараз і не зможуть в найближчому майбутньому. Безперечно, це частково пов'язано із тим, що вище зазначені соціальні інституції стикнулися із проблемою неналежного виконання поставлених перед ними завдань і функцій через їх повне або часткове дублювання. Проте, існують й інші причини такого стану речей. У 2014 році відбулося скорочення кількості соціальних працівників місцевих (міських, районних та обласних) Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді до граничної норми та збільшення у 2015 році кількості завдань і функцій Центрів та Управлінні соціального захисту населення (контроль за цільовим використанням допомоги і створення належних умов для утримання і проживання дітей [29], робота з сім'ями учасників антитерористичної операції [6], робота із внутрішньо переміщеними особами [33]). Таким чином, нестача кадрових, матеріальних, фінансових, технічних ресурсів унеможливує належне та якісне виконання Центрами та Управліннями покладених на них завдань та функцій із надання соціальних послуг населенню.

Для реалізації запропонованого підходу – надання доступних та комплексних соціальних послуг в громаді усім категоріям отримувачів Центром – потрібно здійснити ряд заходів:

- по-перше, привести у відповідність чинну нормативно-правову базу;
- по-друге, чітко виокремити функції та обов'язки працівників Центру;

– по-третє, здійснити підготовку (перепідготовку, підвищення кваліфікації) фахівців з соціальної роботи, які б були здатними працювати в Центрах;

– по-четверте, налагодити взаємодію між Центром та структурними підрозділами об'єднаної територіальної громади, відповідними суб'єктами соціальної роботи (соціальними службами, установами, організаціями, державними установами та організаціями, громадськими організаціями, благодійними фондами тощо) та розподілити функції з метою уникнення їх дублювання;

– по-п'яте, оптимізувати систему надання соціальних послуг в громаді особам, які перебувають в СЖО;

– по-шосте, розробити програму цільового призначення соціальної допомоги в громаді особам, які перебувають в СЖО та

– по-сьоме, забезпечити Центр необхідним приміщенням, фінансовими та матеріально-технічними ресурсами.

Надання соціальних послуг в умовах об'єднаної територіальної громади дозволить передати органам місцевого самоврядування повноваження з планування, фінансування і організації надання соціальних послуг; наблизити весь спектр соціальних послуг до жителів територіальних громад; підвищити якість надання соціальних послуг відповідно до державних стандартів; забезпечити доступність, своєчасність, комплексність, адресність, гнучкість та превентивність соціальних послуг; враховувати індивідуальні потреби отримувачів при наданні соціальних послуг; сприяти ранньому виявленню осіб, які потребують допомоги; охопити соціальними послугами всіх хто цього потребує; забезпечити моніторинг та оцінку надання соціальних послуг населенню на місцевому рівні.

Проте, як свідчить аналіз практики для децентралізації системи надання соціальних послуг на рівень об'єднаних територіальних громад потрібно вирішити низку проблем. До основних, на нашу думку, належить:

– затвердження, підготовка нормативно-правової бази у сфері надання соціальних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад;

– реструктуризація діяльності чинних соціальних служб, установ та організацій у сфері надання соціальних послуг населенню з метою уникнення дублювання завдань і функцій та створення на рівні громади Центру надання соціальних послуг;

– підготовка необхідних документів, положень для регулювання діяльності Центру на місцях та надання соціальних послуг в режимі «єдиного вікна»;

– підготовка кваліфікованих фахівців з соціальної роботи в громаді задля ефективного надання соціальних послуг.

Якщо три останніх проблеми перебувають тільки на стадії обговорення і активного дослідження, то проблема, пов'язана із затвердження необхідної нормативної бази, вже активно вирішується.

2. Нормативно-правове забезпечення процесу надання соціальних послуг на рівні об'єднаної територіальної громади

Аналіз чинної нормативно-правової бази України свідчить, що певні кроки в напрямі реформування системи надання соціальних послуг населенню вже було зроблено. Зокрема, у період з 2001 по 2012 роки в Україні було затверджено низку нормативно-правових актів, які б мали відігравати домінуючу роль у підвищенні якості надання соціальних послуг. До них ми відносимо: затвердження «Стратегії подолання бідності» (2001 р.) [34]. Це дозволило визначити основні вектори розвитку системи соціальних послуг: поглиблення адресності державної соціальної допомоги; заміна окремих пілг на соціальні послуги; перехід від бюджетного фінансування відповідних державних установ до програмного фінансування на конкурсних засадах громадських організацій, які надаватимуть такі послуги; передача органам місцевого самоврядування повноважень щодо планування, фінансування та організації надання соціальних послуг; прийняття Верховною Радою України Закону «Про соціальні послуги» (2003 р.) [8], який повинен був стати базовим для розвитку системи надання соціальних послуг; схвалення «Концепції реформування системи соціальних послуг» (2007-2012 р.) [31]; затвердження Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» (2012 р.) [32], яка скасувала Концепцію. Останню так і не змогли реалізувати в повному обсязі у зв'язку із відсутністю «законодавчого регулювання питань, зокрема, щодо формування соціального замовлення, визначення потреб адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, їх видах та обсягах, планування та надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб і запровадження стандартизації зазначених послуг» [32].

Проте, результати реалізації зазначених вище нормативно-правових актів свідчать про те, що система надання соціальних послуг населенню у період з 2001 по 2012 роки так і не запрацювала.

З 2013 року в Україні розпочався новий етап в плані реформування системи надання соціальних послуг населенню. Цей етап, на нашу думку, є більш виваженим, чітким і обдуманим. Однак, це лише початок і ті кроки які були зроблені в плані розвитку системи надання якісних соціальних послуг населенню потребують продовження.

13 березня 2013 року Розпорядженням КМУ було затверджено доленосний «План заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» [30], дія якого закінчується в цьому році. В рамках реалізації Плану було реалізовано низку заходів. До найбільш важливих відносимо розробку та затвердження:

– 15 державних стандартів соціальних послуг [11-25], якими визначено зміст, обсяг, норми, нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники якості їх надання;

– Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах (наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р.) для забезпечення їх подальшого надання [27];

– Порядку та методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг проведення (наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12. 2013 р.) для посилення контролю за наданням та підвищення якості надання соціальних послуг [28];

– Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати (наказ Міністерства соціальної політики України від 03.09.2012 р.) у розрізі адміністративно-територіальних одиниць [26];

– Механізмів видачі ваучерів (сертифікатів) особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і мають право на отримання безоплатних соціальних послуг, для забезпечення адресності їх надання;

– Методичних рекомендацій щодо організації соціального замовлення соціальних послуг [8] з метою надання практичної допомоги в організації соціального замовлення соціальних послуг органами державної влади і місцевого самоврядування та виконавчими органами об'єднаних територіальних громад.

В рамках реалізації Плану внесено зміни до Законів України «Про соціальні послуги» [8] та «Про здійснення державних закупівель» [7] з метою запровадження механізму соціального замовлення послуг; «Про громадські об'єднання» [4], «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [1], «Про гуманітарну допомогу» [5] з метою забезпечення рівноправної участі всіх суб'єктів, що надають соціальні послуги; деяких законодавчих актів України з метою розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг [3]; підготовлено пропозиції щодо створення комплексних центрів надання соціальних послуг.

На етапі реалізації Плану затверджено зміни до Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, який містить кваліфікаційні характеристики керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців і робітників установ і закладів сфери соціальних послуг [10].

Проте, як свідчить аналіз нормативно-правової бази низка заходів передбачених у «Плані заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» [30] перебувають на етапі обговорення і пропозицій. Зокрема, Планом передбачено розробку та затвердження програми підвищення кваліфікації соціальних працівників та інших фахівців, що надають соціальні послуги, а також фахівців із соціальної роботи та забезпечення підвищення їх кваліфікації. Це питання перебуває у стадії обговорення та консультування.

Міністерство соціальної політики спільно із зацікавленими організаціями, установами працює над підготовкою пропозицій щодо внесення змін до освітньо-професійних програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (післядипломної освіти) соціальних працівників, соціальних педагогів з урахуванням освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів відповідно до чинного законодавства. Пропозиції узгоджуються із затвердженням Законом України «Про вищу освіту» [2] та

Стандартом вищої освіти з підготовки бакалаврів за спеціальністю 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота».

У контексті запланованих заходів вивчається досвід європейських країн з питань організації та надання соціальних послуг, сприяння залученню міжнародної фінансової та технічної допомоги для реформування системи соціальних послуг з метою врахування досвіду європейських країн з питань організації та надання соціальних послуг і залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги для реформування системи надання соціальних послуг в Україні.

Позитивним для децентралізації системи надання соціальних послуг є внесення на розгляд до Верховної Ради нової редакції Закону України «Про соціальні послуги», який би мав прийти на зміну ідентичному Закону [8], затвердженому в 2001 році. У новій редакції Закону «Про соціальні послуги» передбачено можливість надання соціальних послуг на рівні громади на єдиних для всіх отримувачів умовах. Законом, задля забезпечення конкурентності у сфері надання соціальних послуг, передбачено залучення недержавних громадських організацій до надання соціальних послуг населенню. Це новий вектор у розвитку системи надання соціальних послуг в Україні.

Висновки

Таким чином, можна стверджувати, що процес децентралізації соціальних послуг «на місця» тільки розпочався і потребує чимало зусиль як з боку влади так і з боку громадськості для того, щоб говорити про його результативність.

Література

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17/paran3#n3> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Законом України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-19> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Закон України «Про громадські об'єднання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/paran3#n3> – Загол. з екрану. – мва укр.

Закон України «Про гуманітарну допомогу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1192-14> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Закон України. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Закон України «Про здійснення державних закупівель» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2289-17> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Закон України «Про соціальні послуги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Методичні рекомендації щодо організації соціального замовлення соціальних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=2BDA1CEDC834170B8E7B54D2351B019D.app1?art_id=189222&cat_id=102036 – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про внесення до Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=102036 – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної послуги посередництва (медіації)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1359-16> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів» [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб [Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0458-15>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту догляду вдома» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#n14>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1367-16#n13#n13>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту денного догляду» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-13– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12>– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-14– Загол. з екрану. – Мова укр.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Порядку та методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості

соціальних послуг проведення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2014/27.12.2013_904.htm – Загол. з екрану. – Мова укр.

Постанова КМУ. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціональних обов'язків державного соціального інспектора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/623-2014-%D0%BF> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Розпорядження КМУ «Про затвердження Плану заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-%D1%80/paran12#n12> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування системи соціальних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/178-2007-%D1%80> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Указ Президента України. Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/150/2015> – Загол. з екрану. – Мова укр.

Указ Президента України «Про Стратегію подолання бідності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/637/2001>

ENSURING ACCESS TO SOCIAL SERVICES IN THE CONDITIONS OF UNITED LOCAL COMMUNITIES

Hanna Slozanska, Ph.D., Associate professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Doctorant of Pedagogics and Menedgment of Educational Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, kulynyak@rambler.ru

***Abstract.** The paper is dedicated to the analysis of the basic approaches to the building a system of providing quality social services to people who are in difficult circumstances and need special assistance of a qualified social worker at the united local community. The peculiarities of basic social services (Social Service Centers for Families, Children and Youth which deal at the regional, district and city levels and Social Welfare Departments, acting at the level of local state administrations) in the area of public social services providing are shown and the process of reorganization and restructuring of them are designed. It is predicted the creation of the Centre of Social Services / Territorial Center of Social Services on the community level and transferring of responsibilities of basic social services to the Centre for implementing of the process of social services decentralization. The necessity of approval of the relevant regulatory framework to verify the legitimacy of the activities of the Center; creation in the structure of the Center specialized departments to provide better social services to members of the united local community; employment of qualified social workers are proved. It is determined the regulatory support system of social services in Ukraine to bring them to the level of the united local community and role of the state in implementing the concept of decentralization of social services at the level of the united local community; highlighted the government actions in the sphere of implementing reforms to decentralize social services and designed the following steps of the state in this direction of successful completion of transferring of social services at the level of the united local community.*

***Keywords:** social worker; social services; united local community; a person in difficult circumstances.*

ABOUT THE AUTHORS

Liliia Klos,

Ph.D., Associate professor, Department of Sociology and Social Work, National University "Lviv Politechnik", Lviv, Ukraine
klosliliya615@gmail.com

Лілія Клос,

кандидат педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник кафедри соціології та соціальної роботи, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Galyna Kucher,

Head of the Labour and Social Services Uman city council, Pavlo Tychyna Uman Pedagogical University, Uman, Ukraine
galinakucher7@mail.ru

Галина Кучер,

начальник управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, аспірант Уманського педагогічного університету ім. П.Тичини м. Умань, Україна

Halyna Leshchuk,

Ph.D., Associate professor, Department of Social Education and Social Work, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogic University, Ternopil, Ukraine,
h.v.leshchuk@gmail.com

Галина Лецук,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка м. Тернопіль, Україна

Andrij Parfanovych,

post-graduate student of Social Pedagogy and Social Work Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University Ternopil, Ukraine

Андрій Парфанович,

аспірант кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка м. Тернопіль, Україна

Ivanna Parfanovych,

Doctor of Pedagogical Science, Associate professor, Department of Social Pedagogy and Social Work, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University Ternopil, Ukraine

Іванна Парфанович,

доктор педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка м. Тернопіль, Україна

Catherine Petrovskaya,
*Ph.D., Associate professor,
Department of social pedagogics, Berdyanks
state pedagogical university
Berdyanks, Ukraine,
ekpetrovskaya@rambler.ru*

Olga Soroka,
*Doctor of pedagogical sciences, Associate
professor,
Department of social pedagogy and social
work,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogic University,
Ternopil, Ukraine,
S.Olga_1975@mail.ru*

Olha Hlavatska,
*Ph.D., Associate professor,
Department of Social Pedagogy and Social
Work,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine
olga.raduk@gmail.com*

Nadiia Horishna,
*Ph.D., Associate professor,
Department of Social Pedagogy and Social
Work,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine
horishna@yahoo.com*

Hanna Slozanska,
*Ph.D., Associate professor,
Department of Social Pedagogy and Social
Work,
Doctorant of Pedagogics and Management
of Education Department
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine
kulynyak@rambler.ru*

Катерина Петровська,
*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної роботи
та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного
університету
м. Бердянськ, Україна*

Ольга Сорока,
*доктор педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Ольга Главацька,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Надія Горішна
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Ганна Слезанська,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи
докторант кафедри педагогіки та
менеджменту освіти
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
kulynyak@rambler.ru*

CALL FOR PAPERS

Social Work
& Education

©SW&E, 2016

Scientific paper

SOCIAL WORK AND EDUCATION

Vira Polishchuk, Editor-in-Chief, Ukraine

Anna Slozanska, Deputy Editor-in-Chief, Ukraine

Social Work and Education (<http://journals.uran.ua/swe>) is a bi-annual international scholarly journal published by *Centre of Social Development and Innovation* and *Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University*, Ukraine dedicated to advancing analysis of the theory and practice of social work, social care, social welfare, social work education and social politics at all levels.

Topics of interest for the above area include, but are not limited to the following:

- recent issues in social work
- recent issues in social work education
- recent issues in social politics

Extended papers (approx.. 8-12 pages) should be sent by e-mail to
center_sdi@yahoo.com

by **20th January** and by **20 May** each year.

Pages should include abstract, keywords, bibliographic references and tables.

We look forward to hearing from you.

Editor-in-Chief
Deputy Editor-in-Chief

Prof., Dr. Vira Polishchuk
Assoc. Prof. Anna Slozanska

Editorial Address:

Centre of Social Development and Innovation, Kurbasa str, 6/206, 46000, Ternopil, Ukraine

Tel.: +380 97 1838135, E-mail: center_sdi@yahoo.com

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University,

Kryvonosa str, 2, 46027, Ternopil, Ukraine

E-mail: iinfo@tnpu.edu.ua